

**ДОКУМЕНТ НА ЕВРОПСКАТА БАНКА
ЗА ОБНОВА И РАЗВОЈ**

**СТРАТЕГИЈА ЗА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
2010 - 2013**

**Одобрена од страна на Одборот на директори на состанокот одржан на 23
февруари 2010 година**

Преводот на оригиналниот текст на документот е обезбеден од страна на ЕБОР единствено заради за олеснување на читањето. Иако ЕБОР се погрижи да обезбеди автентичност на преводот, ЕБОР не гарантира и не ја потврдува неговата точност. Користењето на преводот е на сопствен ризик на читателот. Во никој случај ЕБОР и вработените не се одговорни пред читателот за било какви неточности, грешки, пропусци, и/или било какво менување на содржината на преводот, без оглед на причината, како и за било каква штета која би можела да произлезе во иаков случај. Во случај на несогласање или контрадикторност на англиската и преведената верзија, преовладува англиската верзија.

СОДРЖИНА

ПРЕГЛЕД НА КРАТЕНКИ	4
I. РЕЗИМЕ	7
II. НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА	11
1. ПОРТФОЛИО НА БАНКАТА	11
1.1. Преглед на досегашните активности	11
1.2. Досегашно спроведување на Стратегијата на Банката	12
1.3. Транзиционен ефект и научени лекции	14
1.3.1. Корпоративен сектор	14
1.3.2. Финансиски сектор	15
1.3.3. Инфраструктура	16
1.3.4. Техничка соработка	16
1.4. Коефициент и квалитет на портфолиото	17
2. ДЕЛОВНО ОПКРУЖУВАЊЕ	17
2.1. Клима за генерални реформи	17
2.1.1. Политички развој	17
2.1.2. Деловно опкружување	18
2.1.3. Социјални прашања и прашања поврзани со вработување	19
2.1.4. Еколошки прашања	20
2.1.5. Правни реформи	21
2.2. Напредок на транзицијата и одговор на економијата	22
2.2.1. Макроекономски услови релевантни за банкарското работење	22
2.2.2. Транзиционен успех и транзициони предизвици	24
2.3. Пристап до капитал	28
3. СТРАТЕШКИ НАСОКИ	29
3.1. Приоритети на Банката за стратешкиот период	29
3.2. Секторски предизвици и цели на Банката	29
3.2.1. Корпоративен сектор	29
3.2.2. Финансиски сектор	31
3.2.3. Инфраструктура и енергија	32
3.2.4. Политички дијалог	35

4.	СОРАБОТКА СО ДОНАТОРИ И ДРУГИ МЕЃУНАРОДНИ ФИНАНСИСКИ ИНСТИТУЦИИ.....	36
III.	АНЕКСИ	38
	АНЕКС 1: ПОЛИТИЧКА ПРОЦЕНКА.....	38
	АНЕКС 2: ДЕЛОВНО ПРАВО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	43
	АНЕКС 3: ТРАНЗИЦИОНИ ПРЕДИЗВИЦИ.....	51
	АНЕКС 4: ОДБРАНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ПОКАЗАТЕЛИ.....	58
	АНЕКС 5: ЕКОЛОШКИ И СОЦИЈАЛНИ ПРАШАЊА.....	59
	АНЕКС 6 : ПРОЕКТИ ЗА ТЕХНИЧКА СОРАБОТКА НА БАНКАТА ОД 2006 ДО 2009 ГОДИНА	75
	АНЕКС 7: МУЛТИЛАТЕРАЛНА И БИЛАТЕРАЛНА ПОМОШ	76
	АНЕКС 8: ПКП/ДСУ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	86

Преглед на кратенки

ДСУ/ПКП	Деловни советодавни услуги/Програма за консултантска помош
ОДОРП	Оценка на деловното опкружување и на работата на претпријатијата
ГПУ/ГПУП	Гради-поседува-управува/Гради-поседува-управува-пренесува
ПЕКП	Програма на Единицата за климатски промени
БРСЕ	Банка за развој при Советот на Европа
ЦИЕ	Централна и Источна Европа
ЦЕИ	Централно европска иницијатива
ИПК	Индекс на перцепција на корупцијата
КОО	Корпоративна општествена одговорност
ПУКПВС	Програма за управување со катастрофи и подготвеност во вонредни состојби
ЕИБ	Европска инвестициона банка
ЕК	Европска комисија
ИКБ	Извозна и кредитна банка, Скопје, Македонија
ХПЕК	Хуманитарна помош на Европската комисија
ЕЛЕМ	Електрани на Македонија АД
ЕПО	Европска патентна организација
ЕСМ	Електро-стопанство на Македонија
ЕУ	Европска унија
СДИ	Странски директни инвестиции
ППР	Показател за полов развој
БДП	Бруто домашен производ
ГЕФ	Глобален еколошки фонд
ГСГ	Гасови на стаклена градина
ГДП	Генерален директорат за патишта
ГРЕКО	Група на држави против корупција, Совет на Европа
ГСМ	Глобален систем за мобилни комуникации
ГТЗ	Германско друштво за техничка соработка
ХЕЦ	Хидро електрична централа
МБРР банка)	Меѓународна банка за реконструкција и развој (Светска банка)
МКС	Меѓународен кривичен суд
МАР	Меѓународна асоцијација за развој (Светска банка)
МФК	Меѓународна финансиска корпорација (Светска банка)
МФИ	Меѓународна финансиска институција
МСФИ	Меѓународни стандарди за финансиско известување
ММФ	Меѓународен монетарен фонд
МОКХВ вредност	Меѓународна организација на комисиите за хартии од вредност
ИПА	Инструмент за претпристапна помош
МАОЕ	Меѓународна агенција за обновлива енергија
ЈБМС	Јапонска банка за меѓународна соработка
КФВ	Германска кредитна институција за реконструкција
ЛЕФ	Програма за локални претпријатија од западен Балкан на ЕБОР - Италија
ППП	Преглед на правни показатели

ПТТ	Правен тим за транзиција
МБПР	Македонска банка за поддршка на развојот
ПКФСО	Програма за кофинансирање од среден обем
МРЦ	Милениумски развојни цели
ОЕИ	Општинска и еколошка инфраструктура
ММСП	Микро, мали и средни претпријатија
НАТО	Северноатлантската алијанса
НБФИ	Небанкарски финансиски институции
НБГ	Национална банка на Грција
НБРМ	Народна банка на Република Македонија
НЕАП	Национален еколошки акционен план
ЛП	Лоши пласмани
НСОЕР	Национална стратегија за општествен и економски развој
ФАРЕ	Програма за помош од ЕУ за земјите од Централна и Источна Европа
ПЈП	Приватно-јавно партнерство
ПНСП	Програма за намалување на сиромаштијата и пораст
СДНС	Стратешки документ за намалување на сиромаштијата
КГЕ	Канцеларија на Главниот економист
ОРП	Официјална развојна помош
ОЕСР	Организација за економска соработка и развој
ОБСЕ	Организација за безбедност и соработка во Европа
ССА	Спогодба за стабилизација и асоцијација
СЕЦИ	Иницијатива за соработка во Југоисточна Европа
ДСЕП	Државен секретаријат за економски прашања
МСП/ММП	Мали и средни претпријатија/Микро и мали претпријатија
С&П	Стандард&Пурс
ССТЕ	Систем за следење на транзицискиот ефект
ОТП	Оценка на технолошките потреби
ОПС	Оператор на преносен систем
УНДП	Програма за развој на Обединетите нации
УНЕП	Програма за животната средина на Обединетите нации
УНФЦЦЦ	Рамковна конвенција на Обединетите нации за климатски промени
УНИЦЕФ	Детски фонд на Обединетите нации
УСАИД	Агенција на Соединетите Американски Држави за меѓународен развој
ИРЗБ	Инвестициона рамка за Западен Балкан
СБПЗО	Светска база на податоци за заштитени области
ВеБСЕДФФ	Програма за директно финансирање за обновлива енергија за Западен Балкан
ВеБСЕЕЦЛФ	Кредитна линија за одржлива енергетска ефикасност за Западен Балкан
СТО	Светска трговска организација

Валути

ЕУР	Евро, валута на Европската заедница
ДЕН	Македонски денар

СДР	Специјално право на влечење, „валута" на ММФ
УСД	Американски долар

Пресметковен курс од 30 септември 2009 година

1 ЕУР	61,17 ДЕН
1 УСД	42,05 ДЕН

I. РЕЗИМЕ

Република Македонија продолжува да ги исполнува условите утврдени во член 1 од Спогодбата за формирање на Банката.

Република Македонија оствари дополнителен напредок од аспект на клучните реформи, насочени кон интеграција во ЕУ. Откако Република Македонија се стекна со формален статус на земја кандидат за ЕУ во декември 2005 година, во октомври 2009 година, Европската комисија препорача да се започнат преговорите за пристапување кон ЕУ. Спроведувањето на Охридскиот рамковен договор, со кој беше ставен крај на вооружениот конфликт во 2001 година, продолжува да ја поддржува политичката стабилност во земјата, што се потврдува со непреченото функционирање на сегашната мулти-етничка владејачка коалиција. Политичката стабилност дополнително се зацврсти како резултат на мирното и соодветно спроведување на последните избори во март и април 2009 година. Сепак, земјата сè уште се соочува со одредени значителни предизвици што произлегуваат од претпристапните институционални и економски реформи. Банката има за цел да ѝ помогне на земјата во успешното совладување на овие предизвици во текот на стратешкиот период.

Република Македонија изгради исклучителна макроекономска стабилност во текот на изминатите години. Порастот на БДП се покачи на 5,9% во 2007 година и 4,8% во 2008 година, како резултат на поголемата побарувачка на домашниот пазар и зголемените инвестициите. Сепак, во последниот квартал од 2008 година и во првата половина од 2009 година, економијата започна да го чувствува влијанието од светската финансиска криза. Извозот, приливот на капитал и инвестициите, како и индустриското производство, бележеа значителен пад, при што металниот сектор беше особено погоден. Банкарскиот сектор до сега претрпе послабо влијание во споредба со другите земји во регионот поради пониското ниво на финансиска интеграција на Република Македонија, ограниченото финансиско посредување и подобрувањето во регулативата и супервизијата. Сепак, забележано е значително намалување на банкарското кредитирање, што има сериозно влијание врз реалната економија, додека годишниот пораст на депозитите практично достигна статус-кво позиција. Истовремено, бројот на лоши пласмани се зголеми на 8,4% на крајот од јуни од 6,8% на крајот од 2008 година, а се очекува и негово дополнително зголемување како резултат на економскиот пад. Сепак, до сега банките остануваат добро капитализирани, вклучувајќи ја и продолжената поддршка од странските матични банки. Централната банка остана на определбата за одржување на постојниот систем на фиксен девизен курс и постојано интервенираше на девизните пазари при одржувањето на оваа цел.

Како резултат на кризата, Република Македонија веројатно ќе се соочи со негативен пораст на БДП во 2009 година, придружено со зголемување на стапката на невработеност, којашто е 34% и е веќе една од највисоките стапки во регионот. На среднорочен план, сепак, се очекува економско опоравување на главните извозни пазари на Република Македонија, како и продолжување на напредокот во рамките на процесот за пристапување кон

ЕУ којшто ќе придонесе за реализирањето на потенцијалот за пораст на земјата.

Пред кризата, беа остварени значителни подобрувања во деловното опкружување, како на пример со намалување на даноците за корпоративниот и личниот доход, воведувањето на едно-шалтерски систем за регистрирање на деловни субјекти и новото законодавство во однос на стечајот. Законот за конкуренција беше засилен, а Комисијата за заштита на конкуренцијата го докажа својот капацитет за спроведување на политиката во однос на конкуренцијата. Во финансискиот сектор, спроведувањето на новиот закон за банки ја зголеми стабилноста на банкарскиот систем и супервизорската надлежност на централната банка. Од аспект на инфраструктурата, земјата доби позитивни оценки за подобрената методологија за утврдување на цени за води и отпадни води и зголемената конкуренција во телекомуникацискиот сектор. Република Македонија оствари значителен напредок во развивање на енергетскиот сектор, вклучувајќи ја и приватизацијата на претпријатието за електро-дистрибуција од страна на стратешки странски инвеститор.

Надградувајќи го значителниот напредок во однос на реформите во изминатите години, **главните транзициони предизвици** за претстојниот стратешки период вклучуваат:

- *Забрзување на унапредувањето на бизнис климата.* Корупцијата и судските недостатоци, како и недостатокот на ефективно владеење на правото и неизвесноста на имотните права, ги ограничуваат инвестициите. Важни предизвици исто така остануваат добивањето на дозволи, лиценци и овластувања, како и тесните грла во стечајната постапка.
- *Дојолништелно зајакнување на финансискиот сектор за подобрување на приклучноста на приватниите компании до финансии.* Банките сè уште се соочуваат со проблеми при спроведувањето на финансиското обезбедување и судските постапки. Давањето на заеми стана поограничено поради кризата, а компаниите го сметаат слабиот пристап до кредити за сериозен проблем.
- *Модернизација на инфраструктурата.* Обезбедувањето на стабилна енергетска понуда, сè уште останува проблем. Мора да се продолжи со политиката на постепено зголемување на цените на електричната енергија до нивото на поврат базиран на пазарни трошоци. Ефективните тарифни реформи базирани на транспарентна методологија и регулатива и либерализацијата се клучни за новите играчи на пазарот да земат учество во производството и обезбедувањето на понуда. Во поглед на транспортот, главните предизвици се понатамошната надградба на регионалните и локалните патни мрежи, развојот на концесии за автопатиштата, стабилно спроведување на концесијата за аеродромите, разрешувањето на тесните грла на граничните премини за железничкиот сообраќај и подобрувањето на железничкиот систем.

Од аспект на транзиционите предизвици, како и потребата за зајакнување на економската интеграција на Република Македонија во регионот, **стратешките приоритети на Банката** се следни:

Корпоративен сектор: Поддршката на реалната економија ќе биде приоритет во наредниот стратешки период, како одговор на кризата, за подобрување на конкурентноста и енергетската ефикасност и унапредување на диверзификацијата на извозот. На локалните претпријатија ќе биде обезбедена помош преку програмите ЛЕФ (Програма за локални претпријатија од западен Балкан на ЕБОР – Италија) и ДСУ/ПКП.

Финансиски сектор: Како одговор на кризата, Банката ќе се фокусира на (i) обезбедување на банките со капитал и долгорочно финансирање, како и со институционална поддршка за ублажување на влијанието од глобалната криза; (ii) помагање на банките при развојот на нови производи (вклучувајќи и фондови за кофинансирање и енергетска ефикасност), пораст на нивното деловно работење на одржлива основа и подобрување на корпоративното управување; и (iii) канализирање на повеќе средства до МСП и ММСП преку комерцијалните банки и институциите за микрокредитирање. Банката исто така ќе им обезбеди дополнителен капитал и на постојните банки партнери за подобрување на нивната капитализација и за спречување на какво било ослабување на средствата како резултат на кризата.

Инфраструктура: Во енергетскиот сектор, Банката ќе се фокусира на (i) инвестиции во нови и обновени капацитети за производство со цел да се олеснат сè поголемите проблеми во однос на расположливиот капацитет и да се подобри ефикасноста и еколошкото функционирање на постојната инфраструктура; (ii) инвестиции во обновлива и одржлива енергија за намалување на постојниот висок интензитет на емисијата на јаглеродот, вклучувајќи и инвестиции преку Програмата за директно финансирање за обновлива енергија за Западен Балкан (ВеБСЕДФФ); и (iii) енергетски проекти коишто го поддржуваат развојот и интеграцијата на регионалниот енергетски пазар, како регионални интерконекции за енергија и гас. Стратешките приоритети на Банката во транспортниот сектор ќе се фокусираат на: (i) унапредување на мрежите за патен и железнички транспорт во земјата и нивна регионална интерконекција; (ii) поддршка на концесијата на Македонски аеродроми; и (iii) реструктурирање на секторот на одржување на патиштата. Банката ќе го промовира воведувањето на приватни инвеститори во инфраструктурата, вклучувајќи и ПЈП. Во енергетската инфраструктура, Банката ќе ги поддржува инвестициите во водостопанството, централното греење и јавниот транспорт. Ќе се направат и напори за промовирање на комерцијализацијата на комуналните услуги.

Банката ќе ги засили напорите за политички дијалог, со фокус на решавањето на правните и регулативните прашања, вклучувајќи ги и оние што произлегуваат од искуствата од конкретни проекти. Како и во изминатиот период, Банката ќе ги координира своите активности со други МФИ и донатори, особено во контекстот на Инвестиционата рамка за Западен Балкан (ИРЗБ) заедно со ЕК, ЕИБ, ЦЕБ и билатерални донатори. Во тој контекст, Банката ќе бара помош од донатори од аспект на Техничка соработка и кофинансирање со грантови за приоритетни проекти во областа на транспортот, енергетиката и општините.

Банката ќе продолжи да води сметка нејзиното работење во Република Македонија да биде во согласност со Еколошката и социјалната политика на

Банката и да вклучува, онаму каде што тоа е соодветно, Еколошки и социјални акциони планови.

II. НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА

1. ПОРТФОЛИО НА БАНКАТА

1.1. Преглед на досегашните активности

Банката во Република Македонија работи од 1993 година. Од 31 август 2009 година, Банката има потпишано 58 проекти во рамките на различни сектори во вкупен деловен обем од 506 милиони евра (вклучувајќи и делови од регионални проекти). Со своето финансирање, Банката привлече дополнителни 593 милиони евра, што претставува мултипликатор од 1,2.

Во периодот од јули 2006 година до 1 октомври 2009 година, Банката потпиша 14 нови самостојни проекти во вкупен износ од 132¹ милиони евра. (види Анекс 7 за детална листа на проекти). Исто така, во рамките на регионални аранжмани за различни проекти од приватниот сектор ѝ беше доделен на земјата износ од 22 милиони евра. Само една од овие инвестиции, Програмата за обновување на регионалните и локалните патишта, во износ од 50 милиони евра, е направена во јавниот сектор, додека сите други проекти потпишани во изминатите три години беа во приватниот сектор.

Активното портфолио на крајот од август 2009 година опфаќаше 24 проекти во вкупен износ од 268 милиони евра. Сегашното портфолио е подеднакво поделено помеѓу приватниот и јавниот сектор. Заемите се доминантниот инструмент за финансирање (85%), додека финансирањето преку учество во капиталот најмногу е концентриран во банкарскиот сектор и во малите приватни локални претпријатија преку ЛЕФ. Најдоминантните сектори во рамките на портфолиото се транспортот (33%), енергетиката (25%) и финансиските институции (20%).

Табела 1: Портфолио на Банката во Република Македонија со состојба на 31 август 2009

Сектор	Нето кумулативен обем				Портфолио				
	Број на проекти	Вкупна вредност на проектот	ЕБОР потпишани проекти	% по сектори	Број на проекти	Портфолио	% по сектори	Оперативни средства	Коефициент за оперативни средства
ЕУР во милиони	31	286	111	22%	17	53.2	20%	43.3	16%
Финансиски институции									
Банкарски заеми	18	139	66	13%	9	18.7	7%	13.7	5%
Банкарски капитал	4	111	26	5%	5	24.2	9%	23.9	9%
Нефинансиски Банкарски Финансиски Институции	1	1	1	0%	0	0	0%	0	0%
Фондови за инвестиции во капитал на компании	5	17	5	1%	1	2.9	1%	1.3	0%
Мали бизнис	3	18	13	3%	2	7.4	3%	4.4	2%
Инфраструктура	6	354	136	27%	5	99.0	37%	49	19%
Транспорт	5	317	119	24%	4	89.1	33%	39.1	15%
Општини	1	37	17	3%	1	9.9	4%	9.9	4%
Енергетика	5	237	126	25%	4	69	26%	52.3	20%
Струја И енергија	4	164	109	22%	2	69	26%	52.3	20%
Природни ресурси	1	73	17	3%	2	0	0%	0	0%
Специјализирани Индустрин	10	153	86	17%	5	27.5	10%	25.2	9%
Телекомуникации	2	73	45	9%	1	1	0%	1	0%
Недвижности И туризам	4	43	11	2%	0	11.1	4%	9.2	3%
Агрибизнис	4	37	30	6%	4	15.4	6%	15	6%
Останати индустрин	6	137	48	9%	3	19.3	7%	19.3	7%
ВКУПНО	58	1,167	507	100%	34	268.0	100%	189.1	71%

¹ Без гаранциите според ПТ.

Оперативните средства опфаќаа речиси 71% од портфолиото на крајот од август 2009 година. Двата најголеми проекти во областа на инфраструктурата (Обновата на регионалните и локалните патишта и Далноводот Македонија-Бугарија) опфаќаат 85% (66 милиони евра) од неповлечениот дел од портфолиото.

1.2. Досегашно спроведување на Стратегијата на Банката

Последната национална стратегија, одобрена во јули 2006 година, ги опфаќаше следните стратешки приоритети и транзициони цели за Банката:

- (1) Поддршка на странските инвеститори и локалните компании ориентирани кон извоз преку обезбедување на заеми, гаранции и реализирање на инвестиции во капиталот.
- (2) Во финансискиот сектор, фокусот беше ставен на: (i) обезбедување на повеќе средства за МСП преку комерцијалните банки и финансиски институции за микрокредитирање; (ii) поддршка на консолидирањето на банкарскиот сектор преку спојувања и преземања; (iii) унапредување на понатамошниот влез на странски стратешки инвеститори во банкарскиот сектор; и (iv) проширување на палетата на инструменти понудена од банките преку зголемување на бројот на банки кои учествуваат во Програмата за олеснување на трговијата, преку кофинансирање на поголемите локални деловни клиенти и преку поддршка на активностите на локалните банки во доменот на хипотекарното кредитирање, потрошувачките кредити и лизингот.
- (3) Приоритетите во секторот на инфраструктурата вклучуваа: (i) забрзување на исплатите за постојните проекти; (ii) поддршка на реструктурирањето и приватизацијата на комуналните услуги преку имплементација на договорот за претприватизација на претпријатието за електростопанство; (iii) енергетски проекти кои се дел од развојот на регионалниот енергетски пазар, како на пр. регионалните интерконекции за електрична енергија и гас; (iv) поддршка на обновата на патната мрежа заедно со реструктурирањето на секторот за одржување на патиштата и (v) унапредување на инвестиции во водоводниот сектор, со гаранции обезбедени од општините.

Севкупно, Банката ги постигна оперативните цели утврдени во Националната стратегија за 2006 година.

Ниското ниво на странски директни инвестиции ги ограничи активностите на Банката со стратешките инвеститори, но сепак, Банката се фокусираше повеќе на поддршката на локалните МСП и ММСП, за кои беше користена програмата ЛЕФ. Банката остана важен инвеститор во финансискиот сектор, со 24% зголемени обврски за нови аранжмани. Банката финансираше 7 нови проекти во агробизнисот во вкупен износ од 16 милиони евра. Најголемиот дел, односно 66% од средствата пласирани во периодот од 2006 до 2009 беа во инфраструктурата.

Во 2006 година, Банката го поддржа македонскиот финансиски сектор преку неколку инвестиции. Два проекти беа потпишани со ТТК Банка за поддршка на потребното консолидирање на банкарскиот сектор. Инвестицијата беше проследена со програмата за техничка соработка финансирана од норвешкото Министерство за надворешни работи за помагање на зголемувањето на стандардите на корпоративното управување, зајакнување на контролните процеси и процедурите за управување со ризици и обучување на кадрите. Исто така, на ТТК ѝ беше обезбедена и кредитна линија за МСП во износ од 5 милиони евра. Италијанската влада обезбеди фондови за техничка соработка за поддршка на ТТК при развојот и спроведувањето на програмата за МСП. Односот на Банката со НЛБ Тутунска Банка, третата најголема банка, беше дополнително проширен со вториот синдициран заем во износ од 55 милиони евра. Заемот беше искористен за да се обезбеди помош за исполнување на сè поголемата побарувачка за финансирање од страна на приватните бизниси и клиентите од малопродажниот сектор. Во декември 2006 година, Програмата за олеснување на трговијата (ПОТ) беше проширена за да се вклучи и Про Кредит Банка, банка специјализирана за финансирање на ММСП.

Во февруари 2007 година, првата трансакција во рамките на ЛЕФ беше потпишана со Витаминка Прилеп, најголемиот македонски брендиран производител на прехранбени производи, за финансирање на развојот на нови производи и регионалното проширување. Во декември 2007 година, Банката одобри инвестиција во капиталот во малиот семеен бизнис што се занимава со производство на здрава храна Виталиа, со цел да се прошират неговите капацитети и да се зголеми потенцијалот за извоз. Исто така, во декември 2007 година, Банката издаде гаранција во износ од 3 милиони евра на најголемата штедилница Можности, важен играч на пазарот на микрокредитирање. Гаранцијата од Банката на Можности им обезбеди да го зголемат финансирањето во локалната валута за финансирање на локалните ММСП.

Преку своето делумно излегување од Извозна и Кредитна Банка во 2008 година, Банката имаше активна улога во привлекувањето на нови странски инвеститори во македонскиот банкарски сектор. Холандската Демир Халк Банк се стекна со 67% од уделот на ИК Банка и побара Банката да остане акционер со удел од 25% за период од најмалку 3 години.

Во март 2008 година, Банката обезбеди заем од 35 милиони евра заедно со истоветен заем од МФК за ЕВН Македонија. Средствата беа наменети за финансирање на инвестиција од 90 милиони евра за надградба на мрежата за електродистрибуција по приватизацијата на компанијата од австриската компанија ЕВН АГ. Во октомври 2008 година, Банката инвестираше 6 милиони евра во капиталот на македонската винарска визба Тиквеш за подобрување на нејзината конкурентна позиција.

Во јануари 2009 година, Банката обезбеди заем од 50 милиони евра за финансирање на обновата и надградбата на повеќе од 400 километри од постојните регионални и локални патишта. Исто така, беше и обезбедена

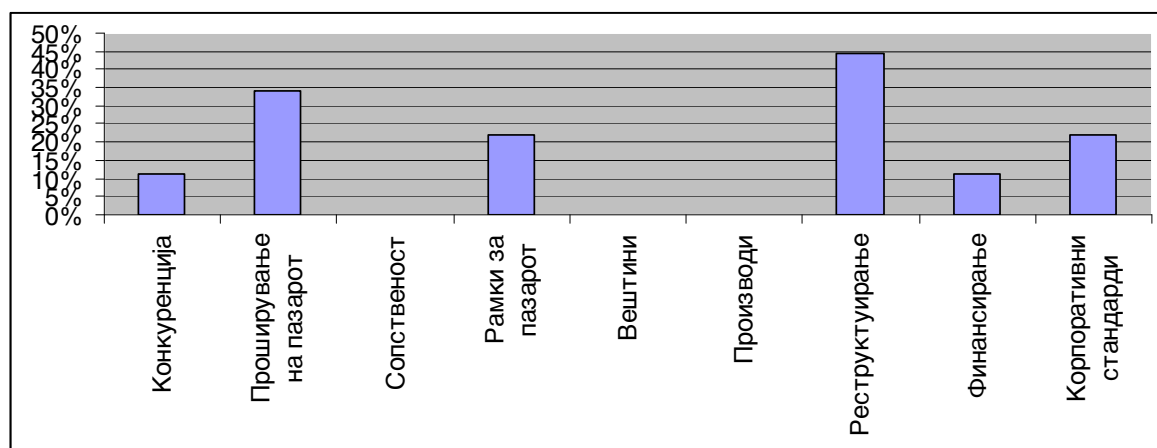
Техничка Соработка за поддршка на реформите во патниот сектор, вклучувајќи и реструктурирање на јавното претпријатие за одржување на јавните патишта Македонија Пат и помагање на комерцијализацијата на рутинското одржување.

1.3. Транзиционен ефект и научени лекции

Прегледот на работењето од страна на Канцеларијата на Главниот економист (КГЕ) и следењето преку Системот на Банката за следење на транзициониот ефект (ССТЕ) покажуваат дека просечната стапка на транзиционен ефект врз проектите во Република Македонија е малку над целокупните проекти на Банката. Од крајот на вториот квартал од 2009 година, портфолиото во Република Македонија кое беше следено работење вклучуваше и примерок од 9 оценети проекти.

Во прегледот исто така се идентификувани и *демонстративни ефекти од успешно реструктурирање и проширување на пазарот* како главни области што се двигатели на транзициониот ефект.

Слика 1: Транзициони ефекти проследени со проектите на ЕБОР – 2005 – К2 2009

Следната анализа на ефектот врз портфолиото на Банката и научените лекции се темели на наодите наведени во Ретроспективните извештаи за транзициониот ефект (РИТ), ажурирањата од КГЕ за преостанатите предизвици, ССТЕ извештаите и студиите спроведени од страна на Секторот за евалуација на Банката.

1.3.1. Корпоративен сектор

Банката спроведе два проекти во агрибизнисот, преку кои успеа да реализира демонстративен ефект, вклучувајќи го и реструктурирањето и промените во корпоративното управување на најголемиот производител и дистрибутер на леб и пецива. Во 1999 година, Банката со МФК кофинансираше заем за најголемата фармацевтска компанија Алкалоид Скопје. И покрај тоа што не беа остварени некои од целите, проектот

генерираше позитивен транзиционен ефект на нивото на корпорацијата, секторот и економијата во целина преку поставувањето на стандарди за корпоративно управување и водење на деловното работење. Во секторот на природни ресурси, изложеноста на Банката беше ограничена на проектот за изградба на нафтовод за сива нафта од Солун до Скопје. Проектот помогна да се утврдат индустриски стандарди и да се изврши пренос на знаења и вештини, но истовремено постоеја повеќе клучни ексклузивни концесии кои беа доделени на грчкиот Хеленик Петролеум, што доведе до значителни ризици во поглед на транзиционите ефекти имајќи предвид дека концесиите имаа потенцијал да ја спречат конкуренцијата и развојот на приватниот сектор. Во 2005 година, Банката обезбеди работен капитал за АрчелорМитал Скопје. Со спроведувањето на проектот, успешно се надминаа постојаните транзициони предизвици на земјата и одложениот процес за пристапување кон ЕУ, со што на Митал му беше овозможено да изврши организациски промени во компанијата. Негативниот аспект беше што Митал одложи одредени инвестиции во проекти за животната средина, особено новата постројка за преработка на отпадни води. **Наученаџа лекција** од проектот на Банката со Митал е тоа што проектите се чувствителни на тесните грла во поглед на инфраструктурата. Во овој случај, внатрешниот спор во националната компанија за гас продолжува да го одложува спроведувањето на клучната инвестиција за енергетска ефикасност во Митал Скопје (ПЕ08-426).

1.3.2. Финансиски сектор

Почнувајќи од 1994 година, Банката значително придонесе во развојот и консолидацијата на банкарскиот сектор. Откако приватизацијата на најголемата банка, Стопанска банка, се истакна како клучен транзиционен предизвик за овој сектор, учеството на Банката овозможи успешна продажба на Стопанска банка на НБГ. Инвестицијата во акции за поддршка на спојувањето помеѓу Тетекс Кредитна Банка и Тетовска Банка, одобрено во 2006 година, доведе до имплементација на бизнис планот и олеснета транзиција на банката. Сè уште е рано да се донесе заклучок во однос на постигнатиот транзиционен ефект. Банката исто така имаше транзиционен ефект и преку кредитните линии за МСП обезбедени на неколку локални банки. Целите на проектот со Извозна и Кредитна Банка (ИКБ) се реализираа, при што ИКБ го задржа препознатливиот фокус кон пазарот на микро и МСП. Покрај тоа, Банката стекна акционерски дел во ИКБ, како и во ново-формираната банка специјализирана за микрофинансирање, Прокредит Банка Македонија. Овие проекти покажаа одлични резултати, а дури и надминаа некои од нивните цели. **Наученаџа лекција** од проектот за инвестиција во капитал во ИКБ е потребата од потесна координација помеѓу сличните програми од донатори, особено доколку истата локална институција учествува во одреден дел од нив (ПЕ02-210). Општо земено, во *финансискиот сектор* беше постигнат умерен до значаен транзиционен ефект.

1.3.3. Инфраструктура

Банката обезбеди поддршка на целокупните енергетски реформи на земјата првенствено со помагање на приватизацијата на државното претпријатие ЕСМ и измените и дополнувањата на примарното законодавство, како и воведувањето на нова тарифна методологија. Инвестицијата ЕСМ II за ефикасност на дистрибуционата мрежа беше потпишана во 2008 година и има за цел да се подобри ефикасноста на компанијата и да му се обезбеди поддршка на приватизираното претпријатие во рамките на сектор којшто е доминантно во државна сопственост. Банката исто така ја финансираше и преносната интерконекциска линија помеѓу Република Македонија и Бугарија, која беше завршена во декември 2008 година. Проектот имаше одлични транзиционен перспективи со поддршка на прекугранично тргување со електрична енергија како дел од пошироките напори за создавање на регионален енергетски трговски пазар. Сепак, сè уште останува проблемот на сигурно безбедување на енергија. Банката реализираше три инвестиции во секторот на цивилната авијација и две во патниот сектор. Транзициониот ефект на Проектот за регионални патишта потпишан во 2003 година беше оценет како *задоволителен*. Во јануари 2009 година, Банката го потпиша Проектот за обнова на регионалните и локалните патишта кој има за цел да се надоврзе на резултатите постигнати со претходниот проект во овој сектор, преку зајакнување на Агенцијата за државни патишта во согласност со новиот Закон за патишта, вклучувајќи го склучувањето на договори со приватниот сектор за целокупното одржување. Во секторот на ОЕИ, единствената иницијатива на Банката во 2000 година беше да се изврши кредитирање на комуналните претпријатија за водоснабдување, со цел рехабилитација и проширување на инфраструктурата во 6 општини. Ефективната реализација на целите од комерцијализацијата сепак беше одложена заради бавниот законодавен процес и мешањето на политиката во утврдувањето на цените. **Наученаџа лекција** од овој проект е тоа што централизираните пристапи од горе надолу во однос на програмите за ОЕИ, со многу вклучени општини, би требало да резултираат со посветување на поголемо внимание на изградбата на основен капацитет за поддршката на локално ниво како прв чекор пред да се пристапи кон пообемни реформи (ПЕ07-398С).

1.3.4. Техничка соработка

До сега, Банката има вложено 19,6 милиони евра во техничка помош за Република Македонија, со 111 проекти за техничка соработка (ТС) во следните сектори: банкарство, телекомуникации, транспорт, општини и приватни претпријатија. Во период од претходната стратегија (2006) до сега се вложени речиси 6 милиони евра во 41 проект. Исплатата на средствата за ТС од април 2004 година застана на 15,7 милиони евра, што покажува дека во секторот на финансирање на мали бизниси и инфраструктура (транспорт) има проекти коишто сè уште се во тек. (За подетални информации во врска

со програмите за ТС на Банката во периодот од последната стратегија, види Анекс 6.)

1.4. Коефициент и квалитет на портфолиото

Врз основа на портфолиото од крајот на август 2009 година, од 268 милиони евра, коефициентот на приватното/јавното портфолио изнесуваше 50/50. Од аспект на бројот на проекти, во рамките на претстојниот период на Стратегијата, трансакциите во приватниот сектор се очекува да доминираат со проектот за нафтовод. Сепак, имајќи го предвид помалиот обем на таквите проекти во приватниот сектор, не постои веројатност Банката да достигне портфолио од 60/40 приватен/јавен сектор во периодот 2010-2013 година.

Просечната оценка на ризик на портфолиото е 6,14 (јавен 6,13; приватен 6,15). Од крајот на август 2009 година, речиси за 7% од средствата на портфолиото во Република Македонија беа издвоени резервации. Сите средства за кои беа издвоени резервации се во приватниот сектор, а 80% се инвестиции во капитал на компании.

2. ДЕЛОВНО ОПКРУЖУВАЊЕ

2.1. Клима за генерални реформи

2.1.1. Политички развој

Владејачката партија, централна десница, ВМРО-ДПМНЕ, којашто е прореформска партија и е на власт од 2006 година, продолжува да добива високо ниво на поддршка, којашто не се најде на некој значителен удар од глобалната финансиска криза. Таа дополнително ја утврди својата власт по предвремените парламентарни избори во 2008 година и претседателските и локалните избори во 2009 година. Претставници на владејачката ВМРО-ДПМНЕ моментално се носители на позициите на Претседател на државата и Премиер на Влада. Тие исто така го имаат и мнозинството во државното собрание, како и мнозинството во повеќе од 60% од општините, вклучувајќи го и главниот град Скопје. Сè уште постојат одредени меѓуетнички тензии, особено на локално ниво, но реорганизираната владина коалиција, која од 2008 година како помал коалициски партнер ја вклучува најсилната етничка албанска политичка партија, ДУИ, функционира прилично добро. Спроведувањето на Охридскиот рамковен договор, со кој беше ставен крај на вооружениот меѓуетнички конфликт во 2001 година, продолжува да ја поддржува политичката стабилност во земјата.

Процесот на приближување кон ЕУ останува да биде главниот надворешен двигател на реформите. Република Македонија доби статус на официјален кандидат за ЕУ во декември 2005 година. Врз основа на напредувањето на

реформите во текот на изминатите неколку години, во октомври 2009 година Европската комисија даде своја препорака на Советот на ЕУ да започне со пристапните преговори со Република Македонија. Сепак, сè уште не е донесена одлука во однос на датумот на отворањето на овие преговори. Неразрешениот спор во врска со уставното име на земјата стана главна пречка за понатамошниот напредок на земјата во процесот за интеграција во ЕУ, како и за станување на членка на НАТО што претставува уште еден врвен приоритет на владата. И покрај значителните регионални предизвици, земјата успеа да одржи балансирани односи со своите останати соседи. Таа беше вклучена во неколку разни прекугранични проекти, а сегашната Влада ја обезбедува својата поддршка за продолжувањето на таквите проекти.

2.1.2. Деловно ојкружување

Деловното опкружување дополнително се подобри во текот на изминатите неколку години. Напредок беше постигнат во однос на воведувањето на намалено и поедноставено даночење, „регулативната гилотина” (процесот на брзо елиминирање и поедноставување на регулативите) и царинските реформи. Властите преземаа чекори за подобрување на законодавството за едно-шалтерскиот систем, намалување на времето потребно за регистрирање на деловен субјект на четири часа и намалување на трошоците за регистрирањето на помалку од 50 евра. Значителен напредок беше реализиран во формирањето на катастарот на недвижности, којшто до средината на 2009 година опфаќаше повеќе од 90% од земјата. Пријавувањето на имот беше олеснето со скратување на просечното време за регистрирање на имотното право на осум дена. Измените и дополнувањата на Законот за работни односи во јануари 2009 година доведоа до намалување на минималните придонеси за социјално осигурување и го направија вработувањето на работници пофлексибилно. Властите исто така ги усогласија основите за придонеси за социјално осигурување и персонален данок на доход и истите ги направија зависни од бруто наместо од нето платата. Овие подобрувања се прикажани во извештајот на Светската банка „Doing Business 2010”, во кој Република Македонија е рангирана на 32 место од 183 земји (погоре од 69), а е и пласирана на трето место меѓу врвните 10 реформатори на светско ниво во однос на деловните реформи што се спроведоа во текот на изминатата година.

Подобрувањата во судскиот систем и функционирањето на судовите се потребни со цел земјата да ги исполни стандардите на ЕУ, како и истата да се направи поатрактивна дестинација за инвестирање. При последната оценката на деловното опкружување и на работата на претпријатијата на ЕБОР/Светската банка (ОДОРП IV) беше утврдено дека постапувањето пред судовите е сериозно ограничување за деловното работење. Правните постапки се сè уште бавни, а со тоа го попречуваат спроведувањето на договорите. На пример, иако просечното времетраење на стечајните постапки е малку скратено, сè уште се потребни приближно две години во просек за затворање на деловен субјект. Исто така, недостатокот на

експлицитна заштита на имотните права претставува значителна бариера за зголемените странски инвестиции што претставува еден од двигателите на економскиот раст.

Конечно, корупцијата продолжува да претставува значителен проблем за деловниот развој во некои области; сепак, во скорешниот период се појавија знаци на напредок. Република Македонија е рангирана на 72 место во Индексот на перцепција на корупцијата за 2008 година објавен од страна на Transparency International, што претставува подобрување во однос на 84 место во 2007 година. Корупцијата во доделувањето на договори во јавниот сектор се перципира како помалку доминантно во Република Македонија отколку во други земји во ЈИЕ, а и како помалку сериозно ограничување на деловното работење. Сепак, постојат значителни области што се причина за загриженост во однос на корупцијата во постапувањето пред судовите, царинската служба и услугите поврзани со инфраструктурата. Како одговор на овие проблеми и поттикнувањето од страна на ЕУ за решавање на проблемот на корупцијата, Премиерот Груевски неодамна ја назначи поранешната Министерка за правда на Романија, Моника Маковеј, како негов советник за прашања поврзани со борба против корупцијата. Исто така, се очекува Законот за јавните службеници, којшто беше неодамна донесен и според кој назначувањето на јавните службеници станува независно од политичките партии, да придонесе за намалувањето на нивото на корупција меѓу јавните службеници.

2.1.3. Социјални прашања и прашања поврзани со вработувањето

И покрај стапките на позитивен пораст на БДП помеѓу 4% и 6% од 2004 година, животниот стандард останува далеку под оние во ЕУ, а социјалното исклучување и сиромаштијата остануваат како сериозни проблеми во Република Македонија. Од аспект на паритетот на куповната моќ, БДП по глава жител е само 25% од просекот на ЕУ. Исто така постојат и релативно високи регионални диспаритети, со БДП во главниот град Скопје од речиси 50% од просекот на ЕУ, што е далеку повеќе од остатокот на земјата. Според податоците од Државниот завод за статистика, во 2008 година, 28,7% од вкупното население живееле под националниот праг на сиромаштија, утврден како приход понизок од 60% од просечниот приход по домаќинство. Најранливата етничка група се Ромите, со 64% од ромските домаќинства коишто живеат под граничната линија за сиромаштија базирана на приходот. Образованието е уште една важна детерминанта на сиромаштијата: 56,6% од сиромашното население живеат во домаќинства во кои носителот на домаќинството нема воопшто или пак нема завршено основно образование. Додека Република Македонија оствари голем дел од опсегот за запишување во основно училиште (во 2005 година индексот на нето запишани во основно училиште беше 92%), владата не се покажа успешна во поглед на зголемувањето на запишувањето во претшколско, средно и високо образование. Земјата е на пат да ги оствари МРЦ во поглед на здравството. Има позитивен тренд во однос на намалувањето на смртноста кај децата (стапката на смртност кај деца под петгодишна возраст е 17 на

1000 живородени деца), додека стапката на смртност кај мајките се намалува, но повеќето показатели поврзани здравствената грижа се сè уште далеку под просекот на ЕУ.

Стапката на невработеност во земјата од 34,8% е една од највисоките во Европа, и покрај тоа што истата е во опаѓање во текот на изминатите години. Помеѓу невработените, најбројните групи се лица со ниво на стручна подготовка до основно образование (54%) и средно образование (33%), додека 6% од невработените се без завршено основно образование (УНДП, 2008 година). Околу 20% од невработените се на возраст помеѓу 15 и 24 години. Стапката на сиромаштија за невработените лица е 38,4%. Стапката на учество на жените во работната сила е помеѓу најниските во регионот на Европа и Централна Азија (ЕЦА). На среднорочен план, се очекува продолжениот напредок во процесот на пристапување кон ЕУ, како и скорешните промени во трудовото право (вклучувајќи и олеснети услови за вработување и отпуштање на вработени, олеснување на употребата на договори на определено време и договори за скратено работно време и намалување на минималните придонеси за социјално осигурување) да имаат позитивно влијание на стапката на невработеност. (За подетална анализа на социјалните прашања и прашањата поврзани со трудот види Анекс 5).

2.1.4. Еколошки прашања

Како земја којашто нема излез на море и е лоцирана во централниот дел од Балканскиот полуостров, Република Македонија претставува главен транспортен коридор од Западна и Централна Европа до Егејското море и од Јужна Европа до Западна Европа. Со површина од приближно 25.713км² разновиден терен, територијата на земјата е претежно планинска; поради медитеранската клима, флората и фауната се богати и разновидни, со голем број на заштитени видови од животинскиот и растителниот свет. Според СБПЗО, 8,07% од Македонија се означена заштитена област, вклучувајќи ги и трите национални паркови: Галичица, Пелистер и Маврово, двата резервата: Езерани и Јасен, 14 еко-резервати и 48 природни споменици.

Министерството за животна средина и просторно планирање (МЖСПП) го надгледува процесот на еколошко управување, којшто се води според Националниот еколошки акционен план (НЕАП) и Националниот план за усвојување на правото на ЕУ (НПАА). Национална програма за усогласување со законодавството на ЕУ беше усвоена во рамките на која е изготвен конкретен Акционен план за усогласување на еколошкото законодавство со цел да се спроведе транспонирањето на еколошкото право во домашните закони. Институционалната рамка е добро развиена, и покрај тоа што соработката и распределбата на одговорностите помеѓу институциите би требало дополнително да се зацврсти. Од аспект на екологијата, и покрај тоа што е значителен напредок во рамките на

хоризонталното законодавство е очигледен, сè уште е потребно подобрување на капацитетот за спроведување и администрација.

Во 2008 година, беше изготвена Националната стратегија за одржлив развој (НСОР), со која се утврдуваат краткорочните приоритети за спроведувањето на еколошкото законодавство и подготовката на стратегии за еколошки инвестиции поврзани со зајакнување на институциите одговорни за извршување и спроведување. За среднорочните и долгорочните цели, усогласувањето на законодавната рамка со меѓународните стандарди има приоритет, вклучувајќи и обврска за интегрирање на барањата за еколошка заштита во политиките специфични за овој сектор и зголемување на инвестициите во еколошката инфраструктура, особено во областа на управување со отпадни води, обезбедување на вода за пиење и загадување на воздухот. Националната стратегија за апроксимација на животната средина и Националниот план за управување со отпад за периодот 2006-2012 година се примери за иницијативата на земјата за инкорпорирање на меѓународните практики во националното еколошко законодавство.

Земјата ги здружи силите со Рамковната конвенција на Обединетите нации за климатски промени (УНФЦЦ) и е потписник на Кјото Протоколот.

Потенцијалните еколошки и социјални прашања поврзани со стратешките приоритети се прикажани во табелата во Анекс 5.

Банката ќе продолжи да идентификува области за еколошко подобрување и можности за развој, како што е тековната работна програма за надградба и обнова како на регионалните патишта (Транша 1), така и на локалните патишта (Транша 2).

Целокупното работење на ЕБОР во ПРЈ Македонија е во согласност со Еколошката и социјалната политика на Банката (2008 година) и вклучува Еколошки и социјални акциони планови во рамките на правната документација којашто е во согласност со мандатот на Банката активно да поддржува еколошки соодветен и одржлив развој преку своите инвестициони проекти.

2.1.5. Правни реформи

Република Македонија постигна дополнителен напредок во поглед на воведувањето на промени во правната рамка со цел да се подобри деловното опкружување. Заложбата за Банката за спроведување на реформите е широко признаена на меѓународно ниво. Покрај тоа, Република Македонија го следи својот план за интеграција во ЕУ, покрај останатите иницијативи, и по пат на станување на членка ЕПО и ИРЕНА. Предизвикот со кој Република Македонија ќе се соочи во претстојните години е да осигура дека ќе се реализира значителен напредок во пренесувањето на законодавната рамка во ефективно спроведување на законските одредби. Главните пречки за практичната ефикасност на реформите се состојат од одредени недостатоци коишто сè уште постојат

во законите и во недостатокот на соодветна обука на членовите на судството и другите стручни лица (како што се стечајните управници) на кои им е доверено спроведувањето на законите.

Во контекстот на пазарот на хартии од вредност, на пример, и покрај задоволителните стандарди наложени со постојното законодавство, утврдувањето на практиките за јавни понуди на акции на берза и обезбедување на гаранции, коишто ги исполнуваат меѓународните стандарди, се покажува како проблематично поради комбинацијата на неволност кај учесниците на пазарот за обезбедување на доволно информации во формалните писмени понуди за продажба на хартии од вредност и неуспехот на законодавството да наложи обврска за обезбедување информации во однос на внатрешните сопственички односи и трансакциите со поврзани страни.

Слични проблеми се јавуваат и во врска со стечајните постапки. Законите за стечај се општо земено во согласност со меѓународните стандарди, но постојат одредени области (како што е моќта на судовите да одбијат план за реструктурирање одобрен од страна на кредиторите или отсуството на обврска да се известат кредиторите во однос на рокот за доставување на нивните барања) во коишто е сè уште потребно подобрување. Времетраењето на стечајните постапки и недостатокот на експертиза на нивото на судиите и стечајните управници се сметаат за дополнителни пречки за соодветното функционирање на стечајната постапка. Во овој поглед, мора да се истакне дека во 2008 година во Секторот за стечај при Министерството за економија беше утврдена Работна програма која е насочена кон решавање на некои од погоре наведените прашања.

Другите области за кои е потребно понатамошно подобрување ги вклучуваат гарантираните заеми. Способноста да се обезбеди соодветна гаранција за средствата на должникот е сè уште предмет на прилично обемни барања (како што е потребата од вклучување на детален опис на гарантираниот залог во рамките на гарантната документација).

2.2. Напредок на транзицијата и одговор на економијата

2.2.1. Макроекономски услови релевантни за банкарското работење

Република Македонија се покажа како исклучително стабилна од макроекономски аспект во текот на изминатите години. Порастот на БДП се покачи на 5,9% во 2007 година и 4,8% во 2008 година, што доведе до поголема побарувачка на домашниот пазар и до зголемување на инвестициите. Сепак, во последниот квартал од 2008 година и во првата половина од 2009 година, економијата започна да го чувствува влијанието од светската финансиска криза. Извозот, приливот на капитал и инвестициите, како и индустриското производство, бележеа значителен пад, при што металопреработувачкиот сектор беше особено погоден. Опаѓањето на

реалниот БДП од -0,9% во првиот квартал и -1,4% во вториот квартал од 2009 година е помалку сериозно отколку во многу други земји во ЈИЕ, особено поради континуираните позитивни резултати во градежниот и услужниот сектор. Другите фактори вклучуваат навремени интервенции од страна на Народната банка за поддршка на фактичкото стабилизирање на пресметковниот курс на денарот во однос на еврото, како и мерките за справување со кризата преземени од страна на владата. Како одговор на кризата, во ноември 2008 година, властите воведоа одреден број на фискални мерки, вклучувајќи и понатамошно намалување на данокот на добивка и на земјоделските приходи, како и намалување на некои важни тарифи. Во март 2009 година, владата усвои пакет мерки за поддршка на директно кредитирање на приватниот сектор преку заем од ЕИБ во износ од 100 милиони евра за поддршка на малите и средните претпријатија. Истовремено, владата ја презентираше и инвестиционата програма со вредност од 8 милијарди евра за наредните седум години, со фокус на големи инфраструктурни проекти во енергетиката, транспортот, заштитата на животната средина, образованието и културата. Во јуни 2009 година, врз основа на пониските приходи во првите месеци од 2009 година во однос на предвидените и со цел да се одржи предвидениот буџетски дефицит за 2009 година на -2,8% од БДП, собранието усвои ревидиран буџет којшто вклучуваше намалување на јавните трошоци за 6,2%, главно преку замрзнување на вработувањата и ставање во мирување на зголемувањата на платите во државниот сектор.

Владината политика насочена кон економски раст, рефлектирана во мерките за справување со кризата, но исто така и потребата од модернизација на инфраструктурата на земјата, ќе резултираат со преоѓање од фискалната состојба на воспоставување на приближна рамнотежа од претходните години во повисок дефицит во блиска иднина. Веројатно е дека инфлацијата ќе се намали во 2009 година и ќе премине во умерена дефлација. Како резултат на кризата, Република Македонија е можно да претрпи негативен пораст на БДП во 2009 година. Сепак, среднорочно гледано, се очекува дека економската обнова на главните извозни пазари на Република Македонија, како континуираниот напредок на процесот на пристапување кон ЕУ, ќе придонесат за реализација на потенцијалот за пораст на земјата.

До сега, кризата имаше само ограничено влијание врз ликвидноста на комерцијалните банки, со оглед на тоа дека тие главно се потпираат на домашни депозити за финансирање на кредитирањето, а повлекувањето на депозитите е ограничено. Банкарскиот сектор до сега претрпе послабо влијание во споредба со другите земји во регионот поради пониското ниво на финансиска интеграција на Република Македонија, како и ограниченото финансиско посредување и подобрувањето во регулативата и надзорот. Сепак, забележано е значително намалување на порастот на банкарските кредити, што има сериозно влијание врз реалната економија. Банкарските кредити на приватниот сектор пораснаа за 11,2% на годишно ниво на крајот на јули 2009 година, во споредба со 34% на крајот од 2008 година. Истовремено, годишниот пораст на депозити се најде во позиција на статускво во јули 2009 година, во споредба со 12,4% пораст на крајот на 2008

година. Општо земено, банките остануваат добро капитализирани, вклучувајќи и преку континуирана поддршка од странските матични банки, додека индексот на капитална адекватност остана стабилен на 16,5% по првиот квартал од 2009 година, двојно повеќе од законски утврдениот минимум. Истовремено, лошите пласмани во банкарскиот сектор се зголемија на 8,3% на крајот од јуни од 6,8% на крајот од 2008 година. Народна банка остана на определбата за примена на постојниот систем на фиксен девизен курс и постојано интервенираше на девизните пазари при поддржувањето на оваа цел. Како резултат, девизните резерви паднаа на ниво од 3,4 месечен увоз од мај 2009 година, но од тогаш се стабилизираа на ниво над 4 месечен увоз како резултат од издавањето на Еврообврзница и приливот базиран на дознаки од странство. Вкупниот надворешен долг беше приближно 49% на крајот од 2008 година, од кои 17% се однесува на јавен долг.

2.2.2 Транзиционен усѐх и ѝранзициони ѝредизвици

Корпоративен сектор и конкуренција: Во текот на изминатите неколку години, Република Македонија оствари напредок со приватизацијата и реструктурирањето на корпоративниот сектор, и покрај тоа што ова сè уште не е рефлектирано во подобрена ефикасност и продуктивност. Беше постигнат напредок во однос на воведувањето на намалено и поедноставено оданочување, „регулативната гилотина” (процесот на брзо елиминирање и поедноставување на регулативите), царинските реформи и процесот на издавање на градежни дозволи. Властите презедоа чекори за подобрување на законодавството со намалување на времето потребно за регистрација на деловни субјекти. Царината спроведе систем базиран на интернет мрежата за скусување на бирократските процедури. Ова беше рефлектирано во ОДОРП IV, при што беше утврдено дека типичните административни прашања – трудови регулативи, издавање на дозволи и инспекции на деловни субјекти и задолжителна сертификација – не се сметаа за сериозни пречки за фирмите. Спроведувањето на новиот Закон за катастар на недвижности во 2008 година доведе до значително скусување на процесот на упис на нови објекти, што ќе ја поттикне употребата на земјиштето како обезбедувње за заеми и, во крајна линија, би требало да помогне во намалувањето на трошоците на позајмување. Законодавните промени воведени во 2007 година за дозволување на странски физички и правни лица од земјите од ОЕСР да поседуваат градежно земјиште се очекува да ги поттикнат намалените СДИ. Република Македонија стана трета земја во Европа по Данска и Литванија којашто ја усвои Националната агенда за корпоративна општествена одговорност (КОО) 2008-2012, на тој начин успешно промовирајќи го концептот на КОО што придонесува за зголемената конкуренција на деловните субјекти и зајакнувањето на јавно-приватниот дијалог во оваа област. И покрај тоа што правната рамка за корпоративно управување и заштита на правата на акционерите е во голема мерка усогласена со регулативата на ЕУ и принципите на ОЕСР за корпоративно управување, самото спроведување би требало да биде дополнително подобро. Клучниот предизвик за овој сектор е подобрувањето на општата

бизнис клима, вклучувајќи го и ефективно спроведување на правните и административните промени.

Владеето на правото во Република Македонија е релативно слабо, а приближно 75% од фирмите во ОДОРП IV имаат прикажано дека постапувањето пред судовите е голема пречка во нивното работење. И покрај тековните реформи за забрзување на судските постапки, правните постапки сè уште се бавни и како такви претставуваат пречка за извршувањето на договорите. Постигнат е одреден напредок во судските реформи, но сè уште постои потреба за зајакнување на независноста и професионализмот на судството со цел земјата да ги исполни стандардите на ЕУ и истата да стане поатрактивна како дестинација за инвестирање.

Подобрувања во инфраструктурата: Сè уште останува проблемот на обезбедување на сигурно обезбедување на електрична енергија. Во овој сектор е извршена разделување на производството, преносот и дистрибуцијата на електрична енергија во посебни правни лица, сепак во сегментот на производство на електрична енергија сè уште доминира државното претпријатие ЕЛЕМ, додека владата одлучи да ги напушти претходните планови за приватизирање на единствениот друг голем производител на електрична енергија, ТЕЦ Неготино. Во 2006 година, претпријатието за електро дистрибуција и напојување беше продадено на австриската компанија за електростопанство ЕВН АГ, којашто воведо експертиза и капитал од приватниот сектор за реновирањето на мрежата за електро-дистрибуција на Република Македонија. Либерализацијата на пазарот на електрична енергија за големите индустриски корисници стапи во сила на 1 јануари 2008 година, во согласност со одредбите од Договорот за енергетска заедница. Беше спроведен робустен механизам за повластена цена на електричната енергија за поддршка на обновливата енергија. Политиката на постепено зголемување на цените на електричната енергија на нивоа што ги рефлектираат трошоците (надградување на зголемувањето од 13% на цените за домаќинства од ноември 2008 година) мора да продолжи со цел да се решат финансиските проблеми во овој сектор и да се обезбедат посигурни залихи на електрична енергија, заедно со спроведувањето на Социјалниот акционен план за намалување на енергетската сиромаштија и да им се обезбеди помош на најчувствителните групи на корисници. Постои веројатност новиот Закон за енергија воведен во јули 2008 година да го намали владиниот фискален ризик што произлегува од секторот на електрична енергија. Владата е активно ангажирана во реформата на законот за енергија со цел да се решат проблемите во врска со структурата на пазарот. Овие напори се охрабруваат со цел да се овозможи либерализација со воведувањето на вистинска конкуренција во производството и обезбедувањето на електрична енергија..

Во април 2008 година, владата објави тендер за 20-годишна концесија за управување, работење и одржување на аеродромскиот систем (што го сочинуваат аеродромите во Скопје и Охрид и изградбата на новиот карго аеродром во Штип), кој го доби турската компанија ТАВ во септември

2008 година. Сепак, почетокот на градежните работи е одложен за 2010 година поради притисокот што е резултат од глобалната економска криза. Во патниот сектор, беше формирана Агенцијата за државни патишта (АДП) како независен субјект во државна сопственост одговорен за работењето и одржувањето на главните патни мрежи. Властите се обврзани да воведат лојална конкуренција, како и договори за одржување базирани на најдобрите практики. Во јули 2008 година, Владата иницираше концесија за мрежата на автопатишта за изградба, финансирање и одржување на 560 километри од автопатиштата со проценет трошок од 2,4 милијарди евра. Финансиската состојба на Македонски железници се подобри како резултат на значителното покачување на нивоата на сообраќај во текот на изминатата година, откако компанијата беше поделена во компанија за железничка инфраструктура во државна сопственост и акционерско друштво одговорно за обезбедувањето на услуги за превоз на патници и стоки.

Финансиските и оперативните резултати на општинските комунални претпријатија се комбинирани бидејќи стапките на наплата се ниски според регионалните стандарди, постои слаба контрола на трошоци и значителни загуби на мрежа како честа појава во помалите општини. Нивото на цените за вода и парно греење е генерално ниско, но некои општински комунални служби успеваат да ги покријат оперативните трошоци преку цените. Транзиционите предизвици се сè уште значителни и поврзани со ефективните тарифни реформи базирани на транспарентна методологија и регулатива и договорни аранжмани, особено надвор од главниот град, со цел да се потпомогне понатамошната комерцијализација на општинските услуги на територијата на земјата.

Дополнително зајакнување на финансискиот сектор за подобрување на пристапот на МСП до финансии: Во текот на изминатите години спроведени се значителни реформи во банкарскиот сектор. Новиот Закон за банки има за цел да ја зајакне стабилноста на банкарскиот систем со зголемување на барањето за минимален капитал за формирање на банка од 3,5 милиони евра на 5 милиони евра. Новиот закон ги засили супервизорските надлезности на НБРМ, при што банкарскиот сектор сега е добро регулиран. Сепак, комерцијалните банки сè уште се соочуваат со проблеми при рализирањето на финансиските обезбедувања и судските постапки. Банкарскиот сектор се одликува со висока концентрација, при што контролата на речиси две третини од банкарските средства ја поседуваат најголемите три банки. Банките со мнозинско странско учество го зголемија својот удел на пазарот на повеќе од 85% од вкупните средства.

И покрај рапидната експанзија, македонскиот банкарски систем останува мал во споредба со регионот, со кредитирање на приватниот сектор од само 43% од БДП. До 57% од кредитирањето на приватниот сектор или се деноминирани во девизи, најчесто евра, или имаат девизна клаузула. До сега, директното влијание од глобалната финансиска криза на банкарскиот систем остана со лимитиран интензитет, но сепак кредитирањето стана поограничено како резултат на кризата, а

корпоративниот сектор – особено МСП – го сметаат лошиот пристап до кредити за основен проблем. МБПР, некои комерцијални банки и меѓународни донатори (вклучително и КФВ) обезбедуваат микрокредитни линии; нивото на кредитирање во секторот на ММСП е сè уште ниско. Првата лиценца за управување со доброволен пензиски фонд беше издадена во април 2009 година. На тој начин, започна да функционира дополнителното доброволно пензиско осигурување (трет пензиски столб), со што се овозможува усогласување на македонскиот систем на социјално осигурување со регулативите на ЕУ.

Надградувајќи го значителниот напредок во однос на реформите во изминатите години, главните транзициони предизвици за претстојниот период опфатен со Стратегијата вклучуваат:

- *Понајамодно подобрување на општиот бизнис клима, вклучувајќи го и ефективно спроведување на правниот и административниот промени.* Корупцијата и недостатоците во судството се идентификувани од страна на претпријатијата како сериозни пречки во нивните активности, а недостатокот на владеењето на правото и несигурноста на имотните права ги нарушуваат инвестициите. Обемните процедури за спроведување и административните тесни грла во поглед на стечајната постапка продолжуваат да предизвикуваат тешкотии за бизнисите и инвеститорите.
- *Модернизација на инфраструктурата.* Мора да продолжи политиката на постепено зголемување на цените на електричната енергија до нивото на покривање на трошоците базиран на пазарот. Транзиционите предизвици се сè уште значителни и поврзани со ефективните ценовни реформи базирани на транспарентна методологија и регулатива за стимулирање на поголема енергетска ефикасност и оправдување на инвестициите со нови капацитети за производство. Воведувањето на уште еден значителен производител или приватизацијата на капацитетите за производство би наложиле конкурентен притисок за поголема ефикасност на снабдувањето со електрична енергија. Во поглед на транспортот, главните предизвици се (i) понатамошната надградба на регионалните и локалните патни мрежи, вклучувајќи го и развојот на концесии за автопатиштата; (ii) стабилно спроведување на концесијата за аеродромите; и (iii) разрешувањето на тесните грла на граничните премини за железничкиот сообраќај и подобрувањето на конкурентноста на железничкиот систем.
- *Дојдовно зајакнување на финансискиот сектор за подобрување на пристапноста на приватните компании до финансии.* Банкарските кредити станаа поограничени како резултат на кризата. Отежнатиот пристап до кредити за компаниите претставува сериозен проблем.

2.3. Пристап до капитал

Пристапот до домашните извори на капитал се подобри во изминатите неколку години, како резултат на сè поголемата конкуренција во банкарскиот сектор. Домашното кредитирање на приватниот сектор во 2008 година беше околу 43% од БДП, што е значително повисоко во споредба со претходните години, но сè уште е значително пониско во споредба со други земји во регионот. Сепак, ефектите од глобалната криза имаа негативно влијание врз активностите за кредитирање спроведени од страна на банките. Со оглед на тоа дека домашните компании, особено извозниците започнаа да се судруваат со тешкотии, банките го ограничија одобрувањето на кредити и поради тоа средствата за финансирање во реалната економија не се доволни. Како резултат, една од главните мерки за справување со кризата на Владата беше државниот заем во износ од 100 милиони евра од ЕИБ што ќе се пласира преку девет локални банки. Овој заем ќе биде искористен исклучиво од домашните МСП за финансирање на инвестициони проекти и работен капитал.

Потребите од инвестиции на земјата сè уште се значителни. Владата има амбициозна програма за капитални инвестиции во различни сектори, меѓутоа спроведувањето на истата веројатно ќе биде ограничено од потребата да се одржи буџетска рамнотежа. И покрај тоа што СДИ во Република Македонија се помеѓу најниските во регионот, инвестициите на годишно ниво рапидно пораснаа од 331 милиони УСД во 2007 година на 598 милиони УСД во 2008 година, рефлектирајќи ги напорите на Владата да ја подобри бизнис климата. Како резултат на кризата, во првите шест месеци од 2009 година, приливот на СДИ се намали на 141 милион УСД.

Дознаките од странство формираат околу 15-17% од БДП, а истите се во постојан пораст во текот на изминатите неколку години и достигнаа ниво од 1,4 милијарди УСД на крајот од 2008 година. Економскиот пад во земјите со најголем број на работници емигрирани од Република Македонија (Германија, Швајцарија, Турција, Италија, САД и Австралија) резултираше со намалување на трансферите на дознаки од странство на 532 милиони УСД до крајот на јули 2009 година.

Во поглед на берзата, по рекордната 2007 година, со вкупно тргување од 682 милиони евра, глобалната финансиска криза имаше влијание на однесувањето на домашните и странските инвеститори, што резултираше со значително намалување на обемот на тргување (2008 година: 131 милион евра). Во текот на 2009 година, обемот на тргување дополнително се намали и покрај одредени позитивни движења во втората половина од годината, што е показател за можноста интересот на домашните инвеститори во домашните акции да започне се обновува.

Република Македонија е оценета со ББ+ како од С&П така и од Фитч. Во септември 2009 година, С&П ја подобри оценката за перспективата на земјата од Негативна на Неутрална. Подобрениот рејтинг од С&П се базира на позитивната оценка на фискалната позиција на земјата, со

најнизок фискален дефицит во регионот, како и нејзината подобрена состојба на ликвидност по издавањето на Еврообврзницата за 175 милиони евра, приливите од дознаки од странство и заемите од ЕИБ и СБ. Земјата нема важечки аранжман со ММФ. Последниот стендбај-аранжман истече во август 2008 година.

3. СТРАТЕШКИ НАСОКИ

3.1. Приоритети на Банката за стратешкиот период

Банката ќе продолжи да ги поддржува напорите на Владата за имплементација на реформи и подобрување на деловната клима во земјата, со цел да се унапреди развојот на локалниот приватен сектор и да се привлече натамошен влез на СДИ, истовремено градејќи ја и модернизирајќи ја клучната инфраструктура на одржлива основа. Оперативните приоритети на Банката ќе останат во доменот на поддршката на развојот на приватниот сектор, натамошното јакнење на финансискиот сектор и обновата на транспортната мрежа на земјата (аеродроми и патна мрежа), енергетската и општинската инфраструктура (особено водоснабдувањето и третманот на отпадни води), вклучувајќи и преку политика на дијалог и техничка помош.

И покрај негативното влијание на глобалната финансиска криза, Република Македонија продолжува да покажува релативно добри резултати во споредба со другите земји во кои работи Банката. Сепак, во текот на стратешкиот период, Банката ќе треба да обезбеди силна и значајна пост-кризна поддршка, како и поддршка на процесот на обнова кога земјата ќе се соочува со дополнително успорување на веќе ограничените нивоа на СДИ, како и намалените активности на кредитирање од локалните банки. Развојот на МСП и ММСП е од клучно значење за континуираниот долгорочен пораст на економијата. Според тоа, Банката ќе продолжи да го финансира порастот на локалните МСП и ММСП со обезбедување на финансирање на локалните банки и со директни инвестиции во приватниот сектор. Со оглед на малата просечна големина на локалните компании, ЛЕФ ќе остане клучен инструмент за директно финансирање на приватниот сектор.

3.2. Секторски предизвици и цели на Банката²

3.2.1. Корпоративен сектор

Транзициони цели: Натамошно подобрување на бизнис климата преку ефективно спроведување на правни и административни реформи.

---

² Подетална оценка на транзициските цели/останатите транзициски предизвици по под-сектори може да се најде во Анекс 3.

Забрзување на спроведувањето на правната рамка за корпоративно управување. Зајакнување на независноста и професионализмот на судството и зголемување на ефикасноста на судовите за подобрување во спроведувањето на договорите. Подобрување на пристапот до банкарски кредити за МСП и ММСП, како и за руралниот сектор, вклучувајќи и преку зголемена комерцијализација на имотните права. Поддршка на проширувањето на пазарот за модерни комерцијални објекти и промовирање на иновативни градежни технологии. Во телекомуникациите, неопходна е дополнителна конкуренција на пазарот на фиксната телефонија и поддршка на употребата на широкопојасен интернет. Подигнување на стандардите за квалитет и хигиена на европско ниво во секторот на агрибизнисот.

Оперативни приоритети

Република Македонија оствари значителен напредок со приватизацијата и реструктурирањето на корпоративниот сектор, и покрај тоа што ова сè уште не е рефлектирано во подобрена конкурентност. Поддршката на реалната економија ќе биде приоритет на наредниот стратешки период за исполнување на потребите од финансирање како одговор на кризата и промовирање на економската диверзификација, конкуренцијата, конкурентноста и енергетската ефикасност.

Исто така, како резултат на кризата, и покрај напорите на владата, СДИ сè уште се под очекувањата и заостануваат во однос на соседните земји. Банката ќе обезбеди финансирање во вид на кредити и капитал на корпоративниот сектор со цел да ја подобри конкурентноста, поддржи развојот и да го зајакне корпоративното управување.

Следејќи ги препораките на ЕК од октомври 2009 година, Банката ќе продолжи да работи со Владата, деловната заедница и финансискиот сектор за унапредување на транзицијата со цел да се обезбеди поддршка за процесот на пристапување.

Постојната криза ќе наложи потреба од уште поинтензивна соработка и поделба на ризик со локалниот банкарски систем за поддршка на локалните претпријатија. Исто така, ќе биде потребно да се овозможат континуирани трговски текови преку програми за финансирање на трговијата и да се обезбеди соодветен пристап до обртен капитал. Новите и постојните клиенти ќе бараат рефинансирање и поддршка при реструктурирањето.

Финансирањето на МСП и ММСП преку програмите за кредитирање со финансиски посредници и преку ЛЕФ програмата ќе остане клучен инструмент за исполнување на потребите на реалната економија. Банката ќе ги поддржува проектите за енергетска ефикасност во индустријата преку ВеБСЕДФФ или со локалните банки преку производи како Програма за кофинансирање од среден обем (ПКФСО) и Кредитната линија за одржлива енергетска ефикасност за Западен Балкан (ВеБСЕЕЦЛФ). За да се поттикне конкурентноста на МСП и ММСП,

Банката ќе им обезбеди долгорочно финансирање на локалните комерцијални банки преку Програмата за финансирање за поддршка на конкурентноста на МСП. На локалните претпријатија исто така ќе им биде обезбедена помош и преку програмите ДСУ/ПКП.

Во секторот на агрибизнисот, Банката ќе продолжи да обезбедува финансирање во вид на кредити и капитал за поддршка на секторот на малопродажба, прехранбени производи и пијалаци во насока на консолидирање и реструктуирање.

Во развојот на комерцијалниот сектор на недвижности и хотелиерство, каде што остануваат големите транзициони јазови, Банката ќе се фокусира на проекти коишто го поддржуваат развојот на малопродажниот сектор и деловните објекти, како и одредени инвестиции во туризмот со силни оператори.

Во телекомуникацискиот сектор, Банката ќе ги разгледа можностите за помагање на поставувањето на 3G и WiMAX мрежите. Банката исто така ќе продолжи да финансира проекти кои можат дополнително да ја подобрат конкуренцијата и да помогнат да се зголеми пенетрацијата на широкопојасните услуги со цел да се намали дигиталниот јаз. Со цел да обезбеди поддршка на развојот на економијата базирана на знаење, Банката ќе финансира проекти со специјализирани фондови за инвестиции во капитал на компании.

3.2.2. Финансиски сектор

Транзициони цели: Во услови на влијание на глобалната финансиска криза врз банкарскиот систем, Банката ќе обезбеди поддршка преку соодветна политика и финансирање на банките и ќе ја подобри достапноста на капитал и долгорочно финансирање за приватните бизниси, особено секторот на МСП и ММСП. Подобрување на стечајните постапки и нивно доследно спроведување. Поддршка на развојот на пазарот на приватен капитал. Подобрување на законодавството и регулативите во однос на осигурувањето до нивото на стандардите на Меѓународната асоцијација на осигурителни супервизори (ИАИС). Проширување на секторот на осигурување и развој на небанкарските финансиски институции, вклучувајќи и преку неодамна формираните приватни пензиски фондови.

Оперативни приоритети

Како одговор на кризата, Банката ќе продолжи да се фокусира на (i) обезбедување на банките со долгорочно финансирање, како и со институционална поддршка за ублажување на влијанието од глобалната криза; (ii) помагање на банките при развојот на нови производи (вклучувајќи и фондови за кофинансирање, енергетска ефикасност и поддршка на конкурентноста на МСП), пораст на нивното деловно работење на одржлива основа и подобрување на корпоративното управување; и (iii) пласирање на повеќе средства до МСП и ММСП преку

комерцијалните банки и институциите за микрокредитирање. Банката исто така ќе им обезбеди дополнително финансирање со капитал и квази капитал и на постојните банки партнери за подобрување на нивната капитализација и за спречување на ослабување на активата како резултат на кризата.

Иако Банката ќе продолжи да го поддржува македонскиот финансиски сектор се цел да се надминат моменталните тешки пазарни услови, таа и ќе ги испитува можните начини за излез од инвестициите во локалните банки во кои се постигнати развојните цели. Истовремено, Банката ќе продолжи да го зајакнува банкарскиот сектор преку зголемувањето на конкуренцијата со привлекување на дополнителни странски инвестиции.

Банката исто така ќе продолжи да ја промовира својата ПОТ со проширување на бројот на банките што учествуваат и поттикнување на постојните учесници на зголемено користење на ПОТ линиите.

За да се поттикне порастот и развојот на МСП и ММСП, Банката ќе им го обезбеди многу потребното долгорочно финансирање на комерцијалните банки и институциите за микрофинансирање преку постојните програми за финансирање и новата Програма за финансирање за поддршка на конкурентноста на МСП. Банката ќе продолжи да работи со донатори за мобилизирање на фондови за ТС за поддршка на изградбата на банкарските институции, подобрувањето на нивното корпоративно управување и помагањето на развојот на нови производи и подобрувањето на политиките и процедурите за оценка на ризици на банките.

Банката ќе ги разгледува можностите за давање придонес кон развојот на небанкарскиот сектор, вклучувајќи ги осигурителните и лизинг компании, во зависност од натамошни подобрувања на регулативната и правната рамка во овие сектори.

3.2.3. Инфраструктура и енергија

Транзициони цели: Во енергетскиот сектор, зголемување на конкуренцијата преку зголемено учество на приватниот сектор. Понатамошно подобрување на квалитетот на институциите, вклучувајќи ја и регулаторната власт. Поддршка на реформата на тарифите за електрична енергија со цел да се намалат квази-фискалните загуби и да се олесни понатамошното отворање на пазарот. Врз основа на новиот Закон за енергетика, создавање на иницијативи (вклучувајќи и соодветни ценовни сигнали) за ефикасно користење на енергијата и за инвестирање во Обновливи извори на енергија (ОИЕ) базирани на воспоставениот механизам за повластена цена на електрична енергија. Поддршка на спроведувањето на националниот акционен план за енергетска ефикасност. Во делот на транспортот, понатамошно зголемување на учеството на приватниот сектор во прашањата поврзани со управувањето со патиштата и поддршка на Владата во развојот на концесиите на

автопатите и стабилна имплементација на концесијата на аеродромите. Во ОЕИ секторот, промовирање на ефективна имплементација на транспарентна методологија за утврдување на тарифи и подобрувања во регулирањето и договорните аранжмани за зајакнување на понатамошната комерцијализација на општинските услуги низ целата земја.

Оперативни приоритети

Енергија: Република Македонија има важна позиција во регионалната преносна мрежа, лоцирана по должина на доминантниот енергетски проток Север-Југ. Поради тоа, истата има клучна улога во тековниот развој на регионален енергетски пазар, и физички преку имплементирање на понатамошни интерконекции со своите соседи и комерцијално преку учество во регионалната координација на продажба на преносни капацитети. Република Македонија исто така има одличен потенцијал за мали хидроцентрали и како и за систем од ветерници во комбинација со привлечна повластена тарифа. Искористувањето на овој потенцијал бара фокусирање на преостанатите пречки за инвестициите.

Банката ќе се фокусира на (i) инвестиции во нови и обнова на постојните производствени капацитети со цел намалување на зголемените проблеми во врска со капацитетот и подобрување на ефикасноста и еколошките резултати на постојната инфраструктура, особено проекти коишто привлекуваат инвеститори од приватниот сектор, вклучувајќи и преку јавно-приватни партнерства; (ii) инвестиции во обновлива и одржлива енергија со цел да се намали сегашниот висок интензитет на јаглерод и да се искористат постојните можности предвидени со регулаторниот режим којшто поддржува такви проекти, вклучувајќи и преку ВеБСЕДФФ; и (iii) енергетски проекти коишто се вклопуваат во развојот на регионалниот енергетски пазар како и негова интеграција вклучувајќи ги и регионалните интерконекции за електрична енергија и гас. Во овие области Банката особено ќе бара можности за поддршка на приватните инвеститори и нови учесници со цел да се поддржи развојот на поразновиден енергетски сектор.

Транспорт: Банката ќе продолжи да обезбедува поддршка за развојот на патната мрежа, со акцент на клучните регионални врски (Коридорите VIII и X). Банката ќе соработува со други меѓународни финансиски институции, особено со ЕИБ и со Светската банка, со цел да се развијат овие врски. Банката ќе продолжи да обезбедува поддршка за комерцијализацијата на патниот сектор, со главен фокус на обезбедувањето на предвидлив и стабилен тек на средства и понатамошното подобрување на одржувањето на патиштата.

Република Македонија реализира активна програма за развој на транспортната инфраструктура преку моделот на јавно-приватни партнерства. Во моментот, моделот на јавно-приватни партнерства се користи за развој на **концесијата на македонските аеродроми**, автопатната мрежа од 800 км и проектот за наплатни станици на патиштата. Банката останува подготвена да обезбеди финансирање за најповолните

понудувачи, под услов проектите да се соодветни за банкарско финансирање и процесот за доделување на концесијата да е во согласност со насоките на Банката.

По завршувањето на првата фаза на реструктурирањето, железничката компанија беше институционално поделена во компании, инфраструктурна и оперативна. Банката ќе има за цел да обезбеди финансирање за понатамошен развој на македонските железници со инвестиции коишто ќе се фокусираат на клучните коридори и железничкиот возен парк. Банката исто така ќе поддржи понатамошно реструктурирање со фокус на воспоставувањето на соодветна правна рамка којашто ќе го олесни користењето на македонската железничка мрежа од страна на операторите - трети страни.

Стратешките приоритети на Банката во транспортниот сектор ќе се фокусираат на (i) унапредување на транспортните мрежи во земјата и нивните регионални интерконекции; (ii) поддршка на концесијата на македонските аеродроми; (iii) реструктурирање на секторот за одржување на патиштата; и (iv) поддршка за регионалните железнички врски. Банката ќе продолжи да го промовира влезот на приватни инвеститори во транспортната инфраструктура, вклучувајќи и преку јавно-приватни партнерства.

Општинска и еколошка инфраструктура: Во општинската инфраструктура, Банката ќе поддржува општински или владино гарантирани инвестиции во водоснабдување, третман на отпадни води, централно греење и јавен транспорт. Ќе се направат напори за промовирање на комерцијализацијата на комуналните претпријатија во Скопје и во другите регионални центри.

По усвојувањето на законодавството за фискална децентрализација, Банката ќе продолжи да го поддржува спроведувањето на реформата за фискална децентрализација на локално ниво. Покрај тоа, Банката ќе продолжи со политичкиот дијалог со централните и локалните власти со цел да се поттикне комерцијализацијата на општинските комунални претпријатија преку реформи во корпоративното управување, тарифни реформи, воведување на стандарди за услуги и систем за мерење на резултатите на менаџментот. Финансирањето на општинската инфраструктура би можело да се олесни и да се комерцијализира доколку заемите им се доделуваат директно на општинските комунални компании (на пр., компании за водоснабдување или централно греење) коишто се поткрепени со гаранција од општината од која што се формирани, со што општинското комунално претпријатие би станало поодговорно а тоа од своја страна би довело до подобро управување и финансиски резултати.

За да се постигнат овие цели, во соработка со централната власт, Банката ќе се потруди да развие пилот проект со некоја општина или општинско комунално претпријатие без владина гаранција. Таквата инвестиција ќе се направи со земање на градскиот буџет како главна потпора а истата ќе

биде придружена со значителна техничка помош за градење на институциите задолжени за управување со општинските финансии.

3.2.4. Политички дијалог

Банката ќе одржува активен дијалог со Владата, НБРМ, меѓународните финансиски институции и клучните донатори, како и со бизнис заедницата со цел да се зајакнат македонските институции, владеењето на правото и да се подобри деловното опкружување. Тука би можела да се вклучи ефективна имплементација на законските и административните промени, како и понатамошен развој во судските реформи коишто би ја подобриле атрактивноста на земјата за странски директни инвестиции.

Во енергетскиот сектор, Банката ќе продолжи со политичкиот дијалог со сите учесници вклучувајќи ги и регулаторните власти и Секретаријатот на енергетската заедница со цел да се помогне во разрешувањето на сегашните тензии во рамките на секторот. Банката исто така ќе продолжи да соработува и со македонскиот регулатор и операторот на системот за пренос МЕПСО со цел да се олесни нивното учеството во развојот на Канцеларијата за координирани аукции за регионални преносни капацитети како клучен чекор за воспоставување на функционален регионален енергетски пазар.

Банката ќе се вклучи во политички дијалог со цел да обезбеди стабилна имплементација на концесиите на автопатите и аеродромите, како и да се создаде и да се спроведе правната рамка којашто ќе овозможи понатамошен развој на железничкиот сектор и негова побрза регионална интеграција.

Политичкиот дијалог во општинскиот сектор ќе се фокусира на ефективна имплементација на транспарентна методологија за утврдување на тарифи и подобрувања во регулирањето и договорните аранжмани за зајакнување на понатамошната комерцијализација на општинските услуги.

Во финансискиот сектор, политичкиот дијалог може да помогне во обезбедувањето на независност на регулаторното тело за осигурување, понатамошно зајакнување на стандардите за корпоративно управување и барањата за објавување на податоци.

4. СОРАБОТКА СО ДОНАТОРИ И ДРУГИ МЕЃУНАРОДНИ ФИНАНСИСКИ ИНСТИТУЦИИ

Банката тесно ќе соработува со други меѓународни финансиски институции со цел да ја промовира својата Стратегија во Република Македонија.

Развиена е цврста соработка на инфраструктурни проекти и на проекти од приватниот сектор. Партнери на Банката се Светска банка и ЕИБ, како и билатерални донатори како што се ЕУ и владите на Италија, Германија, Холандија, Јапонија, Швајцарија и Шведска.

Под водство на СБ и ЕУ, во 2008 година Владата започна процес на поблиска координација на меѓународните финансиски институции и донаторите преку воведување на Програмски базиран пристап (ПБП). Целта е уште повеќе да се подобри ефективноста на помошта на надворешните партнери преку значително зајакнат механизам за координација под раководство на Владата, придвижен од процесот за членство во ЕУ и фокусиран на следниве пет клучни сектори за развој на земјата: (i) Деловно опкружување, конкуренција и иновации; (ii) Човечки капитал (образование, социјална политика, здравство); (iii) Земјоделство; (iv) Животна средина; и (v) Управување.

Банката веќе има тесна соработка со СБ преку паралелно финансирање на Проектот за регионални и локални патишта и со ЕИБ на Проектот за скопската обиколница. Во иднина, соработката треба дополнително да се зајакне со цел да се кофинансираат други инфраструктурни проекти или врз основа на владина гаранција или врз основа на јавно-приватно партнерство.

Донаторското финансирање, вклучително и од ЕУ, ЦЕИ и други билатерални донатори, е особено важно за поддршка на конкретни проекти поврзани со ТС како во фазата на подготовка така и во фазата на имплементација, како и за поддршка на ДСУ/ПКП иницијативи.

Соработката со МФИ ќе има дополнителна корист од создавањето на ИРЗБ, чија цел е да се консолидираат финансиските инструменти и ресурси на МФИ коишто им се на располагање на земјите-кандидати од Западен Балкан. Рамката предвидува многу подобрена соработка меѓу европските донатори, врз основа на транспарентна распределба на потенцијалните проекти на кои им е потребно финансирање, заеднички програмски мисии во земјите, учество во одлучувањето за приоритетните проекти коишто ги исполнуваат условите за добивање на финансирање од МФИ и донатори, и заедничко/паралелно финансирање од учесничките МФИ.

ТС, грантовите и официјалното кофинансирање ќе останат клучни за подготовка на проекти и градење на институциите, а особено за промовирање на помалите локални претпријатија и за проектите во јавниот сектор. Во согласност со приоритетите на Банката за наредните години, целта ќе биде да се реализираат следните специфични цели:

- (i) Да се спроведе ИРЗБ преку кофинансирани проекти во Република Македонија и да се повлечат грант средства за поддршка на истите;
- (ii) Да се овозможи тесна соработка со учесниците на ИРЗБ, Светската банка и другите институции, истовремено со продолжувањето на политичкиот дијалог со Владата за прашања поврзани со подобрување на инвестициската клима. Банката исто така ќе работи и со бизнис заедницата за да ги идентификува постојните пречки за приватниот сектор, а особено развојот на МСП и ММСП и да добие директни повратни информации за владината политика и активности;
- (iii) Да се обезбеди координација со Светската банка/МФК, ЕИБ и ЕУ, како и со други агенции коишто се активно вклучени во дијалогот чија цел е да се промовираат приватни инвестиции во развојот и оперативната инфраструктура и коишто работат на поддршката на секторските реформи;
- (iv) Да се продолжи соработката со МФИ онаму каде што е соодветно во банкарскиот сектор и да се поддржат важните големи странски директни инвестиции, и
- (v) Да се продолжи соработката и координација со Светската банка, ЕИБ и билатералните донатори особено во областа на транспортот (концесии на патишта и патарини, аеродроми и железници), енергетската ефикасност / обновливите извори на енергија и општинската инфраструктура.

Деталите за активностите на меѓународните финансиски институции и билатералните донатори во Република Македонија се претставени во Анекс 10.

III. АНЕКСИ

АНЕКС 1: ПОЛИТИЧКА ПРОЦЕНКА

Република Македонија е посветена во спроведувањето на принципите на повеќепартиската демократија, плурализмот и пазарната економија, во согласност со условите утврдени во член 1 од Спогодбата за основање на Банката.

Република Македонија стекна формален статус на земја-кандидат за членство во ЕУ во декември 2005 година и оттогаш постигна дополнителен напредок во клучните реформи насочени кон интеграција во ЕУ. Демократските институции во Република Македонија се робустни, со функционална поделба на одговорности и контрола во политичкиот систем. Изборите обично се спроведуваат на начин за кој ОБСЕ и Советот на Европа сметаат дека е слободен и во голема мерка усогласен со меѓународните стандарди, иако тие понекогаш се нарушени со разни неправилности.

Спроведувањето на Охридскиот рамковен договор, со кој заврши вооружениот меѓуетнички конфликт во 2001 година, придонесе за консолидирање на демократијата и владеењето на правото и продолжува да ја поддржува политичката стабилност во земјата. Политичката стабилност уште повеќе се зголеми како резултат на релативно високото ниво на јавна поддршка што ја ужива владејачката политичка партија, про-реформски ориентираната централно-десничарска ВМРО-ДПМНЕ, којашто владее уште од 2006 година и којашто уште повеќе ја консолидираше својата моќ после предвремените парламентарни избори во 2008 година и претседателските и локалните избори во 2009 година. Глобалната финансиска криза досега не ја разниша поддршката на јавноста за севкупниот про-реформски курс на Владата. На локално ниво постојат одредени меѓуетнички тензии, но реконструираната владината коалиција која од 2008 година како малцински коалициски партнер ја вклучува најсилната политичка партија на албанското етничко малцинство, ДУИ, функционира прилично добро. Во последно време е постигнат одреден напредок во политичкиот дијалог помеѓу власта и опозицијата, којшто недостасуваше во минатото и беше предмет на критики од ЕУ.

Политичка одговорност

Постојната законска рамка овозможува цврста основа за демократски избори, под услов властите и политичките партии да демонстрираат доволно волја за нејзина имплементација. Законската рамка стекна придобивки од измените коишто беа донесени во 2006 и 2008 година, а со кои, меѓу другото, беа спроведени неколку од препораките изнесени од страна на ОБСЕ после последните одржани општи избори. Речиси сите избори во земјата, коишто од 1996 година се одржуваат под надзор од страна на Канцеларијата на ОБСЕ за Демократски институции и човекови права (ОДИХР), обично во соработка со Парламентарното собрание на

Советот на Европа, беа оценети како слободни и фер. Сепак, квалитетот на изборната администрација и изборното однесување се неизедначени со текот на годините. Дел од процедуралните неправилности коишто се повторуваат е т.н. „гласање преку застапник“ (семејно) гласање, особено присутно во регионите на земјата населени со етничките Албанци каде што оваа појава претставува предизвик веќе подолго време, како и повремените наводи за притисоци или заплашување на граѓаните.

Неколку од изборите во минатото беа нарушени со изборно насилство, коешто беше особено вознемирувачко во текот на предвремените општи избори во 2008 година, кога меѓународната набљудувачка изборна мисија ја објави својата најстрога оценка во однос на изборите одржани во Република Македонија во поновата историја, заклучувајќи дека изборите не ги исполниле клучните меѓународни стандарди. Сепак, властите и главните политички актери покажаа дека тие се во состојба да спроведат избори на многу подобар начин. Меѓународната набљудувачка изборна мисија предводена од ОДИХР, којашто беше распоредена со цел да ги следи претседателските и локалните избори во март-април 2009 година, оцени дека овие избори „ги исполниле повеќето од заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни стандарди за демократски избори“. Овие последни избори забележаа значителен напредок. Одредени процедурални неправилности беа присутни, но администрацијата и севкупното однесување се подобрија. И двата круга на овие избори се одвиваа во мирна атмосфера без инциденти. Политичките партии правеа напори да користат одмерена реторика, додека полицијата, за разлика од некои ситуации во минатото, одигра конструктивна улога во обезбедувањето на мирна атмосфера.

Република Македонија има задоволителна правна рамка во однос на граѓанските организации. Претставници на невладини организации беа вклучени во подготовките на Стратегија за соработка меѓу Владата и граѓанското општество за периодот 2007-2011 година. Невладините организации се особено активни на социјално поле, вклучувајќи ја тука заштитата на ранливите групи, како и во следењето на изборите.

Владеење на правото

Правниот систем за обезбедување на функционална пазарна економија во Република Македонија е во голема мера воспоставен. Во изминатите неколку години властите постигнаа понатамошен напредок во усогласувањето на законодавството со правото на ЕУ и во сеопфатната реформа на судството во согласност со долгорочната стратегија усвоена во 2004 година пред кандидатурата на земјата за членство во ЕУ. Тука спаѓа усвојувањето на ново законодавство, административното зајакнување на судскиот систем и подобрувањето на обуката на судиите и обвинителите, како и на полицијата. Повеќегодишните реформи во полицијата, едно од најчувствителните прашања уште од меѓуетничкиот конфликт во 2001 година кога агенциите за спроведување на законот беа ставени пред сериозен тест, почнаа да носат плодови. Ефикасноста на

полицијата се зајакна при што нејзината нова територијална организација подобро ги одразува потребите на земјата, вклучувајќи ги и спецификите на нејзиниот етнички состав.

Значителен напредок е постигнат во интегрираното гранично управување, каде што властите активно соработуваат и со ЕУ и со своите регионални соседи за прашањата во врска со миграцијата, азилот и визната политика. **Советот на ЕУ одлучи да одобри безвизен режим до и низ целата Шенген зона за граѓаните на Република Македонија со почеток од 19 декември 2009 година.** Сепак, сè уште постои потреба од зголемување на независноста и професионалноста на судството и на јавните услуги во целина. Создавањето на стабилни и професионални државни служби врз основа на квалитет и понатамошниот напредок во реформите на јавната администрација остануваат меѓу врвните приоритети на властите и клучен услов за понатамошен напредок во интеграцијата кон ЕУ. Дополнителна област каде што ќе бидат потребни понатамошни напори е намалувањето на сè уште значително големиот неформален сектор во економијата.

Иако македонските граѓани на корупцијата сè уште гледаат како на широко распространета појава и сериозен проблем, во последниве неколку години властите постигнаа напредок во спроведувањето на својата анти-корупциска политика. Владата донесе посебни акциони планови за борба против корупцијата и за спречување на конфликт на интереси. Трајните напори доведоа до резултати во борбата против организираниот криминал и во спречувањето и кривично гонење на корупцијата, вклучувајќи и неколку обвиненија за случаи на корупција на високо ниво. Во истражувањето за Индексот на перцепција на корупцијата за 2009 година на Transparency International, Република Македонија беше рангирана на 71 од вкупно 180 земји, што ја става во подобра позиција од повеќето од нејзините соседи во регионот на Западен Балкан. Воспоставувањето на “едношалтерски систем” за формирање на претпријатија и сеопфатните регулаторни реформи во последните години, вклучително и оние коишто се однесуваат на регистрацијата на бизнисите и имотот, на градежните дозволи и на заштитата на инвеститорите не само што го олеснија водењето на бизнис во Република Македонија, туку и придонесоа за подобрување на транспарентноста и севкупната атмосфера на сигурност.

Заштита на граѓански и човекови права

Република Македонија е потписник на сите поважни меѓународни инструменти за човекови права, вклучително и на Европската конвенција за човекови права и основни слободи. Уставот и соодветните закони забрануваат дискриминација врз основа на пол, раса, јазик, вера, национално или социјално потекло, имотна или општествена положба. Уставот ги гарантира основните слободи и права на граѓаните признати со меѓународното право, додека меѓународните договори директно се применуваат од страна на домашните судови и нивниот статус преовладува над домашното право. Уставните гаранции за слобода на мислата,

убедувањето и религијата генерално се почитуваат.

Во неодамнешните извештаи на “Freedom House”, земјата е оценета во поглед на политичките права и слободи на отприлика исто ниво со повеќето други земји од Западен Балкан. Истото важи и за медиумите, кои се во голема мера ослободени од мешањето на државата. Државните електронски медиуми се соочуваат со силна конкуренција од приватните канали и станици. Странска сопственост во медиумите е значителна. Бројот на медиуми и емисии на јазиците на етничките малцинства се зголемува.

Според регионални стандарди жените имаат импресивна застапеност во националното Собрание (39 од 120 пратеници), и има неколку женски претставнички во Кабинетот. За време на неодамнешните претседателски избори имаше прва кандидатура на жена за Претседател и иако таа не успеа да влезе во вториот круг тоа беше значаен чекор во однос на некои претходни полови предрасуди. Сепак, на локално ниво ситуацијата не е толку добра. На последните локални избори меѓу градоначалничките кандидати имаше само 3,6 отсто жени и ниту една од нив не беше избрана.

Ситуацијата со трговијата со луѓе во Република Македонија е слична на онаа во другите земји од регионот. Република Македонија е главно земја на транзит и дестинација за жени и девојки со коишто се врши трговија за присилна проституција, а во помала мера и извор за трговијата со луѓе. Владата прави напори за борба против трговијата со луѓе и присилната проституција, како и за заштита на жртвите од истите. Сепак, некои проблеми сè уште не се решени, вклучувајќи ги тука и дополнителните напори за ефикасно гонење на трговците.

Меѓуетнички прашања

Земјата има комплексен етнички состав и историја на етнички тензии (според последниот попис на населението, етнички Македонци се 64,2%, етнички Албанци 25,2%, етнички Турци 3,9%, Роми 2,7%, етнички Срби 1,8%, етнички Босанци 0,8%, и Власи 0,5%). Меѓутоа, од вооружениот меѓуетнички конфликт од 2001 година се има постигнато напредок како во решавањето на причините така и во ублажувањето на ефектите од овој конфликт. Овие напори вклучуваат законодавни реформи и практични мерки наменети за да се осигури правична застапеност на малцинските заедници во јавната администрација и нивна интеграција во општеството, како и унапредување на меѓуетничкото помирување. Интересите на малцинските заедници се заштитени на различни нивоа, почнувајќи од основните уставни гаранции (етничките заедници се експлицитно споменати во Уставот) па се до специјалниот механизам што обезбедува заштита на нивните интереси во Собранието и мерките за заштита на нивните културни, јазични и религиозни идентитети. Највидливите резултати во овој поглед се постигнати во областа на заштита на интересите и во обезбедувањето на правична застапеност на најголемото етничко малцинство, Албанците, којшто во најголем дел живее во западниот и северниот регион на земјата. Повеќе активности останува да

се направат за да се заштитат помалите етнички малцинства, особено најранливата Ромска заедница.

И покрај горенаведениот напредок, сè уште постојат меѓуетнички тензии и одреден недостаток на взаемна доверба, особено на локално ниво. Политичките партии во голема мера се поделени по етнички линии. На последните избори, кампањите на кандидатите се спроведуваа речиси исклучиво во рамките на нивните етнички заедници. Единствениот видлив напор да се спроведе кампања надвор од етничките линии беше направен од страна на претседателскиот кандидат Имер Селмани од новоформираната политичка партија Нова демократија којашто е главно поддржана од етничките Албанци. Спроведувањето на Охридскиот рамковен договор останува неопходно за зачувување на стабилноста во земјата.

Приближување кон ЕУ и Евроатлантска интеграција

Евроатлантската интеграција истовремено останува и клучен приоритет на Владата и, објективно, главен надворешен камен темелник за продолжување на реформите и стабилноста во Република Македонија. Посветеноста на реформската агенда за членство во ЕУ и на целта за Евро-атлантска интеграција остануваат на високо ниво и постои цврст консензус по ова прашање помеѓу сите активни политички партии и кај сите граѓани. И поддршката за членство во Европската унија и поддршката за членство во НАТО постојано надминуваат 80 отсто.

Земјата доби статус на официјален кандидат за членство во ЕУ – единствена во Западен Балкан освен Хрватска - во декември 2005 година. По неколкуте години во текот на кои земјата беше следена од аспект на понатамошниот напредок во исполнувањето на утврдените услови, во октомври 2009 година Европската комисија му даде препорака на Советот на ЕУ да ги започне пристапните преговори со Република Македонија. Сепак, се уште не е донесена одлука за датумот на отворање на овие преговори. Нерешениот спор околу официјалното име на земјата стана дополнителна пречка за понатамошен напредок во интеграцијата во ЕУ, како и за добивање на членство во НАТО.

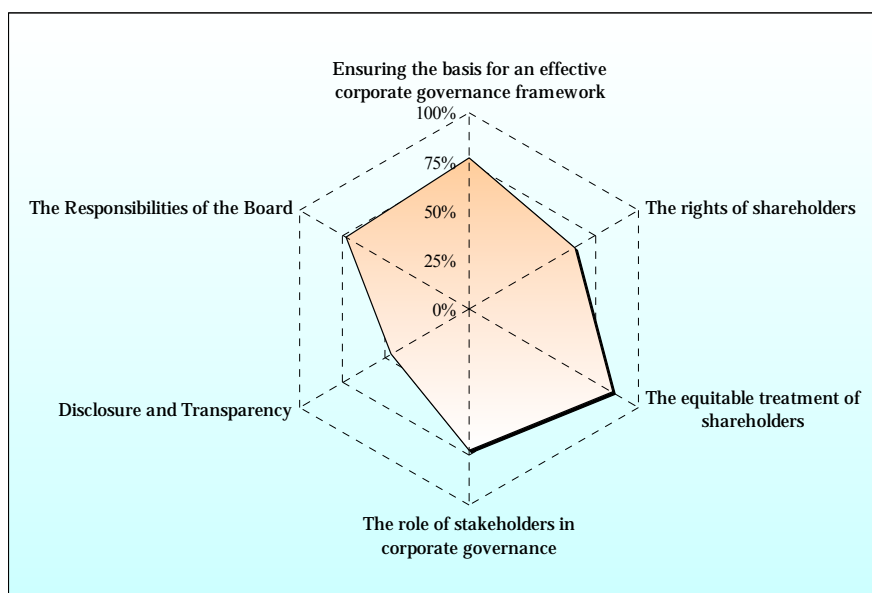
АНЕКС 2: ДЕЛОВНО ПРАВО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ЕБОР има развиено и редовно врши ажурирање на серија проценки за правната транзиција на земјите во кои што е присутна со своите активности, фокусирајќи се на областите релевантни за инвестиционите активности: пазарите на капитал, законот за трговски друштва, корпоративното управување, концесиите, инсолвентноста, обезбеденоста на трансакциите и телекомуникациите. Постоечкиот дијапазон на методи дава оценка како за квалитетот на законите „според словото“ (значи од аспект на „екстензивноста“), така и од аспект на фактичката имплементација на тие закони (значи од аспект на нивната „ефективност“). Сите расположливи резултати од овие проценки може да се најдат на www.ebrd.com/law. Овој Анекс претставува збиен преглед на резултатите за Република Македонија, заедно со критичките коментари на Банката добиени од правните експерти коишто ги вршеле проценките.

Закон за трговски друштва и корпоративно управување

Основното законодавство во однос на корпоративното управување во Република Македонија е уредено во Законот за трговски друштва донесен во 2004 година (кој што е изменет и дополнет). Покрај тоа, “Кодексот за корпоративно управување за компаниите котирани на Македонската берза”³ беше одобрен од страна на Македонската берза во јануари 2006 година. Кодексот е доброволен, но од котираните компании се бара да ги земат предвид препораките на Кодексот според т.н. “почитувај или објасни” механизам.

Квалитет на законодавството за корпоративно управување - Република Македонија (2007)

³ Кодексот е достапен на <http://www.ebrd.com/country/sector/law/corpgov/codes/index.htm>

Забелешка: Врвот од секоја оска претпоставува идеален резултат, на пр. во споредба со Принципите на ОЕЦД за корпоративно управувањ. Колку пополна е „мрежата“, толку повеќе законите за корпоративно управување на земјата се приближуваат кон овие основи

Извор: ЕБОР, Оценка на секторот за корпоративно управување, 2007 година

Според резултатите од Оценката на секторот за корпоративно управување за 2007 година спроведена од ЕБОР⁴ (види графикон погоре) во рамките на која беше оценуван квалитетот на законодавството за корпоративното управување коешто беше во сила во ноември 2007 година, за Република Македонија беше утврдено дека е во “средна усогласеност” со Принципите на ОЕЦД за корпоративно управување. Рамката којашто е многу блиску до категоријата „висока усогласеност” покажа некои недостатоци во категоријата “објавување и транспарентност”. При разгледувањето на ефективноста на законодавството за корпоративно управување „Прегледот на правни индикатори”⁵ на ЕБОР за 2005 година покажа дека судските постапки знаат да бидат долги и мачни а пресудите тешко спроведливи. Книгите на претпријатијата генерално се со добар квалитет, но на малцинските акционери може да им е тешко да добијат пристап до нив. Конечно, стручноста и искуството на судовите во случаите од областа на корпоративното право треба да се зголемат.

Концесии

Нема докази за постоење на јасна генерална рамка за подобрување на правното опкружување и промовирање на ПЈП во Република Македонија.

Новиот Закон за концесии и други видови на јавни партнерства беше усвоен во 2008 година (Закон за концесии). Како резултат на фактот дека истиот претставува неодамна донесен законодавен акт, Законот за концесија е под влијание на современите идеи и најдобрите меѓународни практики. Истиот јасно го дефинира својот делокруг на примена, ја уредува постапката за избор (објавување, пред-селекција и постапката за барање на понуди, објавување на доделената концесија, можност за жалбени постапки) и обезбедува флексибилна рамка за проектни договори (во поглед на раскинувањето на договорот, обештетувањето, утврдувањето на надоместоци, стандарди на вршење услуги итн.).

Како еден од неговите недостатоци, Законот за концесии се повикува на “добра од заеднички интерес”, неодреден термин којшто за цели на

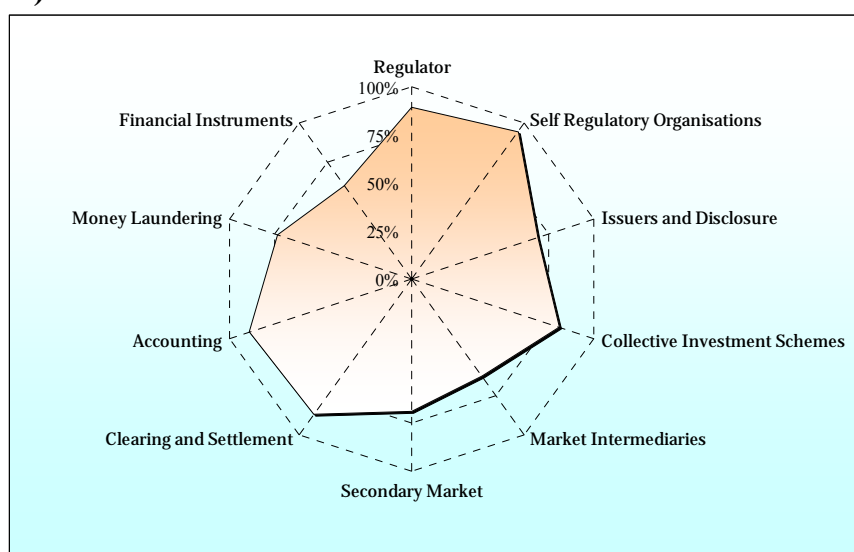
⁴ За повеќе информации за Оценката на секторот за корпоративно управување за 2007 година спроведена од ЕБОР одете на: <http://www.ebrd.com/country/sector/law/corpgov/assess/index.htm>

⁵ За повеќе информации за „Прегледот на правни индикатори” на ЕБОР за 2005 година одете на: <http://www.ebrd.com/country/sector/law/corpgov/lis/index.htm>

спроведување во голема мерка се потпира на секторскиот закон. Покрај тоа, Законот за концесии не содржи јасни одредби во врска со владината поддршка и финансиска безбедност, а и можноста за меѓународна арбитража е ставена под знак прашалник.

Генерално, Законот за концесии е еден од најдобрите закони во регионот и претставува цврста основа за развој на јавно-приватни партнерства во земјата, под услов прашањата во однос на финансирањето и арбитражата да може да се решат во согласност со најдобрите меѓународни практики. Сепак, Законот за концесија е прилично нов и неговата имплементација се уште треба да се провери во пракса.

Квалитет на законодавството за концесии - Република Македонија (2007/2008)

Забелешка: Врвовите од секоја оска претставуваат идеална оценка согласно меѓународните стандарди како на пример Правните насоки за приватно финансирани инфраструктурни проекти” на УНЦИТРАЛ. Колку пополни е „мрежата” толку повеќе законите во врска со концесионирањето во земјата се приближуваат кон овие стандарди.

Извор: Оценка на секторот на концесии за 2007/8 година на ЕБОР.

Во Оценката на законите за концесии за 2007/8 година со која се оценуваше законодавство според словото на законот беше утврдено дека законите на Република Македонија имаат “средно ниво на усогласеност” со меѓународните стандарди во оваа област. Како што може да се види од графиконот, речиси сите основни димензии на опкружувањето се прилично опширно регулирани, со исклучок на расположливоста на финансиските инструменти и прописите за државната поддршка кои треба да бидат значително подобрени со цел да се задоволат барањата на едно модерно законодавство коешто го овозможува учеството на приватниот сектор.

Инсолвентност

Основниот закон кој ја уредува ликвидацијата на инсолвентни претпријатија во Република Македонија е Законот за стечај. Законот за стечај стапи во сила во март 2006 година а беше изменет и дополнет во 2006 и 2008 година. Со „Оценката на секторот на инсолвентност“ во 2009 година спроведена од страна на ЕБОР, Законот за стечај се оцени со висока оценка во поглед на неговата усогласеност со меѓународните стандарди. Ова покажува подобрување во однос на претходниот Закон за стечај.

Оценката на секторот на инсолвентност на ЕБОР укажа на тоа дека Законот за стечај е силен во повеќето оценувани области. Така тој содржи јасно дефинирани критериуми коишто им овозможуваат на должникот и на доверителот да иницираат стечајни постапки; процесот на започнување е прилично брз; полноважноста на повеќето побарувања се врши автоматски по започнувањето на постапката а стечаен управител се назначува веднаш за цели на управување со процесот. Сепак, постапката не може да се започне врз основа на тестирање на билансот на состојба или идна неспособност на должникот да ги плаќа своите долгови, само тековните недостатоци на готовински прилив претставуваат доволна основа за започнување на постапка. Со ова може да се спречи должникот да бара заштита од банкрот со цел да ја поврати силата во пресрет на потенцијални проблеми.

Законот за стечај ги утврдува средствата коишто претставуваат стечајна маса и предвидува доволна заштита за обезбедените доверители. Правилата за спречување на трансакции се јасни и добро дефинирани со што се обезбедува регуларност на постапките за инсолвентност. Процесот на наплата на средствата од должникот е потпомогнат со обврската што му се наметнува на должникот да ги обезбеди сите релевантни информации и да ги обезбеди средствата. Сепак, овој процес може да се покаже како неефикасен поради недостатокот на слична обврска за трети лица коишто можат да имаат информации во врска со средствата на должникот.

Во однос на третманот на доверителите во стечајните постапки, Законот за стечај предвидува обесштетување, откривање на информации, учество на доверителите, поделба на административните трошоци и соодветно рангирање на побарувањата. Малку проблематичен може да биде фактот дека доверителите не се известуваат детално за нивното право да поднесат тужбено барање при што времето за поднесување на таквите барања е ограничено и утврдено.

Законот за стечај предвидува реорганизација / реструктурирање на должникот во рамките на постапките за инсолвентност. Постојат јасни одредби во однос на компонентите на планот, процесот на одобрување, доволниот степен на објавување на информации на доверители и

независната анализа на планот. Сепак, законските одредби во оваа област се дефицитарни во некои делови, вклучувајќи го и целосното дискреционо право на судот да го одобри или да го отфрли планот и покрај одобрувањето од страна на доверителите. Исто така, планот не може да се промени по одобрувањето од страна на судот. Друга пречка за опоравувањето може да биде и фактот дека не постои механизам за финансирање после започнувањето на постапката и континуитетот на основните договори не е обезбеден.

Обезбедени трансакции

Во последнава деценија, со правниот режим кој се применува во поглед на обезбедените трансакции значително се подобрија условите под кои можеше да се добие и реализира обезбедување врз движен имот. Конкретно, со Законот за договорен залог од 2003 година (изготвен со поддршка на Светската банка) се воведоа редица позитивни елементи. Како резултат на тоа, денес може да се добие обезбедување врз сите видови на движен имот (за разлика од недвижниот имот), материјалните средства, хартиите од вредност, побарувањата и другите права. Обезбедувањето може да биде во владение (на пример, да се бара предавање на обезбедувањето на заемодавателот) или да не биде во владение. Регистрацијата во заложниот регистар е задолжителна за залогот кој не е во владение, додека кај залогот во владение оваа активност не е обврзна.

Законот за договорен залог од 2003 година го отстрани ограничувањето во поглед на средствата кои би можеле да се дадат како обезбедување - со претходното законодавство се забрануваше извршување врз средства коишто должникот ги користи за деловни активности. Сега, извршноста е зајакната особено со можноста за само-помош и вонсудска реализација на побарувањата врз основа на нотарски заверен договор. Регистарот на залог на движен имот и права е дел од системот на електронски регистри, административно вклопени во Централниот регистар на Македонија. Седиштето на регистарот е лоцирано во Скопје, со 31 локална служба низ земјата. Регистрацијата се врши со поднесување на барање во кое мора да се содржани сите детали во врска со договорните страни и со залогот, заедно со придружната документација, при што барањето мора да биде потпишано од подносителот на барањето, давателот и примателот на обезбедувањето (или нивни претставници).

Сепак, остануваат одредени проблеми: обезбедените побарувања треба сè уште да се идентификуваат прецизно во договорот за обезбедување и во изјавата за регистрација, што може да ја ограничи флексибилноста (како на пример, можноста за пречекорување на салдото). Договорот за регистрација сè уште бара конкретен опис на заложените средства, со што наплатата на побарувањата преку идни средства многу се отежнува. Ова ја ослабнува севкупната комерцијална ефективност на системот.

Овој недостаток е исто така илустриран во неодамнешната реформа чија цел е воведување на суштинските содржини на Директивата на ЕУ за

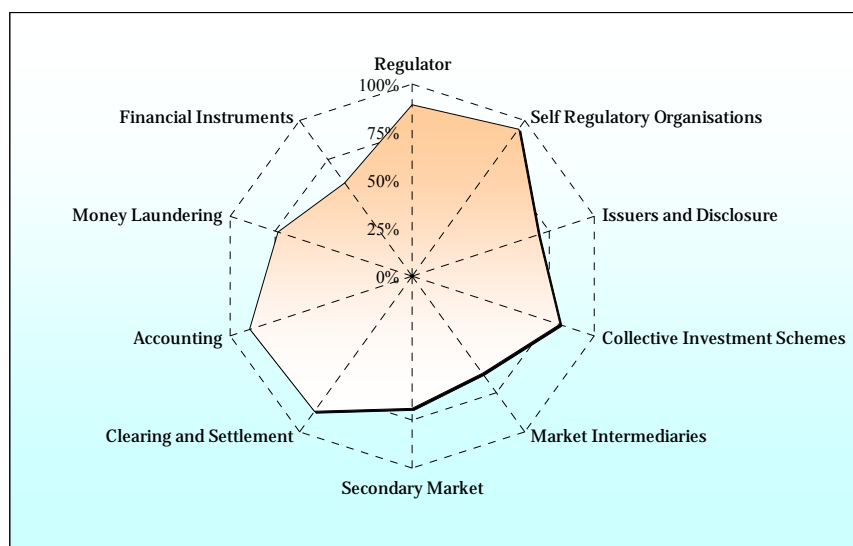
финансиско обезбедување во македонскиот закон. Со тоа, беше воведена двосмисленост во законската рамка во однос на начинот на кој требаше да функционира залогот над банкарски сметки дадени од страна на корпорациите на финансиските институции (особено, опсегот на залогот во врска со пари што се пренесуваат на сметка *pro* креирањето на залог). ЕБОР е свесна за овие проблеми и препорачува понатамошна оценка на рамката со цел да се разјаснат или да се прилагодат конкретно определените точки. Ова би требало на Република Македонија да и овозможи да биде опремена со навистина законски ефикасен и пазарно-ориентиран правен режим во однос на залогот.

Пазари на хартии од вредност

Основната легислатива којашто ги уредува активностите на пазарот на хартии од вредност во Република Македонија се состои од Законот за хартии од вредност (од 2005 година, кој што е изменет и дополнет), Законот за преземање на акционерски друштва (од 2002 година, кој што е изменет и дополнет) и Законот за инвестициони фондови (од 2000 година, како што е изменет и дополнет). Со законот за хартии од вредност се уредуваат условите за издавање, тргување, регистрација, одобрување и порамнување на хартии од вредност; барањата за функционирање на пазарот; обврските за објавување на издавачите; забранетите дејствија во однос на работењето со хартии од вредност, како и статусот и овластувањата на Комисијата за хартии од вредност на Република Македонија. Со Законот за преземање на акционерски друштва се уредува постапката за стекнување на контролен пакет на акции во акционерските друштва. Со Законот за инвестициони фондови се уредуваат условите за основање, надзор и управување на инвестициски фондови и компании за управување со инвестициски фондови и нивната депозитарна банка.

Национално регулаторно тело на пазарот на хартии од вредност е Комисијата за хартии од вредност. Истата е основана во 1992 година и е надлежна за надзорот на пазарите на хартии од вредност. Агенцијата за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување е надлежна за супервизијата на пензиските фондови, додека Народната банка на Република Македонија е одговорна за банкарскиот сектор.

Квалитет на правната регулатива за хартии од вредност – Република Македонија (2007)

Забелешка: врвој на секоја оска претставува идеален учинок, на пр. согласно стандардите утврдени во Целите и принципите на регулативата за хартии од вредност на ИОСЦО. Колку е појолна „мрежата“, толку повеќе соодветнојо законодавство на земјата за пазарот на хартии од вредност се приближува кон овие рамки.

Извор: Оценка на законите за пазарот на хартии од вредност на ЕБОР за 2007

Во 2007 година, ЕБОР го спореди законодавството на Република Македонија за пазарот на хартии од вредност со „Целите и принципите на регулативата за хартии од вредност“ објавени од ИОСЦО. Резултатите покажаа дека националното законодавство е „со среден степен на усогласеност“ со меѓународните стандарди, но многу блиску до категоријата на „висок степен на усогласеност“ (види графикон погоре).⁶ Со цел да се разбере начинот на кој законодавството за пазарите на хартии од вредност функционира во пракса, во текот на истата година ЕБОР спроведе и Истражување за законските индикатори барајќи од експертите во регионот да дадат Transparency International коментари за една хипотетичка студија на случај.⁷ Истражувањето се концентрираше на ефикасноста на барањата за објавување на проспектите, приватните и јавните механизми за спроведување и овластувањата на регулаторот на пазарот. Истражувањето утврди дека практиките за објавување на меѓународни јавни понуди и посредување при издавање на хартии од вредност не се вообичаени во Република Македонија. Хартиите од вредност се издаваат преку приватна или јавна понуда, со проспект којшто е изготвен само за да ги задоволи формалните барања на регулаторот, а не да мотивира широк спектар на инвеститори да купуваат хартии од вредност. Понатаму, на проспектите им недостасуваат информации за деликатните прашања како што се внатрешната сопственост и трансакциите со поврзани страни, а крајната сопственост не е предмет на барање за објавување. Приватните механизми за спроведување овозможуваат одредени активности, но тие знаат да бидат комплицирани. Стручноста и искуството на судовите во комплексни предмети поврзани со хартии од вредност треба да се подобри.

Телекомуникации

Примарното законодавство со кое се уредува секторот за електронски комуникации во Република Македонија е Законот за електронските

---

⁶ За повеќе информации за Оценката на законодавството за пазарите на хартии од вредност на ЕБОР од 2007 година одете на :

<http://www.ebrd.com/country/sector/law/capital/assess/index.htm>

⁷ За повеќе информации за Истражувањето на законските индикатори за пазарите на хартии од вредност на ЕБОР од 2007 година одете на :

<http://www.ebrd.com/country/sector/law/capital/survey/index.htm>

комуникации од 2005 година (ЗЕК) којшто се базира на регулаторната рамка на Европската унија од 2003 година. Со ЗЕК се воспоставува националното регулаторно тело, Агенцијата за електронски комуникации (АЕК) и се дефинираат нејзините надлежности, заедно со оние на Владата и на Министерството за транспорт и врски (Министерството). Министерството е одговорно за изготвување на политиката и за изготвување на секторското законодавство. АЕК е основана во јули 2005 година како самостоен и независен орган одговорен за спроведувањето на регулаторните задачи утврдени во рамките на правото на ЕУ, вклучувајќи го тука и усвојувањето и администрацијата на регулативата во рамките на своите надлежности, управувањето со спектар на фреквенции и ресурси за нумерирање, спроведувањето на анализа за релевантните пазари на електронски комуникации и воведувањето на регулаторни обврски за претпријатијата за кои е определено дека имаат Значајна пазарна моќ (ЗПМ).

Со ЗЕК се воспоставува режим којшто е усогласен со ЕУ и во рамките на кој мрежа и услуги можат да се обезбедуваат врз основа на општо овластување, со известување доставено до АЕК пред почетокот на активностите. АЕК треба да достави писмена потврда за регистрацијата на известувањето во рок од 15 дена од приемот на истото. АЕК се уште издава индивидуални лиценци за правата на користење на радиофреквенцискиот спектар. ЗЕК ги утврдува процедурите за анализа на пазарот, дефинирањето на релевантните пазари, назначувањата за ЗПМ и наметнувањето на правни лекови на операторите со ЗПМ врз основа на принципите на Законот за конкуренција и на регулаторната рамка на ЕУ од 2003 година. Следниве мерки за заштита на конкуренцијата коишто се предвидени во рамките на регулаторната рамка на ЕУ од 1998 година се воспоставени во Република Македонија: избор/предизбор на оператор во фиксната мрежа; референтни понуди за интерконекција на доминантниот фиксен оператор и мобилните оператори; референтна понуда за развој на МакТел; регулирани надоместоци за фиксна интерконекција и овозможен пристап до локална мрежа (ПЛМ); и, преносливост на броеви во фиксна и мобилна телефонија.

Главните приоритети на АЕК за во иднина се целосната практична примена на мерките за заштита на конкуренцијата, особено ПЛМ, преносливоста на броеви и Референтните понуди за интерконекција за мобилните оператори со ЗПМ. Во другите прашања спаѓаат финализирањето на процедурата за анализа на пазарот, ефикасното спроведување на регулаторните обврски и имплементацијата на модерна рамка за обезбедување на универзална услуга.

Во Оценката на комуникацискиот сектор за 2008 година спроведена од страна на ЕБОР, за Република Македонија беше утврдено дека е во "целосна согласност" со одредниците на најдобрите меѓународни практики, иостигнувајќи ниско ниво во сите оценувани категории.

АНЕКС 3: ТРАНЗИЦИОНИ ПРЕДИЗВИЦИ

Во табелата подолу е дадена комплетна Оценка на транзициските предизвици за 2009 година врз основа на индивидуалните проценки за структурата на пазарот и институциите и политиките што обезбедуваат поддршка за пазарот. Оценките се движат од занемарливо, преку мало и средно, па се до големо. “Занемарливо” значи дека преостанатите предизвици се незначителни и дека овој сектор постигнал значителен напредок во приближувањето кон добро функционална пазарна економија. „Големо” значи дека преостанатите предизвици се крупни и дека оваа димензија на секторот е во рана фаза на реформи.

Краток преглед на секторските „недостатоци”

	Структура и обем на пазарите	Институции и политики што обезбедуваат поддршка за пазарот	Севкупна оценка
ФИНАНСИСКИ ИНСТИТУЦИИ			
Банкарство	Средно	Средно	Средно
Осигурителни и финансиски услуги	Средно	Средно	Средно
ММСП	Средно	Средно	Средно
Приватни средства и пазари на капитал	Големо	Големо	Големо
ПРЕТПРИЈАТИЈА			
Агробизнис	Средно	Големо	Средно
Општа индустрија	Средно	Средно	Средно
Пазар на недвижности/Тури зам	Големо	Средно	Средно
Телекомуникации	Средно	Мало	Средно
ЕНЕРГИЈА И ИНФРАСТРУКТУРА			
Одржлива енергија	Големо	Средно	Средно
Општинска еколошка инфраструктура	Средно	Големо	Средно
Природни ресурси	Средно	Големо	Средно
Енергетика	Средно	Средно	Средно
Транспорт	Средно	Средно	Средно

Република Македонија се соочува со голем број важни транзициски предизвици во сите сектори. Оценката дадена подолу е заснована на Оценката на транзициските предизвици од 2009 година.

Корпоративен сектор

Општа индустрија: Република Македонија има постигнато напредок во приватизацијата и реструктурирањето на претпријатијата во изминатите неколку години, но ова допрва треба да се рефлектира во подобрувањето на ефикасноста и продуктивноста. Напредок е постигнат во однос на воведувањето на ниски и поедноставени даноци, „регулаторната гилотина” (процесот на брзо елиминирање и поедноставување на прописите), царинските реформи и процесот на издавање градежни дозволи. Властите презедоа чекори за подобрување на законодавството за “едношалтерски систем” систем со што се постигна намалување на времето потребно за регистрација на бизнис. Напредок беше постигнат и во изготвувањето на новиот закон за катастар на недвижности којшто ќе ја охрабри употребата на земјиштето како колатерал за заем, и како краен резултат треба да придонесе за намалување на трошоците за зајмување. Законските промени коишто беа воведени во 2007 година со цел да им овозможи на странски физички и правни лица да поседуваат градежно земјиште се очекува да поттикнат зголемување на директните странски инвестиции. Клучниот предизвик за секторот е да се подобри севкупната бизнис клима, вклучувајќи ја и ефективната имплементација на законските и административните промени.

Агробизнис: Земјата постепено ја намалуваше трговската заштита во рамките на ССА со ЕУ потпишана во 2001 година, договорот со СТО потпишан во 2003 година и договорот со ЦЕФТА потпишан во 2006 година. Околу 80% од обработливото земјиште е во обезбедена сопственост на приватни земјоделци, но пазарот на земјиште функционира слабо (и покрај тековните катастарски реформи, земјишните поседи остануваат мали и фрагментирани и постојат проблеми со системот за регистрација на земјиштето бидејќи на катастарската евиденција и на земјиштата подобни за продажба им е потребно ажурирање). Најголемиот дел од земјоделските производители е приватизиран, но истите се соочуваат со многу тешки финансиски тешкотии заради застарените постројки и опрема, вишокот на работна сила и слабото управување. СДИ во секторот се на ниско ниво. На институционалната рамка во врска со изградбата на складишта и регистрацијата на имот и се потребни понатамошни подобрувања. Во делот на квалитетот и хигиенските стандарди треба да се направат значителни подобрувања. Во комерцијалниот банкарски сектор континуирано се спроведува реформа и формирани се банки за микро-финансирање, но руралниот сектор се уште има ограничен пристап до банкарски кредити.

Недвижности и туризам: Пазарот на недвижности е во релативно рана фаза на развој, вклучувајќи и од аспект на воведување на нови производи и методи за финансирање. Влезот на иновативни градежни технологии на пазарот е низок а постои и недостатокот на модерни комерцијални имоти во сите сегменти. Хипотекарниот пазар останува недоволно развиен. Напредок е постигнат во подобрувањето на деловната клима за развој на недвижностите, вклучувајќи го тука и воведувањето на новиот закон за катастар на недвижности, но останува одредена неефикасност во однос на

доделувањето на градежни дозволи. Присутна е одредена вклученост на државата во овој сектор (субвенции, итн.), но недостатокот на ефикасно владеење на правото и несигурноста на правата на сопственост ги поткопуваат инвестициите и развојот во овој сектор. Можноста за продажба на земјиштето е ограничена де јуре.

Телекомуникации: Иако алтернативните оператори имаа можност да се натпреваруваат од 1 јануари 2005 година, конкуренција започна дури во февруари 2007 година поради доцнењето со спроведувањето на новата регулаторна рамка. МакТел, доминантниот оператор за фиксна телефонија продолжува да доминира на пазарот, а провајдерите на Глас преку интернет протокол (VoIP) заземаа околу 10 отсто од пазарот на фиксна телефонија на крајот на 2007 година. Сепак, од мај 2008 година, МакТел склучи 28 договори за комерцијален мрежен пристап базиран на ISDN со алтернативните VoIP провајдери, а преносливоста на број во фиксната телефонија се очекува да се стави во функција во 2009 година. Пазарот на мобилна телефонија е добро развиен и можноста за преносливост на број во мобилната телефонија функционира од септември 2008 година. Интернет пазарот е во релативно рана фаза, но зголемената конкуренција од Он.Нет го принуди МакТел да направи значајни промени во своите широкопојасни услуги при што широкопојасниот интернет се очекува да стане пошироко достапен по стапувањето во сила на лиценците за регионален и национален безжичен пренос на податоци (WiMAX) издадени во 2007 година.

Енергетика и инфраструктура

Енергетски сектор: Постигнат е напредок е во подобрувањето на структурата на пазарот во македонскиот енергетски сектор. Евидентно е дека секторот е поделен на производство, пренос и дистрибуција. Покрај тоа, монополското претпријатие за дистрибуција и снабдување со електрична енергија основано за време на процесот на поделба беше приватизирано во 2006 година. Сегментот за производство на електрична енергија е се уште под доминација на државната компанија АД Електрани на Македонија (ЕЛЕМ) којашто ги поседува скоро сите капацитети за производство освен ТЕЦ Неготино којашто е одделена и е под директна контрола на државата. Либерализација на секторот е сè уште во рана фаза и конкуренцијата е многу ограничена. Неколку обиди да се спроведе тендер за приватно учество во проектите за изградба на нови капацитети за производство на енергија не успеаа. Квалитетот на институциите треба да биде дополнително зајакнат. Регулаторното тело е оперативно, но за него се уште се смета дека е предмет на политички притисок. Понатамошниот развој на овој сектор е оневозможен поради споровите помеѓу приватната дистрибуциска компанија ЕВН Македонија и Владата и ЕЛЕМ. И покрај подобрувањата во тарифната методологија, тарифите за струја се уште се под нивото на поврат на трошоците и присутно е значително ниво на внатрешно-субвенционирање, при што цените на струјата за домаќинствата вештачки се одржува на ниско ниво. Механизмот за повластена цена на електричната енергија чија од

обновливи извори е воспоставен, но постигнат е ограничен напредок во искористувањето на истиот како резултат на недостатоците во пошироката рамка за доделување на концесии.

ОЕИ Сектор: Локалната инфраструктура е префрлена во надлежност на општините. Сепак, се уште е присутно политичкото мешање во секторот за вода а локалните инфраструктурни оператори најчесто не се целосно трансформирани во акционерски друштва. Целокупните финансиски и оперативни резултати на општинските комунални претпријатија се мешовити бидејќи стапките на наплата се на ниско ниво според регионалните стандарди, контролата на трошоците е слаба, а значителни загуби во ситемите за водоснабдување се честа појава дури и кај помалите општини. Комуналните претпријатија во главниот град функционираат прилично добро. Компанија за централно греење во Скопје е во приватна сопственост и на локалната берза се тргува со дел од нејзините акции. Исто така, присутно е значително учество на приватниот сектор во градскиот автобуски превоз, особено во главниот град на земјата.

Тарифите за вода се утврдуваат од страна на општините врз основа на методологијата издадена од Министерството за транспорт и врски. Сепак, процесот на утврдување на тарифите честопати е предмет на политичко влијание. Внатрешното субвенционирање помеѓу групите на потрошувачи се уште е широко распространето. Иако нивото на тарифите за вода и греење е генерално ниско, некои општински комунални претпријатија успеваат да ги покријат оперативните трошоци преку тарифите. Транзициските предизвици се уште се значителни и истите се поврзани со ефикасното спроведување на транспарентната методологија за утврдување на тарифи и подобрувањата во однос на регулацијата и договорните аранжмани за поттикнување на понатамошна комерцијализација на општинските услуги низ целата земја.

Сектор на природни ресурси: Република Македонија има големи наоѓалишта на ниско-квалитетен јаглен и олово-цинкова руда, како и бакар и хром. Сепак, рударството и вадењето на камен даваат многу мал придонес кон додадената вредност, и заземаат помалку од 0,5 отсто од БДП. Нема домашни извори за производство на природен гас којшто се користи во индустриските капацитети и за централно греење. Нафтата се увезува од Грција и се преработува во рафинеријата Окта, којашто е во мнозинска сопственост на Хеленик Петролеум. Иако е постигнат одреден напредок во областа на внатрешниот енергетски пазар, активностите на операторот на системот за пренос на природен гас и операторот на системот за дистрибуција на природен гас не се поделени и истите се вршат од страна на истата компанија. Прашањето во врска со сопственоста на системот за гас сè уште не е решено. Рударскиот сектор привлече одреден приватен интерес (Солвај го купи најголемиот рудник за олово и цинк во Македонија во 2005 година), но повеќето од резервите на јаглен (лигнит) се управуваат од страна на државните компании за производство на електрична енергија без јасна поделба на сметките. Стратегијата за долгорочен развој на енергетскиот сектор се уште не е завршена. Правилникот за реализација на дистрибуцијата на природен гас

беше усвоен во првата половина на 2008 година. Во однос на енергетските мрежи, постигнат е напредок со имплементацијата на Договорот за енергетската заедница. Регулаторната комисија за енергетика (РКЕ) ги уредува секторите на електрична енергија, природен гас, централно греење, нафта и нафтени деривати и геотермална енергија. Нејзиниот административен капацитет е низок а независноста на истата треба дополнително да се засили.

Одржлива енергија: Законот за енергетика (изменет и дополнет во 2007 година) вклучува одредби коишто ја поддржуваат одржливата енергија, но не утврдува конкретни цели. Во областа на енергетската ефикасност, помеѓу другото, во законот се предвидени стандарди и ознаки на апаратите за домаќинство. Сепак, тарифите за електрична енергија сè уште не ги рефлектираат трошоците (особено кај домаќинствата, па оттука и внатрешното субвенционирање е широко распространето) и не ги вклучуваат трошоците за заштита на животната средина. Од таа причина, ценовните сигнали не претставуваат мотивација за ефикасно користење на енергијата и за инвестирање во проекти за ОИЕ. Системот за поддршка на ОИЕ беше зајакнат во 2007 година кога Регулаторната комисија за енергетика ги одобри Правилниците за начинот и постапките за утврдување и одобрување на користењето на повластените тарифи за купопродажба на електрична енергија произведена од мали хидроелектрични централи, силата на ветерот и биомасата. Република Македонија ја ратификуваше УНФЦЦ и Протоколот од Кјото каде што има статус на земја којашто не припаѓа во групата утврдена во Анексот 1. Национален акционен план за енергетска ефикасност беше усвоен, но неговото спроведување останува предизвик.

Транспорти: Во железничкиот сектор, Владата започна процес на реформи во 2005 година. Првата фаза од реструктурирањето е завршена, што резултираше со институционалната поделба на железницата во две компании, инфраструктурна и оперативна. Беа спроведени значителни прилагодувања во делот на работната сила како и во делот на реформите на тарифите. Институционалните механизми за воведување на Обврски за јавни услуги (ПСО) и пристапни давачки се во процес на изготвување. Во патниот сектор, Агенцијата за државни патишта (АДП) беше формирана како независно државно тело одговорно за функционирањето и одржувањето на главните патни мрежи. Во моментот, за одржувањето на патиштата е склучен договор со едно државно претпријатие (без да има конкуренција), но властите се посветени на воведувањето на фер конкуренција, како и најдобрите практики на договори за одржување. Владата е заинтересирана за развој на концесии на автопатите, а во моментот на оваа задача помагаат и меѓународни консултанти. Концесијата на аеродромите му беше доделена на ТАВ Хавалиманлари Холдинг, компанија со седиште во Турција, по отворениот тендер спроведен од страна на Владата во 2008 година.

Финансиски институции

Банкарски сектор: Реформите во финансискиот сектор продолжија и во последниве години, при што овој сектор е прилично добро регулиран. Во мај 2007 година Собранието го усвои новиот Закон за банки што го зајакнува управувањето со банките, ги зацврстува одредбите за поврзано кредитирање и воспоставува рамка за консолидирана супервизија. Народната банка исто така го надгради кредитниот регистар во средината на 2008 година. И покрај овие подобрувања, комерцијалните банки сè уште се соочуваат со проблеми во врска со спроведување на финансискиот колатерал како и со судски постапки коишто и покрај подобрувањата знаат да бидат преобемни.

Банкарскиот систем останува релативно мал, со вкупни банкарскиот средства коишто претставуваат 62 отсто од БДП, што е далеку пониско од другите земји во регионот. Сепак, нискиот сооднос меѓу заемите и депозитите ја зајакна издржливоста на секторот при појавата на меѓународната финансиска криза. По брзиот иако не прекумерен раст во последниве години, забавувањето на растот на кредитирањето во 2009 година беше пониско отколку во другите земји. Секторот останува високо концентриран, при што најголемите три банки (Комерцијална банка, НЛБ Тутунска банка и Стопанска банка) контролираат две третини од вкупниот банкарски капитал. 11 од 18 комерцијални банки имаат странски инвеститори како мнозински акционери. Солвентноста на банките останува на релативно високо ниво а соодносот на адекватност на капиталот се задржа на над 16 отсто на крајот на 2008 година, двапати повеќе од законски утврдениот минимум.

Осигуришелни и финансиски услуги: Во законодавството и регулативите со коишто се уредува осигурувањето во многу области недостасуваат стандардите на Меѓународната асоцијација на осигурителни супервизори (ИАИС), особено во однос на независноста на регулаторот, стандардите за корпоративно управување и барањата за објавување на информации. Пазарот на осигурување останува релативно мал. **Во 2009 година, доброволниот пензиски систем (“трет столб”) стана опционален со што се заврши седумгодишната реформа на пензискиот систем чија цел беше да се усогласи законодавство за социјално осигурување со она на ЕУ.** Законот за лизинг беше усвоен во 2002 година и изменет и дополнет неколку пати оттогаш. Од 13 овластени фирми, 6 се активни во моментот на пазарот за финансиски лизинг.

ММСП: Постои ограничено кредитирање од комерцијалните банки за секторот на ММСП бидејќи на ММСП им е тешко да ги исполнат строгите барања за колатерал на комерцијалните банки. Некои бизниси доаѓаат до кредити преку институции за микрофинансирање, и покрај високите провизии и каматни стапки. Подобрените стечајни постапки и нивната доследна примена сигурно ќе помогне да се намалат перцепциите за постоење на ризик. Проектите на ЕБОР со Извозна и Кредитна банка (ИК Банка) и Прокредит банка направија овие банки да останат препознатливи како банки со цврст фокус на пазарот на микро и мали и

средни претпријатија. Системот за регистрација на движен имот е воспоставен и за правни и за физички лица и до него може да се пристапи на барање и со плаќање на надомест. Информативни услуги за кредити издадени на физички и правни лица се достапни само за финансиските институции.

Сектор на фондови на приватен капитал: Република Македонија покажа висока усогласеност со принципите на Меѓународната организација на Комисиите за хартии од вредност (МОКХВ), како и релативно висока ефикасност во примената на законите и прописите. Сепак, регулаторот на пазарот на хартии од вредност не може да биде во состојба да ги следи сите случаи. Во иднина треба да се развие комерцијален сектор на приватен капитал а до денес земјата не привлече голем интерес кај меѓународните фондови на приватен капитал. Сложеното деловно опкружување, ограничените можности за инвестирање и слабите можности за излез се аргументи против овој сектор. Иако на домашниот пазар на акционерски капитал има значителна капитализација, прометот е низок и ги одвраќа инвеститорите, но и ја ограничува атрактивноста на издавањето на јавниот капитал како извор на капитал.

АНЕКС 4: ОДБРАНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ПОКАЗАТЕЛИ

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
						Прогноза	Проекција
Производ и трошоци <i>(Процентуална промена во реални услови)</i>							
БДП	2.8	4.1	4.1	4.0	5.9	4.9	-1.6
Индустриски бруто производ	6.6	-2.1	7.0	3.6	3.7	5.5	па
Земјоделски бруто производ	4.8	6.2	0.2	4.6	-2.0	3.5	па
Вработување <i>(Процентуална промена)</i>							
Работна сила (крај на год.)	4.4	-3.3	4.4	2.6	1.7	1.4	па
Вработување (крај на година)	-2.8	-4.1	4.3	4.6	3.5	3.2	па
<i>(Во проценти на работна сила)</i>							
Невработеност (крај на година)	36.7	37.2	37.3	36.0	34.9	33.8	па
Цени и надомест <i>(Процентуална промена)</i>							
Потрошувачки цени (годишен просек)	1.2	-0.4	0.5	3.2	2.3	8.3	-0.4
Потрошувачки цени (крај на година)	2.6	-1.9	1.2	2.9	6.1	4.1	-1.0
Фабрички цени (годишен просек)	-0.3	0.9	3.2	4.5	2.5	10.3	па
Фабрички цени (крај на година)	-0.2	1.3	4.0	3.2	4.2	-1.8	па
Бруто просечна месечна заработка во стопанството (год. просек)	4.9	4.1	2.7	8.0	4.8	8.7	па
Владин сектор <i>(Во проценти на БДП)</i>							
Општ владин биланс	-0.6	0.4	0.3	-0.5	0.6	-1.0	-2.8
Општи владини трошоци	34.5	33.2	34.9	34.0	33.1	35.2	па
Општ владин долг	39.0	36.6	39.5	32.9	24.7	21.3	па
Монетарен сектор <i>(Процентуална промена)</i>							
Широк концепт на пари (M2, крај на година)	18.1	17.1	15.5	24.8	28.1	7.1	па
Домашен кредит (крај на година)	7.0	27.5	3.7	27.4	67.1	39.4	па
<i>(Во проценти на БДП)</i>							
Широк концепт на пари (M2, крај на година)	30.7	34.1	36.5	41.9	47.1	44.9	па
Камата и девизен курс <i>(Во проценти годишно, крај на година)</i>							
Основен курс на Национална банка	7.0	6.5	6.5	6.5	6.5	6.5	па
Каматна стапка на Интербанк	6.2	10.0	8.5	5.7	4.8	6.5	па
Депозитна стапка	6.7	6.5	5.6	4.4	5.3	5.7	па
Стапка на кредитирање	14.5	12.0	12.1	10.7	9.9	9.7	па
<i>(Денари по УСД)</i>							
Девизен курс (крај на година)	49.1	45.1	51.7	46.5	41.7	43.7	па
Девизен курс (годишен просек)	54.3	49.4	49.3	48.8	44.7	41.9	па
Надворешен сектор <i>(Во милиони УСД)</i>							
Тековна сметка	-184.1	-452.8	-157.9	-56.4	-596.8	-1,209.6	-1,155.0
Трговски биланс	-851.0	-1,139.0	-1,063.0	-1,285.0	-1,629.8	-2,551.8	-2,000.0
Извоз на стоки	1,362.7	1,674.9	2,040.6	2,396.3	3,349.5	3,970.9	2,300.0
Увоз на стоки	2,213.7	2,813.8	3,103.6	3,681.2	4,979.2	6,522.7	4,300.0
Странски директни инвестиции, нето	117.5	321.9	94.2	424.0	700.2	612.0	300.0
Бруто резерви, со исклучок на злато (крај на година)	897.7	905.0	1,228.5	1,750.6	2,082.3	1,920.3	па
Залихи на надворешен долг	1,840.5	2,816.9	2,970.6	3,284.4	4,160.8	4,678.3	па
<i>(Во месеци на увоз на стоки и услуги)</i>							
Бруто резерви, со исклучок на злато (крај на година)	4.1	3.3	4.0	4.9	4.5	3.2	па
<i>(Во проценти на на извоз на стоки и услуги)</i>							
Сервисирање долгови	19.7	12.4	10.2	18.8	15.5	па	па
Точки на меморандум <i>(Апоени како што е назначено)</i>							
Жители (крај на година, милион)	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	2.1	па
БДП (во милиони денари)	251.5	265.3	286.6	310.9	354.3	398.6	407.0
БДП по глава на жител (во УСД)	2,285.6	2,645.2	2,854.0	3,119.4	3,868.1	4,633.1	па
Учество на индустријата во БДП (во проценти)	20.8	19.5	19.6	20.2	21.9	22.3	па
Учество на земјоделството во БДП (во проценти)	11.4	11.3	10.8	10.8	9.4	9.4	па
Тековна сметка/БДП (во проценти)	-4.0	-8.4	-2.7	-0.9	-7.5	-12.7	-11.9
Надворешен долг - резерви (Во УСД\$ милион)	942.8	1,911.9	1,742.1	1,533.8	2,078.6	2,758.0	па
Надворешен долг/БДП (во проценти)	39.7	52.4	51.1	51.5	52.5	49.1	па
Надворешен долг/извоз на стоки и услуги (во проценти)	105.6	132.4	116.2	109.6	105.4	102.4	па

АНЕКС 5: ЕКОЛОШКИ И СОЦИЈАЛНИ ПРАШАЊА

5.1. Животна средина

Република Македонија се наоѓа во Југоисточна Европа, во централниот дел на Балканскиот полуостров. Опкружена со копно, се граничи со Албанија на запад, Бугарија на исток, Србија и Косово на север и Грција на југ и претставува важен транспортен премин од западна и централна Европа до Егејското море и од Јужна Европа до Западна Европа. Република Македонија е членка на Обединетите нации и на Советот на Европа; земја кандидат за членство во Европската унија од декември 2005 година и кандидат за прием во НАТО. Во еколошката сфера, и покрај тоа што постигнатиот значаен напредок е очигледен во рамките на хоризонталното законодавство, сè уште е потребно подобрување на спроведувањето на законот и капацитетот на администрацијата, бидејќи земјата се соочува со значајни институционални предизвици поврзани со пристапот на реформите, и значајни социјални и еколошки предизвици поврзани со економскиот раст како што е уништувањето на шумите, одржувањето на биодиверзитетот и управувањето со водите.

5.1.1. Еколошко и социјално законодавство, политики и меѓународни обврски

Македонското Министерство за животна средина и просторно планирање (МЖСПП) го надгледува широкиот спектар на активности поврзани со заштитата на флората и фауната и уредувањето на националните паркови, био и гео диверзитетот; заштитата на водите, почвата и воздухот од загадување; управувањето со отпадот, бучавата и нивоата на зрачење, користењето и на сопственоста на земјиштето. Во 2000 година, со Законот за организација и работа на органите на управата, МЖСПП беше реорганизирано во четири одделенија: регулатива и стандардизација, одржлив развој, информативен центар за европска интеграција и животна средина. Задолжено за техничка соработка, управување со проекти и спроведување на билатерални и меѓународни договори, а со цел да осигура дека Република Македонија се придржува до меѓународните стандарди за животната средина, МЖСПП ги координира активностите на неколку други државни канцеларии, како со Државниот инспекторат за животна средина, Агенцијата за животна средина и Фондот за заштита и унапредување на животна средина и природата. Заедно со Министерството за здравство и Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, МЖСПП е одговорно за заштита на животната средина од аспект на управувањето со токсични хемикалии и нивните остатоци, како и за изготвување на соодветно законодавство, помогнато од страна на Комитетот на министерства, кој ги опфаќа Министерството за надворешни работи, Министерството за финансии, Министерството за економија и Министерството за транспорт и врски. Комитетот, поддржан од страна на групата за техничка координација, исто така одлучува за распределбата на помошта според секторските стратегии и приоритети, преку прибирање на информации за спроведување на програмата.

Процесот за управување со животната средина се води според Националниот еколошки акционен план (НЕАП) и според Националниот план за усвојување на правото на ЕУ. Во првичниот НЕАП (којшто го опфаќаше периодот од 1997-2001 година) беа идентификувани серија на еколошки цели во областа на институционалниот развој, квалитетот на воздухот и на водата, зачувувањето на биолошката разновидност и обновувањето на шумите. Генералниот еколошки Национален план за усвојување на правото на ЕУ (НПАА) беше изготвен во 2001 година, и со дополнителните национални планови за специфични сектори коишто се подготвуваат на годишна основа, истиот овозможи забрзан процес на развој на целокупна регулаторна рамка компатибилна со правото на ЕУ. Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА) беше потпишана во 2001 година, но влезе во сила дури во 2004 година. Веднаш потоа беше усвоена Националната програма за приближување на законодавството (НПАЛ) и беше развиен специфичен Акционен план за усогласување на законодавството поврзано со животната средина со цел да се овозможи транспонирањето на законот за животна средина во домашните закони со што на општините би им се овозможило постепено да ги преземат одговорностите за управување со животната средина. НПАЛ се ажурира секоја година и служи како контролен механизам во процесот на приближување на правото и го одредува постигнатиот напредок. Сепак, иако овој процес значително помогна да се изградат вертикални и хоризонтални структури за широка имплементација на националното и меѓународното законодавство за животната средина, се уште е императив таквите структури да се зајакнат а институционалниот капацитет да се зголеми доколку треба да се исполнат меѓународните стандарди и да се охрабри прифаќањето на најдобрите практики. Институционалната рамка е соодветно развиена и може да вклучи шеми за координација помеѓу министерства како комитети, одбори и комисии; сепак, соработката и распределбата на одговорностите помеѓу институциите треба дополнително да се засили.

Република Македонија побара членство во ЕУ во 2004 година а статус на земја-пристапничка и беше доделен во ноември 2005 година. Во исто време беа донесени пет основни закони со цел да се транспонираат барањата од законодавството за животната средина на ЕУ: (i) Законот за животна средина, (ii) Законот за квалитетот на амбиентниот воздух, (iii) Законот за заштита на природата, (iv) Законот за управување со отпад и (v) Законот за управување со водите. Следствено, треба да се развијат подзаконски прописи за постигнување на темелно подобрување.

По НЕАП за периодот 1997-2001 година, во 2008 година беше развиена Националната стратегија за одржлив развој (НСДД) со којашто се постави рамка за економски, социјално и еколошки избалансиран развој. На 26 мај 2009 година Тимот на НСДД проектот одржа специјална работилница за македонските медиуми со цел на јавноста да и ја презентира Националната стратегија за одржлив развој, нејзините импликации, цели и последици. Обезбедувајќи закрила за политиките и стратегиите од различни области, документот како краткорочни приоритети за сектор на животната средина ги утврдува спроведувањето на законодавството за животната

средина и развојот на инвестициски стратегии за животната средина проследени со зајакнување на институциите за извршување и за спроведување на законот. Кај среднорочните и долгорочните цели, приоритет е даден на усогласувањето на законодавната рамка со меѓународните стандарди, со обврска да се интегрираат барањата за заштита на животната средина во политики специфични за одредени сектори и да се зголемат инвестициите во еколошката инфраструктура, особено во сферата на управување со отпадните води, водоснабувањето и загадувањето на воздухот. Националната стратегија за апроксимација на животната средина (НСЕА) и Националниот план за управување со отпад 2006-2012 се примери на иницијативи на земјата за вклучување на меѓународната пракса во нејзината национална легислатива за животната средина преку рационализација на процесот на развој на политики и спроведување на планирачки рамки како на пр. Милениумските развојни цели (МРЦ). Првиот извештај на Република Македонија за Милениумските развојни цели беше презентираан во јуни 2005 година; Владата, поддржана од УНДП и под водство на Државниот завод за статистика, одговорен за обезбедување и анализа на податоците на земјата, разви стратешка институционална рамка за следење, анализа и известување за напредокот постигнат во реализацијата на Милениумските развојни цели. И покрај овие рани знаци на напредок, во делот на соработката со граѓанското општество се потребни значителни подобрувања.

Република Македонија е членка на меѓународни и регионални организации, како ММФ (1992), СЗО (1993), Централно европската иницијатива (1993), Советот на Европа (1995), ОБСЕ (1995), СЕЦИ (1996), СТО (2003), ЦЕФТА (од 2006) и “La Francophonie” (2001). Во 2008 година, на самитот на НАТО во Букурешт, земјата не успеа да добие покана бидејќи Грција стави вето на овој потег по спорот околу прашањето со името, спор кој сè уште трае.

Што се однесува до меѓународните договори, Република Македонија е потписник на:

- *Загадување на воздухот*: Протоколот на Конвенцијата за далекусежно прекугранично загадување на воздухот за контрола на емисиите на азотни оксиди или нивните прекугранични флукуации од 1979 година
- *Биолошка разновидност*: Конвенција за биолошка разновидност
- *Климатски промени*: Рамковна Конвенција на Обединетите Нации за климатски промени
- *Протоколот од Кјото за климатски промени*: Протоколот од Кјото кон Рамковната Конвенција на Обединетите Нации за климатски промени
- *Загрозени видови*: Конвенција за меѓународна трговија со загрозени диви животински и растителни видови (CITES)
- *Опасен отпад*: Базелска конвенција за контрола на прекуграничен пренос на опасен отпад и неговото депонирање

- *Право на море*: Конвенција на Обединетите нации за право на морето (LOS)
- *Органски загадувачи*: Стокхолмска Конвенција за неразградливи органски загадувачи.
- *Заштита на озонскиот слој*: Монреалски Протокол во врска со супстанциите кои го осиромашуваат озонскиот слој
- *Водни живеалишта*: Конвенција за заштита на водните живеалишта со меѓународно значење за заштита на водните птици (Рамсар)

Други државни служби што имаат влијание врз животната средина во Република Македонија се Службата за просторен информативен систем, Управата за катастар и регистрација на недвижности, Државната управа за геодетски работи со активности поврзани со мерење, катастар и регистрација на недвижности. Управата за водостопанство, Управата за хидрометеоролошки работи, Државниот инспекторат за земјоделство, Државниот инспекторат за шумарство и ловство, Капетанијата на пристаништата, Државниот инспекторат за транспорт, Државниот инспекторат за градежништво и урбанизам и Државниот комунален инспекторат имаат одговорности поврзани со животната средина и остваруваат блиска соработка во активностите на Министерството за животна средина и просторно планирање.

5.1.2. Општи податоци за животната средина

Физичко опкружување

Република Македонија се наоѓа во јужна Европа, во централниот дел од Балканскиот полуостров со површина од околу 25,713км² што опфаќа 25,433 км² копнена и 280 км² водена површина. Како транзитна рута за превоз на товар од Грција преку Балканот кон Европа и од Бугарија на Исток, Република Македонија има разновидна релјефна структура што вклучува планини, ридови, висорамнини, клисури и речни долини. Најголемата котлина во земјата е Пелагонија со рамница што се протега на повеќе од 1.570 км², но со околу 45 врвови на надморска висина над 2000 м.н.в, македонскиот пејзаж е претежно планински: нејзината највисока точка е Голем Кораб (Маја е Корабит) на 2764 м.н.в. и најниската е сместена во реката Вардар на 50 м.н.в.

Водите претставуваат околу два проценти од територијата на Република Македонија, и се категоризирани во (и) подземни води, (ии) речни текови, (иии) природни и вештачки езера. Иако земјата брои околу 35 реки и нешто повеќе од 50 езера (и природни и вештачки), изворите на вода не се рамномерно распределени во целата земјата, па поголеми резерви се наоѓаат во западните делови. Постојат два регионални системи за

водоснабдување: Студенчица и Лукар. Просечната дневна потрошувачка на вода изнесува 0.25м³/0.35м³ по жител, иако во одредени региони потрошувачките потреби не се задоволени, бидејќи системот за водоснабдување во Република Македонија е сè уште застарен, а неефикасноста се мери со пријавените загуби во волумен што движат од 18% до 46%.

Речната мрежа припаѓа на три главни сливни подрачја: Егејското, Јадранското и Црното Море. Сливот во Егејското море е најзначаен, во кој се влеваат главните водотеци како што се реките Вардар и Струмица. Околу 6.63бн м³ вода тече во речните сливови со брзина од околу 100 литри во секунда, со највисоко ниво во пролет и есен. Хидрометеоролошкиот институт е одговорен за следење на водените ресурси, а најновите податоци покажуваат значително намалување во обемот на врнежи: како резултат на тоа, недостатокот на снабдување со вода е една од најголемите причина за загаженост во однос на водните ресурси, заедно со индустриското загадување на реките. Република Македонија е потписник на Барселонската Конвенцијата за заштита на Средоземното море од загадување (1976 год.), иако на спроведувањето на истата треба уште многу да се работи. Загадувањето на реката Вардар е особено високо во Скопје и Велес, главно од урбаните канализациски системи и индустриски постројки.

Република Македонија има над 50 езера, и природни и вештачки. Трите главни езера од тектонската ера, Охридското, Преспанското и Дојранското езеро, лежат на јужните граници и се заеднички со Албанија и Грција. Најголемото и најважното е Охридското Езеро, со површина од 348км² (плус 118.9км² што припаѓаат на Албанија), максимална длабочина од 294м и се смета за еден од најстарите езера и биотопи во светот. Второ по големина е Преспанското езеро со површина од 275км² (плус 49.4км² што и припаѓаат на Албанија и 47.8км² на Грција) и со најголема длабочина од 54 метри. Третото, Дојранското Езеро, зафаќа површина од 43км², чии јужен дел се потега преку грчката граница. Освен овие тектонски езера, на планините можат да се најдат голем број природни леднички (гласијални) езера, како што се Ливадичкото, Боговинското и Караниколичкото Езеро на Шар Планина. Најголемо вештачко езеро е Тиквешкото Езеро, со површина од 14км².

Околу 80% од територијата на земјата се состои од ридови и планини, со просечна надморска височина од 850 м.н.в. и припаѓа на две различни планински масиви: Шарпланински, што се протега кон западно-вардарската / пелагониска група, исто така познат како Динарски масив, со врвови како што се Баба Планина на 2601м.н.в., Нице на 2521м.н.в., и Јакупица на 2540м.н.в; и Осоговско / беласичкиот планински венец, исто така познат како Родопски масив. Шарпланинскиот и западно-вардарскиот / пелагониски масив се помлади и повисоки планини од постарите планини, кои се дел од Осоговско-беласичката група на планини.

Според СБПЗО, 8,07% од територијата на Македонија се заштитени предели, вклучувајќи ги трите национални паркови: Галичица, Пелистер и Маврово, двете заштитени природни предели: Езерани и Јасен, 14 еко-резервати и 48 споменици на природата. Националниот парк Галичица се протега на повеќе од 227км² и сместен помеѓу двете најголеми езера: Охридското Езеро и Преспанското Езеро, тој е дом на разновидна флора и фауна и на многу значајни културни споменици, цркви и манастири, како што се манастирите Свети Наум, Света Богородица Пештанска, Свети Стефан и базиликата Свети Горѓија. Националниот парк Пелистер е познат по неговата уникатно богата флора и фауна. Националниот парк Маврово, кој е и популарен скијачки центар, во својот епицентар го има езерото Маврово; езерото лежи на надморска височина од 1220м, долго е 12 км, а широко 3 километри, неговото крајбрежје се протега низ 24км, а неговата најголема измерена длабочина изнесува 48м.

Во Република Македонија има една локација под заштита на УНЕСКО, тоа е природното и културното наследство на Охридскиот регион. Сместен на брегот на истоименото езеро, градот Охрид е една од најстарите човечки населби во Европа. Изграден главно помеѓу 7-от и 19-от век, во него се наоѓа најстариот словенски манастир (Свети Пантелејмон) и повеќе од 800 икони во византиски стил коишто датираат од 11-от до крајот на 14-от век. По оние од галеријата Третјаков во Москва, ова се смета за најважна збирка на икони во светот. Доставени до пробната листа, за кои допрва треба да биде решено, се Пештерата Слатински, Маркови Кули, и Археоастрономската опсерваторија Кокино.

Биолошка средина

Според Светската асоцијација за заштита на дивиот свет (WWF), Република Македонија припаѓа на илирската провинција на Циркумбореалниот регион во рамките на Бореалното Кралство, и е поделена на четири екорегии: мешани шуми на Пинд Планини, Балкански мешани шуми, Родопски мешани шуми и Егејски *sclerophyllous* мешани шуми. Општо земено, Република Македонија има богата и разновидна флора и фауна, со околу 3.700 видови на растенија, 55 видови на риби, 78 видови на цицачи и 330 видови птици, благодарение на својата разновидност на живеалишта што се движат од шуми до свежи езера и рамнини.

Постојат 71 Натура 2000 локации идентификувани во целата земја: 25 во Источна Македонија, 33 во Централна Македонија, 13 во Западна Македонија. Шумите заземаат површина од околу 1.000.000 хектари или 37% од вкупната територијата на земјата, што конкретно се состојат од 550.000 хектари дабови и букови шуми, 83.000 хектари иглолисни шуми (австриски и шкотски бор), 288.000 хектари мешани листопадни шуми, 8.000 хектари мешани иглолисни шуми и 47.000 хектари мешана

листопадни и иглолисни шуми. Од 300 видови на дрва што постојат во овој регион, 16% се ендемични, вклучувајќи и некои многу ретки видови како на пример *Astragalus Cernjavski*, *Tulipa Mariana*, *Slavia Jurisicii*, *Ferulago Macedonica* и *Sambucus Deborensis*. Според статистичките податоци обезбедени од страна на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, 9,8% од листопадните шуми се исушени, а посебно погодени беа дабовите шуми. Слично на тоа, стапките за иглолисните шуми одат до 18%, со посебна загриженост за белиот и црниот бор. Цветниот свет е застапен со повеќе од 1000 видови, од кои 11 видови не може да се најдат на ниту едно друго место во светот. Националниот парк Пелистер е еден од ретките подрачја во светот кој е живеалиште на петтоиглолистниот бор молика (или *Pinus peuce*); други примери се Пелистерскиот бор, дабот, костенот. Патогените печурки го загрозуваат опстанокот на костенот и досега не се спроведени мерки за решавање на ова прашање. Националниот парк Маврово има регистрирано 50 видови на вегетација и 100 ретки видови, со субмедитерански термо-ксерофилни шуми, како и црни шуми и грмушки. На висорамнините има субалпски дабови шуми.

Конвенција за заштита на водните живеалишта од Рамсар стапи во сила во Република Македонија во 1991 година, во моментот на 2 определени локации со вкупна површина од 82,062 хектари. Дојранското езеро е плитко еутрофно езеро во југоисточниот дел на земјата и е заедничко со Грција. Локалното население користи уникатна и стара пракса за риболов, со своја сопствена опрема и традиции и користење на птици и стапици од трска. Езерото е домаќин на неколку ендемични видови и подвидови на риби, како и на 11 ендемски безрбетници и многу заштитени видови птици: повеќе од 100 поединечни кадрави пеликани (*Pelecanus crispus*) доаѓаат секоја година во периодот од ноември до март. Намалувањето на нивото на водата како резултат на преголема експлоатација се смета за потенцијална закана. Преспанското Езеро е строго заштитен природен резерват и орнитолошки резерват. Тоа е плиоценско езеро (старо 2-3 милиони години) што обезбедува важни подрачја за хранење на голем број на пеликани што се размножуваат во близина во Грција, а локацијата вклучува култивирано земјиште, ливади, пасишта, трски и шуми. Комерцијалниот и рекреативниот риболов и истражувањата за заштита се единствени човечки активности тука, управувани од функционален центар за посетителите.

Што се однесува до биолошката разновидност, Република Македонија е дом на голем број на животински видови благодарение на нејзиниот релјеф и клима. Според Законот за лов, фауната е разновидна, со над 200 видови птици и 45 видови на цицачи, меѓу кои вреди да се споменат орелот крстач, сивиот орел, шумскиот був, ливадскиот був, мечката, дивата коза, дивата мачка, срната, волците, дивокозите, дивите вепри, зајациите, неколку видови на орли, еребици, чавки и ендемската македонска пелагониска пастрмка. Од сите национални паркови, Галичица е област во која живее поголемиот дел од дивечот во Република Македонија: таму живеат 100 видови на животни или 97,1% од вкупниот дивеч во земјата.

Во однос на птиците, најдоминантните семејства се оние на орлите и јастребите, со над 15 видови, како и гуски, патки и лебеди, со над 12 видови, по што следат гаврани, штркови и бувови. Најголем дел од шумските диви животот се сега заштитени, при што околу 4.000 хектари се одделени за одгледување диви животни. Заштитени се вкупно 64 видови (8 крзнени, 56 пердувестите видови) меѓу кои може да се најдат еленот, срната, дивокозата, дивата свиња, мечката, дивиот зајак, еребицата, еребицата камењарка и фазанот. Меѓу дивите птици, заштитени се белиот штрк, црниот штрк, бувот и кукавицата.

Општо земено, за Република Македонија се карактеристики топли, суви летни и есенски периоди и релативно ладни зими со умерени врнежи од снег. Регионот е исто така подложен на природни катастрофи: регионот е сеизмички активен со забележана историја на деструктивни земјотреси, последниот поголем се случи во 1963 година кога Скопје беше тешко оштетен од голем земјотрес со над 1.000 загинати. Најбитно прашање поврзано со животната средина во Македонија е загадувањето на воздухот од металуршките постројки, и во мал, но сепак важен степен треба да се обрне внимание на уништувањето на шумите, ерозијата на почвата и чувствителната биолошка разновидност.

Популација

Република Македонија има население од околу 2 милиони луѓе, од кои околу 20% се под 14 годишна возраст, а 10% имаат 65 или повеќе година, со очекуван животен век од 74 години и 1,58 родени деца на една жена. Густината на населението изнесува 80 жители на квадратен метар, со тоа што 67% од вкупното население живее во урбаните области. Нето стапката на миграција изнесува -0,52 мигранти на 1.000 луѓе, како проценка за 2009 година.

Етничките Македонци претставуваат мнозинство (64,2%), а другите етнички групи изнесуваат Албанци (25,2%), Турците (3,9%), Ромите (2,7%), Србите (1,8%), други (2,2%). Верските убедувања се подеднакво разновидни, како што покажуваат статистичките податоци: Македонци православни 64,7%, Муслимани 33,3%, други христијани 0,37%, други и неопределени 1,63%.

Официјален и најшироко распространет јазик е македонскиот, кој припаѓа на источната група на јужнословенски јазици, и е тесно поврзан и взаемно разбирлив со стандардниот бугарски јазик. Иако тоа е единствениот јазик експлицитно означен како службен национален јазик во уставот, во општините каде најмалку 20% од населението е дел од друго етничко малцинство, јазиците на тие малцинства се користат за службени цели во локалната власт, паралелно со македонскиот јазик. Поделбата на јазиците ја дава следнава слика: македонски 66,5%, албански 25,1%, турски 3,5%, ромски 1,9%, српски 1,2%, други 1,8% турски, влашки, адигејски и грчки јазик.

Климатски промени

Република Македонија има преодна клима од средоземна кон континентална, со топли, суви лета и умерено ладни зими. Просечните годишни врнежи се движат од 1.700 милиметри во западната планинска област до 500мм во источната област. Има три главни климатски зони: умерена медитеранска, планинска и умерено-континентална. По долините на реката Вардар и реката Струмица, во регионите на Гевгелија, Валандово, Дојран, Струмица и Радовиш климата е умерено-медитеранска. Најтопли региони се Демир Капија и Гевгелија, каде летните температури достигнуваат над 40 ° Ц. Во планинските региони има долги, снежни зими и кратки, ладни лета. Во земјата има 30 главни и редовни метеоролошки станици.

На почетокот на 2009 година, Светската банка и Владата на Република Македонија, доделени се средства од Програмата за помош при управувањето со енергетскиот сектор и Фонд за социјално и еколошки одржлив развој, организира серија работилници за климатските промени и за слабостите на енергетскиот сектор за да се разгледаат можностите за механизми за прилагодување, нивните трошоци и придобивки. Студијата за ублажување на климатските промени е дел од проектот за подготовка на Вториот национален извештај во рамките на Конвенцијата на Обединетите нации за климатски промени (УНФЦЦ). Истражувањето беше спроведено од тим на експерти од Истражувачкиот центар за енергетика, информатика и материјали (ИЦЕИМ-МАНУ), заедно со експерти од други институции и во координација на Министерството за животна средина и просторно планирање (МЖСПП). Истражувањето беше спроведено со финансиска поддршка од Глобалниот еколошки фонд (ГЕФ), преку Програмата за развој на Обединетите нации (УНДП).

Заклучоците од документот се индикативни во врска со потенцијалот на земјата за ублажување на последиците, и истиот треба постојано да се ревидира земајќи ги предвид сите релевантни појави во националната економија. Стратешки документ од примарно значење е Националната стратегија за механизмот за чист развој (МЧР) за првиот период на обврски според Протоколот од Кјото за 2008-2012 година. Целта на Националната стратегија за МЧР е да се олесни трансферот на инвестиции и технологии преку МЧР за спроведување на проекти со кои се намалуваат емисиите на стакленички гасови и да придонесе кон остварувањето на националните приоритети за одржлив развој на Република Македонија. И покрај неодамнешниот напредок во интегрирањето на прашањата за климатските промени, сè уште има силна потреба истите да станат дел од националното планирање и политика. Тоа е императив за адаптацијата, главно во најранливите сектори како што се водните ресурси, загадувањето на воздухот и водата.

Идното сценарио за Република Македонија во врска со климатските промени вклучува зголемување на просечните температури, зголемен ризик од топлотни бранови, нередовни тешки и обилни дождови, како и намалени стапки на годишни просечни врнежи, намалување на водните ресурси и загадување на воздухот и водата.

5.1.3. Области од интерес за животната средина и приоритети

Програмата на Република Македонија за хармонизацијата на законодавството за животната средина со законодавството на ЕУ може да стане корисна алатка за создавање на реформите со цел да се забрза напредокот, особено преку механизмите за редовно оценување на напредокот на полето на животната средина, како што се годишните ажурирања на националните политики специфични за тој сектор. Приоритетните области се:

Квалитетот на воздухот: особено во урбаните области, каде што загадувањето е исклучително високо. Не постои јасна, одржлива и долгорочна политика за загадувањето на воздухот во рамките на Владата. Постојните законски прописи за индустриското загадување се слаби и спроведувањето останува на ниско ниво.

Зачувување и заштита на биолошката разновидност: неструктурираната урбанизација негативно влијае врз екосистемите, потребно е понатамошно спроведување на меѓународните договори и посилни законски прописи за да се намали стапката на губење на биолошката разновидност и да се заштитат загрозените видови.

Градење на институционални капацитети: потребни се дополнителни напори за зајакнување на административниот капацитет за подготовка и спроведување на политики за животната средина, вклучувајќи и меѓу-институционална соработка и координација.

Управување со отпад: евидентен е и ограничен напредок во управувањето со отпад, тековните методи за депонирање на отпад претставуваат значителен ризик по животната средина и здравјето, а се уште не се воспоставени модерни системи со процеси на собирање, депонирање и рециклирање на отпад.

Водоснабдување и зачувување на водите: иако општиот пристап до вода за пиење и системи за водоснабдување е подобрен, површинските води се силно погодени од урбаното, домашното и индустриското загадување. Програмите за снабдување со вода и санитација се сериозно застарени.

5.1.4. Прашања за животната средина и нивната поврзаност со македонските оперативни приоритети

Во Стратегијата на Земја се идентификувани четири оперативни приоритети за активностите на Банката во Република Македонија за стратешкиот период 2009-2012 година. Во табелата подолу се утврдени на неисцрпен начин некои потенцијални прашања поврзани со животната средина и социјални прашања за секој од овие приоритети:

Приоритет	Потенцијални прашања поврзани со животната средина и социјални прашања
Инфраструктура, производство на енергија и еколошки проекти	<ul style="list-style-type: none"> ○ Управување со водните ресурси ○ Потенцијални влијанија врз биолошката разновидност, со посебен фокус на крвките области (планините) ○ Недостаток на капацитети за управување со стекнување на земјиште ○ Зголемување на тарифите за основните општински услуги и поврзаните прашања за достапност на тие услуги за најсиромашниот дел од населението ○ Неразвиена свест за безбедност при работа ○ Можни политички интерференции во јавните консултации ○ Недоволно учество на етничките малцинства во јавните консултации и при донесувањето одлуки ○ Несоодветни механизми за обработка на поплаки
Консолидација / реструктурирање на финансискиот сектор (ТФПс)	<ul style="list-style-type: none"> ○ Прашања поврзани со пазарот на труд како што се детскиот труд и минималните плати ○ Губење на биолошката разновидност ○ Здравје и безбедност при работа ○ Родови прашања ○ <i>Недостаток на капацитет на ФИ и МСП за управување со прашања поврзани со животната средина, општествени и прашања поврзани со пазарот на труд</i>
Директно финансирање на странски / локални претпријатија (МСП - СДИ)	<ul style="list-style-type: none"> ○ Недостаток на капацитет на ФИ и МСП за управување со прашања поврзани со животната средина, општествени и прашања поврзани со пазарот на труд ○ Губење на биолошката разновидност ○ <i>Здравје и безбедност при работата</i> ○ Стекнување/поместување на земјиште ○ Заштеда во секторот на јавните услуги
Политички дијалог (новата Влада да се справи со недостатоците во регулативата и инфраструктурата)	<ul style="list-style-type: none"> ○ Зајакнување на националните акциони планови (на пример, биолошка разновидност, природни катастрофи, проблемот со излевања, итн.) ○ Советување на граѓанското општество, практична имплементација на Архуската конвенција

Банката ќе продолжи да работи во различни сектори, и каде што е применливо, ќе идентификува области за подобрување и можности за развој на животната средина кои се во согласност со приоритетите на Банката. На пример ЕБОР во моментот работи на програма за надградба и обнова на регионалните патишта (транша 1) и на локалните патишта (транша 2), со главна цел обезбедување на нужно потребниот пристап до делови на Република Македонија.

Сите операции на ЕБОР во Република Македонија се предмет на Политиката на Банката за животната средина и социјална политика (2008) и во нивната правна документација вклучуваат, каде што е соодветно, еколошки и општествени акциони планови, со цел да одговорат на прашањата што произлегле од длабинската анализа, во согласност со мандатот на Банката преку своите инвестициони проекти активно да го поддржува еколошки цврстиот и одржлив развој.

5.2. Општествени прашања

Човеков развој, миграција и сиромаштија. Во Извештајот за човековиот развој за 2007/08 година, земјата е рангирана како 69-та од 177 земји, што е под Бугарија (56-та), Романија (62-ра) и Србија (65-та) и на исто ниво со Албанија (69-та). Просечниот очекуван животен век при раѓање изнесува 72 години за мажи и 77 години за жени, со просек од 74,7 години, што е околу 4 години под просекот на ЕУ (Извор: Светска книга на факти на ЦИА за 2009 год.). Животниот стандард и понатаму е далеку под животниот стандард во ЕУ. Во смисла на паритетот на куповната моќ, БДП по глава на жител изнесува само 25 отсто од просекот на ЕУ. Исто така, има релативно високи регионалните разлики, при што БДП во главниот град Скопје изнесува речиси 50 отсто од просекот на ЕУ, што е далеку над остатокот од земјата. Со бруто-национален доход по глава на жител од околу 4.120 американски долари, во 2008 година, земјата беше класифицирана како земја со понизок среден приход според класификацијата на ОЕСР-ДАЦ. Населението е релативно младо, со просечна возраст од 34,6 години, но бројот на стари лица се зголемува.

Република Македонија има релативно значителна и долгогодишна дијаспора. Околу 370.000 Македонци живеат во странство, што претставува околу 18 отсто од населението (Меѓународна организација за миграции, 2007 год.). Главни земји-одредишта се Австралија, Швајцарија, САД и Германија. Дознаките претставуваат се поголем извор на приходи за многу семејства во Република Македонија. Всушност, според ОЕСР, Република Македонија е меѓу првите 30 земји во развој во однос на највисоките дознаки добиени како процент од БДП (11-та), и со највисоки дознаки по глава на жител (14-та). Според официјалните податоци на Централната банка, приватните трансфери, кои вклучуваат дознаки на работниците, надоместоци на вработените и трансфери на мигранти (размена на готовина), изнесуваат околу 14 отсто од БДП. Според

Светската банка, дознаките што се испратени преку неформални канали можат да ја зголемат официјалната проценка за најмалку 50 отсто. Податоците за внатрешните миграции (движење во рамките на границите на истиот регион) покажуваат дека рурално-урбаната миграција во Република Македонија е значителна, при што најмалку една четвртина од населението сега живее во главниот град Скопје.

Социјалната исклученост и сиромаштијата се сериозни проблеми. Според Државниот завод за статистика, во 2008 година 28,7 отсто од вкупното население живеело под националниот праг на сиромаштија, дефиниран како приход помал од 60 отсто од просечните приходи на домаќинствата. Според едно неодамнешно истражување спроведено заеднички од страна на УНДП и Универзитетот на Југоисточна Европа УЈИЕ (“Анализи насочени кон луѓето: Регионалниот развој, локалното управување и квалитетот на животот во Република Македонија”, март 2009 година), најранлива етничка група се Ромите, при што 64 проценти од ромските домаќинства живеат под линијата на сиромаштија базирана на приходите. Анализирани по профили, најранливи групи се големите домаќинствата, земајќи ги предвид дека пет 57,7 отсто од сиромашните живеат во домаќинства со пет и повеќе члена. Образованието е уште една важна детерминанта на сиромаштијата: 56,6 отсто од сиромашните живеат во домаќинства каде главата на домаќинството нема или не завршил, основно образование. Стапката на сиромаштијата кај невработените лица изнесува 38,4 отсто.

Прашања поврзани со пазарот на труд: Законот за работни односи од 2005 година ја дава главната законска рамка за вработување и работни односи во Република Македонија. Во 2007 година е донесен Законот за здравје и безбедност при работа. Инспекторатот за труд е задолжен за надгледување и спроведување на усогласеноста со прописите за работни односи и здравје и безбедност при работа. Иако бројот на инспектори неодамна беше зголемен од 96 на 129, капацитетот на Инспекторатот за труд да обезбеди правилна имплементација на законот останува слаб (ЕУ, 2008 година). Измените и дополнувањата на Законот за работни односи во 2008 година се соочија со значајни критики од синдикатите, кои сметаат дека измените и дополнувањата овозможуваат поголема флексибилност за работодавачите на сметка на правата на работниците, особено во однос на престанокот на работниот однос, годишниот одмор и работното време (Бусинес Њеек, 2008). Предвидени се дополнителни законски реформи во врска со тековниот процес на усогласување на трудовото законодавство во Република Македонија со директивите на ЕУ ; на пример, законот за антидискриминација. Според Извештајот на ЕУ за напредокот во 2008 година, македонскиот закон за работни односи не нуди ефикасно регулирање на сите форми на вработување. Република Словачка во моментот и дава помош за Република Македонија во усогласувањето на нејзиното трудовото законодавство со *acquis communautaire*. Работниците слободно го користат своето право да формираат и да членуваат во синдикати по сопствен избор (Stejt Департамент на САД, 2008). Меѓутоа,

во пракса, социјалните партнери се опишани како слаби и им недостасува капацитет (ЕУ, 2007).

Стапката на невработеност во земјата изнесува 32,7 отсто, и е една од највисоките во Европа, иако таа е намалена во последниве години. Сепак, бројките за невработеноста остануваат отворени за дискусија бидејќи истите може да се нереални поради тоа што може да се вклучени лица регистрирани како невработени со цел да добијат бенефиции од здравственото осигурување. Меѓу невработените, најголема група сочинуваат лицата со завршено основно образование (54 проценти) и средно образование (33 отсто), а 6 проценти од невработените немаат завршено основно образование (УНДП, 2008 год). Околу 20 отсто од невработените се на возраст помеѓу 15 и 24 години. Етничките малцинства (особено Ромите) најчесто може да се најдат во неформалната (сива) економија каде работат на слабо платени работни места и каде што не ја користат заштита што ја нуди трудовото законодавство. Кога ќе влезат на пазарот на труд се соочуваат и со дискриминаторски услови за работа и стапки на плаќање (Амнести, 2008 год.). Невработеноста во ромската заедница се проценува на повеќе од 70 отсто, достигнувајќи 95 отсто во некои области (ЕЦПР, 2006 год.). Има постојани полови разлики во однос на платите во сите сектори: во просек, мажите заработуваат 25 проценти повеќе од жените (Светска Банка, 2008 год.). Стапките на учество во работната сила кај жените се меѓу најниските во регионот на ЕЦА, а стапките за вработеност на жените останаа на исто ниво од 2004 година на околу 56 проценти (Светска Банка, 2008 год.). Меѓу причините за неактивноста на женската популација, најзначителни се домашните обврски. Меѓутоа, овој процент варира во зависност од нивото на образование. Всушност, 68 отсто од жените со завршено основно или пониско образование не работат поради домашните обврски, додека кај жените што завршиле средно или високо образование овој процент изнесува само 21 отсто. Жените од руралните подрачја и од етничките малцинства (Ромките и Албанките) претставуваат особено ранлива група, бидејќи се соочуваат со дискриминација и врз основа на полот и врз основа на етничката припадност (КЕДЖ, 2006 год.). Според истражување на ЕЦПР (2008 год.), скоро половина од сите ромски жени доживеале отворена дискриминација кога аплицирале за некое работно место. Детскиот труд се уште е проблем, особено во Вардарскиот регион, каде стапките на детскиот труд се значително повисоки во однос на остатокот од земјата (15 отсто).

Образование: Република Македонија има постигнато многу во областа на запишувањето во основно училиште. Во 2005 година, нето стапката на упис (НСУ) изнесуваше 92 отсто, што е стапка повисока од сите земји во Кавказ и трета највисока во Југо-источна Европа, по Албанија и Бугарија. Бруто стапка на упис изнесува (БСУ) 98 отсто. Република Македонија има постигнато полова еднаквост во запишувањето во основно училиште, што ја прави една од трите земји во регионот на Централна и Источна Европа / КНД што го направиле тоа. Сепак, Владата не е била толку успешна во

зголемувањето на стапките на запишување во предучилишното, средното и високото образование. Нето стапката на посетеност за предучилишно образование изнесува 11 отсто, што е меѓу најниските во регионот и споредливо со стапките на запишување во Централна Азија и Кавказ. Само 3 отсто од населението е запишано во високото образование и оваа бројка не е сменета од 1999 година. И покрај високите национални просеци, постојат големи празнини во пристапот до образование и запишувањето помеѓу суб-националните групи. Најзабележителни разлики има помеѓу најбогатите и најсиромашните квинтили по приход во земјата, помеѓу оние кои живеат во урбаните и руралните средини и меѓу македонската и ромската етничка заедница. Во основното образование етничките нееднаквости се најизразена, каде е поверојатно настава да посетуваат две третини од македонските деца во однос на ромските деца.

Сегашната Влада вети дека ќе ги зголеми вкупните расходи, и од 2009 година, вкупните расходи за овој сектор изнесуваат околу 6 отсто од БДП, што претставува зголемување од 3 отсто во однос на стапката од 2005 година, и е повисока од регионалниот просек. Образованието е една од четирите стратешки приоритети наведени во Националната програма за работа на Владата за 2008-2012 година. Иницијативите поддржани од Владата вклучуваат мерки како што се (i) продолжување на времетраењето на задолжителното основно образование од осум на девет години за сите деца на возраст помеѓу 6 и 15 години, (ii) спроведување на проектот “компјутер за секое дете”, (iii) изградба на нови училишта и физичка обнова на старите училишта, (iv) воведување матурски испити на крајот на средното образование, и (v) за воведување на веронаука / историја на религиите како изборни предмети во шесто одделение и етиката како задолжителен предмет во шесто одделение. Република Македонија наследи од Југославија два универзитети, од кои еден во Скопје и еден во Битола, и обата со широк спектар на катедри. Во февруари 2004 година беше легализиран Тетовскиот универзитет, што значи дека универзитетот каде наставата се одвива исклучиво на албански јазик сега прима државни средства заедно со универзитетите во Скопје, Битола и Штип каде наставата се одвива на македонски јазик. **Универзитетот во Штип е основан во март 2007 година, како четвртиот државен универзитет. Тоа вклучува 13 факултети со 500 членови на персоналот, академици и асистенти на настава, кои опслужуваат повеќе од 9000 студенти.**

Здравство

Во 1980-те државата обезбедуваше загарантирани и сеопфатни здравствени услуги, што сеуште важи на хартија.

Но, во реалноста, квалитетот на здравството се влоши по независноста на земјата поради постојаниот недостаток на финансиски средства, медицинска опрема и материјали. Споредено со приватниот сектор, здравствените услуги се платени значително под неопходното ниво, а

бесплатното здравствено осигурување за невработените лица е една од клучните причини за објаснувањето на високото учество на лица што не бараат активно работа меѓу регистрираните невработени лица. Сепак, во последните години беа направени чекори за зајакнувањето на финансиите и работењето на Фондот за здравствено осигурување и на Министерството за здравство. Според Светската банка, приходите на здравствениот систем се зголемија за околу 18 отсто од 2003 до 2007 година, а обврските на јавниот здравствен сектор паднаа од 1,7 отсто од БДП на крајот од 2005 година на 0,5 отсто во септември 2008 година.

Земјата е на пат да ги постигне Милениумските развојни цели во однос на здравјето на луѓето. Постои позитивен тренд во поглед на намалување на смртноста кај децата (стапката на смртност на возраст под пет години изнесува 17 на 1.000 живородени деца) и смртност на мајките се намалува, но повеќето показатели поврзани со здравјето се уште се далеку под просекот на ЕУ. Стапката на возрасни лица заболени од ХИВ останува под 0,1 отсто - најниска пријавена бројка во Југоисточна Европа. Сепак, разликите во пристапот до основната, примарна здравствена заштита остануваат големи помеѓу урбаните и руралните области и помеѓу различните социо-економски и етнички групи, со многу ограничен пристап кај ромската популација. Исто така, земјата има највисока перинатална смртност (дефинирана како мртвородени и новородени починати во првите 7 дена по раѓањето) во Европа, со 16,8 на 1.000 родени наспроти просекот на Европската унија што изнесува шест.

**АНЕКС 6 : ПРОЕКТИ ЗА ТЕХНИЧКА СОРАБОТКА НА БАНКАТА
ОД 2006 ДО 2009 ГОДИНА**

Име на проект	Договорна сума во ЕУР	Исплатена сума во ЕУР	Дата на одобрување	Етапа	Сектор
Проект за рехабилитација на системот за водоснабдување и отпадните води на град Скопје	141,950	141,950	07/02/2006	Затворено	Локална управа
МЕАП - Консултантски услуги за надзор и управување со проект	113,633	113,633	09/05/2006	Затворено	Локална управа
Социјална заштита против енергетска сиромаштија	140,212	140,212	31/05/2006	Затворено	Енергетика
Консултантски услуги за Имплементација на Менаџмент и Финансиски Процедури и Системи за Авионавигација	248,750	235,814	18/08/2006	Исплатено	Транспорт, складирање
TAM - Адинг АД	8,428	8,428	30/11/2006	Затворено	Производство
TAM - ИГМ Трејд	2,443	2,443	20/12/2006	Затворено	Производство
TAM - Тиквеш	8,040	8,040	14/02/2007	Затворено	Производство
ЕАР Промотивен настан во ППР Македонија	20,410	20,379	14/02/2007	Исплатено	Производство
TAM - Тинг ДООЕЛ	76,116	59,834	14/02/2007	Исплатено	Производство
TAM - Млин Стојчев АД	64,116	58,934	14/02/2007	Исплатено	Производство
TAM- 11 Октомври	58,116	45,343	15/02/2007	Исплатено	Производство
Проект за регионални патишта	99,750	87,359	20/02/2007	Исплатено	Градежништво
МЕАП - Консултантски услуги за надзор и управување со проект	39,917	39,917	05/06/2007	Затворено	Локална управа
TAM - Инекс Горица АД	43,116	40,903	12/07/2007	Исплатено	Производство
TAM - Декон	35,316	34,705	18/07/2007	Исплатено	Производство
TAM - Благој Горев АД	59,116	47,736	18/07/2007	Исплатено	Производство
TAM - ЕАР Конференции И Семинари	21,025	19,961	20/07/2007	Исплатено	Производство
TAM - Фатина	49,116	47,269	31/07/2007	Исплатено	Производство
TAM - Мебел Инженеринг	24,116	21,757	31/07/2007	Исплатено	Производство
TAM - Ради Кончар	49,116	46,480	31/07/2007	Исплатено	Производство
TAM - МЗТ Пумпи	56,616	49,328	16/08/2007	Исплатено	Производство
TAM - Млекара Здравје Радово	32,316	30,486	24/08/2007	Исплатено	Производство
TAM - С&В Обулки	41,304	37,855	18/09/2007	Исплатено	Производство
TAM - Фротирка	49,116	40,682	06/12/2007	Исплатено	Производство
МЕАП - Поддршка при имплементација на проектот за отпадни води во Куманово	49,690	49,690	20/03/2008	Затворено	Локална управа
ППР Македонија: ТФП Факторинг	35,000	0	23/04/2008	Одобрено	Финансии
TAM - Виталиа	49,960	23,640	05/08/2008	Одобрено	Производство
Продолжување на БАС програма во ППР Македонија	465,794	194,523	19/09/2008	Исплатено	Производство
ППР Македонија: Еколошки И социјални анализи за АСР	48,405	0	10/12/2008	Одобрено	Транспорт, складирање
ТТК - Институционално надградување	195,000	0	04/03/2009	Одобрено	Финансии
ТТК - Институционално надградување	195,000	0	04/03/2009	Одобрено	Финансии
Битола ТПП - Техничка ревизија и преглед за рехабилитација и перформанси	49,990	0	11/03/2009	Одобрено	Енергетика
Консултант за имплементација и супервизија за регионални и локални патишта - ССФ Дел	750,000	0	12/05/2009	Одобрено	Транспорт, складирање
Поддршка за имплементација на законот за патишта - ССФ Дел	750,000	0	12/05/2009	Одобрено	Транспорт, складирање
Консултантски услуги за имплементација и супервизија за регионални и локални патишта	750,000	0	13/05/2009	Одобрено	Транспорт, складирање
Поддршка за имплементација на законот за патишта	750,000	0	13/05/2009	Одобрено	Транспорт, складирање
ВКУПНО	5,570,984	1,647,301			
Вкупно проекти	41				

Проекти по сектори	Договорна сума во ЕУР	Исплатена сума во ЕУР
Локална управа	345,190	345,190
Финансии	425,000	0
Градежништво	99,750	87,359
Производство	1,213,687	838,726
Транспорт, складирање	3,297,155	235,814
Енергетика	190,202	140,212
ВКУПНО	5,570,984	1,647,301

АНЕКС 7: МУЛТИЛАТЕРАЛНА И БИЛАТЕРАЛНА ПОМОШ

1. МУЛТИЛАТЕРАЛНА ПОМОШ

Европска Унија

Во текот на изминатата деценија, ЕУ има прузено значителна поддршка за Република Македонија преку разни програми како што се Хуманитарна помош на Европската комисија (ЕЦХО), Обнова, Програмата за помош на Заедницата за земјите од Централна и Источна Европа (ФАРЕ), Програмата за одговор при катастрофи и Програмата за помош на заедниците за реконструкција, развој и стабилизација (КАРДС). ЕУ исто така обезбеди макрофинансиска помош во форма на поддршка за платниот биланс. Вкупниот износ на помошта која ЕУ и ја обезбеди на земјата од 1992 година наваму изнесува повеќе од 870 милиони евра. КАРДС Програмата се засноваше на стратешки пристап во поддршката на процесот за стабилизација и асоцијација.

КАРДС

Главната институција на ЕУ за управување со помошта во регионот - Европската агенција за реконструкција (ЕАР) од почетокот на своето работење во 2002 година успешно и ефикасно обезбеди значителен износ од помошта. Портфолиото за помошта од ЕУ со кое управуваше Агенцијата во земјата изнесува околу 326 милиони евра. До крајот на 2007 година, склучени се договори за повеќе од 97 отсто од овој износ, а повеќе од 83 проценти се исплатени. Помошта на ЕУ се доделуваше во четири приоритетни области: демократија и владеење на правото, економски и социјален развој, правда и внатрешни работи и животна средина и природни ресурси.

Помошта во областа на демократијата и владеењето на правото придонесе кон соодветното спроведувањето на Охридскиот рамковен договор, кој предвидува правична застапеност на етничките заедници во земјата во јавната администрација и има за цел пренесување на надлежностите на единиците на локалната самоуправа. Поддршката од ЕУ за јавните финансии и хармонизацијата на административната структура ја подобри јавната одговорност и незините капацитети за планирање.

Во областа на економскиот и општествениот развој, пред-пристапната помош преку градење на капацитетите во клучните институции и суштинската поддршка на секторот на МСП помогна во подобрувањето на инвестиционата клима. Помошта за руралниот сектор доведе до подобрување на капацитетите во рамките на администрацијата во однос на развојот на политиките. Со помош на инфраструктурните проекти беа подобрени системите за водоснабдување и канализација, и беа надградени патиштата и граничните премини. Во областа на правдата и внатрешните работи, помошта од ЕУ придонесе за зајакнување на капацитетите и

структурите во судството. Помошта од КАРДС доведе до подобрување на процесот на спроведување на реформите во полицијата, подобрување на капацитетите за полициско обезбедување како и зголемена безбедност на границата. Помошта од ЕУ во областа на животната средина резултираше со натамошно приближување на националното законодавство со стандардите на ЕУ. Со инвестициите во животната средина како водостопанството и управувањето со отпадни води се намали загадувањето.

Инструмент за прејтрисјатна помош (ИПА)

ИПА 2007 - Националната програма за помош за транзиција и градење на институциите има за цел поддршка на процесот на забрзување во областа на демократијата и владеењето на правото. Програмата предвидува поддршка на реформите во полицијата, како и ревизија и спроведување на Стратегијата за реформи во јавната администрација. Исто така, ќе обезбеди поддршка на судските реформи и понатамошно градење на капацитетите за децентрализирано управување со фондовите на ЕУ. Понатаму, со програмата е предвидена поддршка за локалната инфраструктура за подобрување на можностите за долгорочен развој и социјална кохезија во земјата. Со активностите поврзани со законодавството на ЕУ, ќе се даде значителна поддршка на даночната управа и на регулаторните тела, особено на полето на осигурувањето и енергетскиот сектор. Исто така, ќе се спроведат активности за подобрување на статистиките во согласност со стандардите на ЕУ, за усогласување на националното царинско законодавство со законодавството на ЕУ и за зајакнување на граничната контрола. Во рамките на Компонента ИИ од ИПА, помошта за прекугранична соработка се доделува во рамките на повеќегодишната програма.

За периодот 2007 Ъ 2013 година, помошта ќе се обезбедува преку еден нов и единствен инструмент за претпристапна помош (ИПА), што опфаќа пет компоненти: 1) градење на институции; 2) прекугранична соработка; 3) регионален развој; 4) развој на човечки ресурси и 5) рурален развој. Комисијата има планирано да оддели 210.4 милиони евра за периодот 2007-2009 година. Покрај тоа, земјата ќе има корист и од ИПА програмата наменета за повеќе кориснички. Управувањето со ИПА ќе го преземе Европската комисија (ЕК) со главна цел да се спроведе на локално ниво од страна на Мисијата и властите на земјата.

Во февруари 2009 година, ЕУ и македонската влада ги потпишаа следниве три договори за финансирање. Националната програма за 2008 година во рамките на Компонентата од ИПА, Помош во транзицијата и градење на институции, има за цел да обезбеди помош за политичките и социо-економските критериуми, способноста за преземање на обврските за членство во ЕУ и поддршка во програмирањето и учество во програмите на заедницата и агенциите. Максималниот износ на придонес

од ЕУ изнесува 37.1 милиони евра. Глобалната цел на прекуграничната програма со Грција е да се зголеми конвергенција во пограничната област преку промовирање на одржлив локален развој. Програмата ќе оддели и ресурси за заедничките акции на учесниците на двете страни на границата за заштита и промоција на еколошките ресурси и природниот и културниот потенцијал. За првите три години на програмата, ЕУ одвои 3,6 милиони евра за проекти во одредени региони на Република Македонија. Мултилатералната соработка во рамките на програмата за регионот на Југоисточна Европа има двојни цели: да се поддржи учеството на партнерите од земјите-кандидати/потенцијални земји-кандидати во заедничките транснационални активности за соработка со партнери од земјите-членки на ЕУ и да се запознаат потенцијалните земји-кандидати со програмите за територијална соработка во рамките на структурните фондови на ЕУ во поглед на нивната имплементација по пристапувањето. Целата територија на Република Македонија има право да учествува во оваа програма, а износот на финансиските средства за 2008 година е утврден на 453 илјади евра.

ЕК е еден од најголемите донатори на програмите за ПКП/ДСУ .

Светската банка / МФК

Република Македонија е членка на Групацијата на Светската банка (СБ) од 1993 година. До денес, Светската банка има дадено кредити на Република Македонија во вкупна вредност од 1 милијарда американски долари и мобилизираше грантови во вкупна вредност од 170 милиони американски долари. Најголемиот дел од инвестициите се направени во секторот за транспорт. Светската банка и Банката го кофинансираа Проектот за обнова на регионалните и локалните патишта со инвестирани 70 милиони евра и 50 милиони евра соодветно. Со Проектот за реформи во железницата, Светската банка го поддржа реструктурирањето на железничкиот сектор, вклучувајќи ја и поделбата на Македонски железници на оперативна и влечна компанија и воспоставувањето на транспарентен процес за давање на јавни субвенции за неекономичните патнички линии. Вториот проект за олеснување на трговијата и транспортот во ЈИЕ има за цел подобрување на трговијата со соседните земји во ЈИЕ, преку отстранување на избраните тесни грла во граничната зона. Исто така, има за цел подобрување на ефикасноста и квалитетот на патните и железничките услуги по должината на Коридорот Ц.

Другите сектори финансирани од Светската банка во Македонија се секторите за земјоделство, социјален сектор, здравство, образование, енергетика и деловна средина. Програмите за кредитирање на Светската банка во земјата се фокусираат на конкурентноста, деловното опкружување, инфраструктурата и развојот на човечки ресурси.

Финансирањето во секторот за енергетика од страна на Светската банка е фокусирано на зајакнување на преносот и дистрибуцијата како и на подобрување на ефикасноста на македонската компанија за пренос на

електрична енергија -МЕПСО. Уште еден проект во овој сектор е Проектот за одржлива енергија финансиран од ГЕФ што има за цел да помогне во развивањето на одржлив пазар за енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија, преку создавањето на одржлива рамка, институционален капацитет и механизми за финансирање.

Со други активни програми во земјата, СБ е ангажирана во политичкиот дијалог фокусиран на реформите во јавниот сектор и деловното окружување; го поддржува комплетирањето на катастарот за недвижен имот и обезбедување на сопственост врз земјиште и недвижен имот; подобрување на спроведувањето на трговското законодавство и надградба на судската инфраструктура; подобрување на влегувањето, работењето и излегувањето од деловни зделки и подобрување на конкурентноста на претпријатијата; и има за цел подобрување на обезбедувањето на владина помош за земјоделскиот сектор на начин што е во согласност со претпристапните барања на ЕУ.

МФК

До денес, Меѓународната финансиска корпорација (МФК) има инвестирано 69 милиони американски долари во Република Македонија. Поголемиот дел од инвестициите беа направени заедно со Банката. Во 2008 година, Банката и МФК го кофинансираа заемот на ЕВН Македонија со по 35 милиони евра секоја.

Покрај нејзините инвестиции, МФК има неколку тековни програми за советодавни услуги. Програмата за алтернативни начини за решавање на споровите има за цел намалување на времето за спроведување на договорите, обезбедување на подобар пристап до правдата, зголемување на довербата во судството, подобрување на деловната клима и инвестиционата клима. МФК има и програма во управување со цврст отпад, која има за цел развивање и спроведување на еколошки здрави проекти во ПЈП за депонирање и управување со цврст отпад. Целта на програмата е да им помогне на општините во дизајнирањето на економски профитабилни, еколошки и социјално одговорни проекти кои ќе го привлечат приватниот сектор.

Програмата за корпоративно управување има за цел да ги подобри практиките за корпоративно управување и да придонесе кон создавање на култура на корпоративно управување.

Програмата за меѓународните стандарди и регулативата има за цел подобрување на јавната свест, градење на локални консултантски вештините и воведување на меѓународните технички стандарди и прописи во избрани извозно-ориентирани компании.

Европска инвестициона банка

Европската инвестициона банка (ЕИБ) започна со својата работа во Република Македонија во 1998 година со потпишувањето на Протоколот за финансиска соработка меѓу ЕИБ и Република Македонија, според кој ЕИБ започна со доделување кредити на Република Македонија на суверена основа.

Од 15 септември 2009 година, ЕИБ има одобрено изложеност на Република Македонија во износ од 239 милиони евра во транспортот (патен), енергетиката (пренос) и МСП (преку избрани финансиски посредници). Неодамна, во јуни 2009 година, ЕИБ одобри кредит во износ од 100 милиони евра на Македонската банка за поддршка на развојот за поддршка на МСП и големите компании во областа на економија на знаење, енергетиката и заштитата на животната средина. Во текот на изминатиот период опфатен со стратегијата, ЕИБ и додели два заеми на НЛБ Тутунска банка во износ од по 10 милиони евра секој, еден во ноември 2006 година и еден во август 2008 година.

Целните сектори на ЕИБ за во иднина ги вклучуваат секторите за транспорт, енергетика, здравство, МСП и општинските финансирање, со можни аранжмани во опсег од 150 до 200 милиони евра.

Меѓународен монетарен фонд

Република Македонија стана членка на Меѓународниот монетарен фонд (ММФ) во декември 1992 година. По донесувањето на последната стратегија за земјата на ЕБОР во јули 2006 година, Република Македонија нема договорено нов аранжман со ММФ. Последниот стенд-бај аранжман беше одобрен во август 2005 година и заврши во август 2008 година.

ММФ во моментов нема аранжман со Република Македонија. Како резултат, нема доделени финансиски средства. ММФ поддржува неколку тековни проекти за техничка помош, меѓу кои и проекти за наплата на приходите (со Управата за јавни приходи) и управување со јавните финансии (со Министерството за финансии). Покрај тоа, ММФ е подготвена да ја поддржи владата, на барање.

2. БИЛТИЛАТЕРАЛНА ПОМОШ

УСАИД

Република Македонија е важен стратешки партнер на САД. Од 1993 година, УСАИД работи со Владата, приватниот сектор, и образовните институции на понатамошната транзиција на Република Македонија кон стабилна и просперитетна демократија. Преку УСАИД, САД има инвестирано речиси 500 милиони американски долари во програми со чија помош се намали корупцијата, се создадоа нови работни места и се подобри квалитетот на образованието.

Следниве приоритетни области се во фокусот на поддршката обезбедена преку Програмата на УСАИД:

- *Забрзан економски расій* (Стратегијата има две цели - да работи на макроекономско ниво на подобрувањето на деловната клима и инвестициската политика, а во исто време да им помага на индустриските сектори преку зголемување на нивната конкурентност и продуктивност);
- *Демократијата и добројто управување* (Во фокусот на помошта на УСАИД за демократијата, како што земјата се движи напред, е да и помага на Македонија да се подготви за прием во ЕУ и НАТО. Во последниве години се вложуваат напори за борба против корупцијата, подобрување на демократскиот политички натпревар, поддршка на децентрализацијата на владата и унапредување на владеењето на правото);
- *Образование за модерно ојшійесійво* (Главна цел е подобрување на квалитетот на образованието, да се осигури дека младите се стекнуваат знаење и вештини кои ќе им помогнат да го поттикнат економскиот раст и да ги подобрат изгледите на земјата за членство во ЕУ. Програмите се однесуваат на сите нивоа на образовниот систем.), и
- *Мир и безбедності.*

Германија

Развојот на соработката помеѓу Република Македонија и Сојузна Република Германија започна во 1992 година. Во 2007 година, Германија додели 14,5 милиони евра за период од две години, од кои 10 милиони евра за финансиска соработка и 4,5 милиони евра за техничка соработка. Користењето на средствата беше фокусирано на следниве приоритетни области: снабдување со вода за пиење, третман на отпадни води и отстранување на отпад; демократија и граѓанско општество и одржлив економски развој.

Германија, исто така, го поддржува ИПА на ЕУ за унапредување на модернизацијата на Република Македонија и да и помогне во

пристапувањето кон ЕУ. Главниот фокус на програмата за одржлив економски развој е ставен на унапредувањето на МСП со обезбедување на долгорочно финансирање преку МБПР.

Билатералната и мултилатералната соработка за развој на Сојузна Република Германија се одвива и преку Германската развојна банка (КФВ), која е одговорна за финансиската соработка и Германската компанијата за инвестиции и развој (DEG), која ги промовира иницијативите на приватните претпријатија во земјите во развој и транзиција и ГТЗ, која е одговорна за развој на техничката соработка.

КФВ

До денес, КФВ има обезбедено финансиска и техничка поддршка на Република Македонија во вкупен износ од 111,4 милиони евра. Финансиската поддршка од КФВ за Република Македонија се фокусира на демократизацијата, заштитата на животната средина и промовирањето на МСП. Во периодот од 2000 до 2007 година, КФВ даде финансиски средства во износ од 22 милиони евра за финансирање на ММСП преку локалните банки. Покрај тоа, КФВ обезбеди ТС за обука на локалните банки во вкупна вредност од 3,1 милиони евра. КФВ е активна и во енергетскиот сектор, и во напредна фаза на подготовка на проектот за обнова на шест централи, каде што инвестицијата ќе изнесува околу 27 милиони евра.

ГТЗ

Република Македонија е приоритетна земја-партнер на Германската агенција за развој на соработката (ГТЗ). Улогата на ГТЗ во Република Македонија е фокусирана на следниве приоритетни области: (1) економски реформи и развој на пазарниот систем; и (2) унапредување на демократијата и граѓанското општество. Во рамките на овие приоритетни области, ГТЗ ја финансираше и обезбеди техничка соработка за поддршка на владата на Република Македонија во усогласувањето на законите со законодавството на ЕУ, обезбеди поддршка на Секретаријатот за европски прашања, инвестиции и унапредување на извозот, градење на знаење и искуство за ПЈП, и усогласување на техничките стандарди во земјата со оние на ЕУ.

Италија

Италијанската агенција за развој на соработката (IDC) е присутна во Република Македонија од 1999 година. Вкупната помош за развој, обезбедена до 2008 година изнесуваше околу 50 милиони евра.

Во фокусот на ИДЦ во Република Македонија беа секторите од значителна економска и социјална важност, како што се:

- здравството (модернизација на здравствениот систем и опрема, обнова на болниците, превенција од злоупотреба на дрога);
- вода и заштита на животната средина (водоснабдување, отпадни води и управување со комунален отпад, заштита на животната средина во долината на реката Радика, поддршка на Министерството за животна средина);
- земјоделството (кредитна линија преку ИФАД за учесниците во синџирот на снабдување со храна);
- децентрализација (особено во областа на културата и образованието) и
- поддршка на МСП (кредитна линија за стоки и услуги од Италија, промоција на трговијата и деловната соработка помеѓу компаниите од Италија и Република Македонија).

Во 2009 година, италијанската влада обезбеди 4,3 милиони евра за развој на соработката со Република Македонија со фокус на истите сектори.

Во периодот 2010-2012 година, билатералната соработка помеѓу италијанската влада и Република Македонија ќе вклучува два проекти поврзани со животната средина.

Јапонија

Со цел поддршка на процесот на пристапување во ЕУ на Република Македонија, има три приоритетни области на помош од Јапонија: (1) Поддршка за транзицијата кон пазарна економија; (2) консолидирање на мирот и човековата безбедност; и (3) заштита на животната средина.

Амбасадата на Јапонија главно обезбедува помош во областа на консолидирање на мирот и човековата безбедност преку програмата за мали проекти "Grant Assistance for Grassroots Human Security Projects (GGP или AGRP)". GGP помошта е вид на неповратни средства за финансирање на мали проекти на единиците на локалната самоуправа, невладините организации, училиштата и болниците за имплементација на проекти како што се набавка на опрема, санација / надградба или изградба на нови простории.

Јапонската агенција за меѓународна соработка (ЈАМС) главно поддржува две области преку неколку програми: Поддршка на транзицијата кон пазарна економија, особено на развојот на приватниот сектор, и заштита на животната средина (контрола на загадувањето на водата и почвата, и подобрување на водоснабдувањето и пречистувањето на отпадните води). Техничката соработка во овие области за помош ќе продолжи и во наредните неколку години, преку организирање на курсеви за обука во Јапонија.

По спојувањето помеѓу ЈАМС и ЈБМС во октомври 2008 година, помошта во јен-заеми сега е вклучена во програмата на ЈАМС. Тековниот Проект за подобрување на искористеноста на водата од басенот на Злетовица сега е дел од приоритетната област за животната средина.

Кралството Холандија

Холандија ги одржува блиски односи со Македонија уште од независноста на Македонија во почетокот на 90-тите години, како еден од најголемите донатори во земјата. До 2008 година, Холандија донираше 195 милиони евра, од кои 102 милиони евра за макро поддршка.

Интензивната програма за развој на соработката со Република Македонија постои уште од 1994 година, но во моментот постепено се гасне, откако земјата прерасна од партнер за ОДА (“Службена развојна помош”) во земја со средни приходи со која Холандија ќе остварува понатамошни односи со користење на други финансиски средства. Соработката за развој ќе заврши на 31 декември 2010 година.

Соработката ќе продолжи со холандските билатерални фондови за претпристапна помош и холандските изборни фондови. Идното партнерство ќе се фокусира на јакнење на доброто управување во областа на демократизацијата, владеењето на правото, управувањето со јавните финансии и родовите прашања, трговијата и економијата, одбраната и јавната дипломатија и културата.

Преостанатиот буџетот од ОДА за 2009-2010 година за Македонија изнесува околу 15 милиони евра, и е доделен за тековни програми и проекти во областа на доброто управување, образованието, развојот на приватниот сектор, родовите прашања и културата.

Кралството Холандија е важен донатор на програмите за ПКП/ДСУ.

Швајцарија

Швајцарските програми за помош спроведени од 1992 година од страна на Швајцарската агенција за развој и соработка (SDC) и Државниот секретаријат за економски прашања (SECO) придонесоа кон процесот на транзиција на Република Македонија. Стратегијата за соработка за 2009-2012 година е фокусирана на две главни области : и) владеење на правото и демократијата и ии) вода и животна средина.

Помошта во областа на владеењето на правото и демократијата е насочена кон: демократијата (јакнење на одговорноста на граѓаните и на граѓанското општество) и политиката (работа со националните и локалните власти). Придонесот кон дијалогот и вмрежувањето (меѓуетничко, меѓу-општинско, меѓународно) го надмина делокругот на програмата.

Швајцарија е многу активна и ќе продолжи да биде активна во водостопанството и управувањето со отпадни вода. Помошта во овие области е насочена кон формулирање на политиките и инвестициите, како материјални и така и човечки, за спроведување на политиките. Образованието и активности за подигање на свеста имаат за цел обезбедување на одржливост на постигнатите резултати.

Принципите на добро управување (одговорност, учество, транспарентност, недискриминација и ефикасност), вклучувајќи ги и меѓуетничките односи, се земени предвид на ниво на планирање и следење на сите проекти и програми.

Клучен принцип во однос на родовите прашања е решавање на структурните нееднаквостите и нееднаквиот сооднос на моќта.

АНЕКС 8: ПКП/ДСУ во РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Програмите за консултантска помош (ПКП) и Деловни советодавни услуги (ДСУ) се две комплементарни програми на ЕБОР што имаат за цел да им помогнат на претпријатијата да се приспособат кон барањата на пазарната економија, развој на локалните ММСП и секторите за деловни советодавни услуги .

Додека ПКП има широк пристап со фокусирање на значителните раководни и структурни промени во рамките на компаниите, ДСУ поддржува потесно дефинирани проекти со брз период на поврат. Општо земено, областите на помош на ПКП/ДСУ вклучуваат реструктурирање на претпријатијата, подобрување на производите, намалување на оперативните трошоци, советување за локалните и за извозните пазари и помош во развивање на менаџерски вештини за деловно планирање. Оттука, ПКП/ДСУ ја унапредуваат економската транзиција со комбинирање на директна, насочена помош на приватниот сектор со системски интервенции во пазарниот развој. Притоа ПКП/ДСУ се насочени кон претпријатијата и управување со промените, како и кон развој на одржлива инфраструктура на деловни советодавни услуги.

Целокупното планирање, програмирање и спроведување на Програмите за ПКП/ДСУ е под раководство и контрола на Тимот на Програмата за ПКП/ДСУ, одделение во рамките на Секторот за банкарство, со седиште во дирекцијата на ЕБОР во Лондон.

ПКП/ДСУ во РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Од основањето, ПКП има спроведено вкупно 37 проекти во Република Македонија, од кои едниот е се уште во тек, а четири претпријатија се во фаза на евалуација. ПКП работи со претпријатија од различна големина, но особено со претпријатија со средна големина, и повеќето со голем промет. Проектите се широко распространети во географска смисла, со речиси два од три проекти спроведени надвор од главниот град, Скопје. Од целосно завршените проекти, 93% добија задоволителна или подобра оценка. Како клучен фактор за успехот на проектите за ПКП беше утврден степенот на подготвеност и желбата на вработните од претпријатијата на кои им беше одобрена оваа програма, да учат од тимот на ПКП.

Од основањето во јуни 2002 година, ДСУ во Република Македонија има спроведено вкупно 393 проекти, со ангажирање на 174 консултанти - од кои 92% беа локални консултанти. Од завршените проекти, 270 беа интерно евалуирани од страна на тимот за ДСУ во Република Македонија. Анализата на евалуацијата покажува дека 95% од испитаните проекти биле оценети како “многу успешни” или “успешни”. Овие проекти опфаќаа широк спектар на индустрии, со фокус на храна / пијалаци, и градежништво/инженерство. Повеќе од половината од проектите беа спроведени надвор од големите градови. Проектите се индивидуално

приспособени за секоја компанија, но повеќето се насочени кон управување со квалитет и студии за сертификација и инженерство. Најчестите заеднички вкргрстени цели се поврзани со прашањата за животната средина и енергетската ефикасност.

ПКП/ДСУ поврзаност со банкарство

Некои од проектите потпомогнати од ПКП/ДСУ потоа стануваат инвестиции на ЕБОР. Бидејќи ПКП/ДСУ обично работат со ММСП, не сите од нив можат да го апсорбираат минималниот износ на инвестиција на ЕБОР. Меѓутоа, интервенцијата на ПКП често им помага на компаниите да се развијат и да стекнат професионализам во управувањето, како и вештини за корпоративно и деловно планирање што е неопходно за привлекување на надворешни финансии.

ММСП што имаат потреба за финансирање од локалните финансиски институции можат да бидат поддржани со Програмата за финансирање на МСП за Западен Балкан и Хрватска и ЛЕФ. На овој начин се зајакнува влијанието на банката во претпријатијата и во финансискиот сектор, како што е наведено во оваа стратегија. До денес, 7 компании во Република Македонија што добија помош од ПКП/ДСУ привлекоа инвестиции во износ од 26,4 милиони евра од ЕБОР, од кои 11 милиони евра преку Програмата на ЕБОР за локални претпријатија.

ММСП и консултантскиот сектор во Република Македонија

ММСП работат во деловно опкружување што се подобрува, но кое сепак се соочува со предизвици. Во Република Македонија има многу малку големи претпријатија. Микро и малите претпријатија се често семејни бизниси. Тие немаат доволна база на капитал и искуство во управувањето, што ги прави прилично ранливи и тешко погодни за раст на бизнисот и на вработеност. ММСП се концентрирани во главниот град, Скопје. Секторот на ММСП се карактеризира со мала застапеност на извозот и ниска софистицираност на деловното работење.

Постои силна потреба од деловни советодавни услуги, а сепак недостасува свест за можните придобивки. Промената на ставот во однос на надворешните совети ќе им биде од корист за македонските претпријатија за да станат поконкурентни. Воведување на стандардите за квалитет и за животната средина е во напредна фаза, како резултат на законодавството со кое ISO 9000 (систем за управување со квалитет), ISO 14000 (систем за управување со животната средина), НАССР (храна) и ИСКЗ Интегрирано спречување и контрола на загадувањето) станаа задолжителни. Градењето на капацитет е особено важно во “незадолжителните” области како што се барање на трговски партнери, управување со човечки ресурси, вештини за управување и маркетинг и долгорочно планирање. Во однос на секторите, надворешното советување е особено важно во извозно ориентираните

сектори, преработката на храна, туризмот, фармацевтски производи и информатичките технологии.

Идни активности на ПКП/ДСУ во Република Македонија

Главните пречки со кои се соочуваат македонските ММСП, кои ќе бидат разгледани во периодот на кој се однесува Стратегијата од страна на ПКП, се однесуваат на слабите вештини на управување (оперативни, организациски, човечки ресурси, маркетинг), недостатокот од долгорочно деловно планирање, како и недостатокот на изложеност на најдобрите меѓународни практики.

Во однос на секторите, текстилната, прехранбената, автомобилската и индустријата за автоделови, метали, градежништво и фармацевтски производи ќе имаат корист од меѓународната индустриска експертиза, особено кога станува збор за технолошки вештини и искуства. На компании особено им е потребна помош за унапредување на извозот и управување со квалитетот и сертификација. ПКП ќе го продолжи својот регионален опфат надвор од главниот град Скопје, каде што советодавните услуги за управување не се достапни.

Главните пречки со кои се соочуваат македонските ММСП, кои би можеле да бидат опфатени во периодот на кој се однесува стратегијата од страна на ДСУ, се однесуваат на: основните деловни вештини со цел да се олесни пристапот до финансии (деловно планирање, презентирање на финансиски податоци), култура на управување (потреба за управување со човечки ресурси, општо корпоративно управување и интегрирани системи за управување понапредни од ISO), барање на партнери, консултантски услуги за странски инвестиции, маркетинг (пакување, етикетање), и долгорочно стратешко планирање.

ДСУ поддршката со грантови ќе остане клучна компонента на помошта во ДСУ, на тој начин помагајќи им на претпријатија со ограничени финансиски средства да добијат пристап до консултантски услуги. Матрицата со насоки за грантовите ќе се користи за да се даде приоритет на интервенциите и да се избегне дуплирање на напорите на меѓународните донатори. Грантовите ќе се користат врз основа на следниве принципи: (i) *Големина на претпријатието*: помалите претпријатија ќе добијат поголем процент на грантови во споредба со поголемите претпријатија, (ii) *Вид на советодавна услуга*: поголеми грантови ќе се даваат за поддршка на проекти кои вклучуваат консултантски услуги кога понудата на пазарот не е доволна, особено во областите за управување со животната средина и безбедноста на храната (NASSR, Euro Gap, ISO 22000), и (iii) *Вклучени области*: Поголеми грантови ќе се доделуваат на претпријатијата во руралните области и оние со висок процент на жени во нивната работна сила.

ПКП/ДСУ помошта, исто така, ќе биде надополнета со зајакнати активности за развој на пазарот со цел (i) зголемување на нивната

видливост и промовирање на нивните активности и резултати; ширење на информации за деловните советодавни услуги и најдобрите практики преку летоци и други публикации; (ii) фокус на МСП и консултантски обуки за градење на капацитетите за консултанти, преку проширување на нивните вештини во нови производни области и утврдување на нивниот историјат со помош на почетните проекти за ДСУ; и (iii) поддршка и развој на постоечките локални институции, преку, меѓу другото, програми за официјална и меѓународна акредитација за консултанти.

Постои потенцијална потребата за ПКП да се концентрираат на мерки за зголемување на енергетската ефикасност и управување со животната средина со оглед на тоа дека претпријатија треба да се усогласени со Директивата на ЕУ за ИСКЗ (Интегрирано спречување и контрола на загадувањето) до 2014 година. Покрај самото усогласување со директивите и стандардите, постои потреба ДСУ дополнително да го поттикнат долгорочното стратешко планирање и развој имајќи ги предвид стандардите и прописите на ЕУ за животната средина.

Допирањето до области надвор од главниот град треба да остане висок приоритет за ПКП / ДСУ. Иницијативите за рурален развој имаат потенцијал да го поттикнат и развојот надвор од Скопје и да го искористат потенцијалот на Република Македонија во индустриските области поврзани со земјоделството (особено за обработка на храна). Се чини дека ММСП во источните региони, каде што е концентрирана текстилната индустрија, имаат потреба од донаторска помош за подобрување на квалитетот, промовирање на извозот, и натпреварување со увозот. На западот, каде што индустриските активности се стремат да се концентрираат, на претпријатијата им е потребна помош во исполнувањето на меѓународните барања за извоз и загадувањето и во промовирањето на нивните производи како извоз.

ПКП / ДСУ исто така вложуваат напори за поддршка на жените претприемачи и поттикнување на пристапот на жените до средното ниво на управување и извршните позиции, првенствено преку продолжување на иницијативите насочени кон оваа целна група.

Придонес на ПКП/ДСУ кон политичкиот дијалог на ЕБОР

ПКП / ДСУ исто така игра улога во зајакнувањето на алатките за политички дијалог на ЕБОР. Идните предизвици за владата (меѓу другите) се идентификувани како подобрување на заштитата на инвеститорите, имплементација на правата на интелектуална сопственост, намалување на обврската за социјалните придонеси за работодавците, намалување на сивата економија, подобрување на инфраструктурата и подобрување на соработка помеѓу министерствата, како и дијалог меѓу власта и претпријатијата.